

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
KOMUNIKACIJOS INSTITUTAS

VIKTORIJA ŠEVČUVIANEC
(Komunikacija ir kūrybinės industrijos)

TARPKULTŪRINĖS KOMUNIKACIJOS IŠŠŪKIAI
DAUGIAKULTŪRĖJE LIETUVOS VISUOMENĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
doc. dr. Gražina Čiuladienė

Vilnius, 2020

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. KULTŪROS SAMPRATA	7
1.1. Vertybinių orientacijų samprata pagal G. Hofstede, E. T. Hall ir R. D. Lewis	10
1.2. Lietuvių kultūrinės vertybės	13
1.3. Tautinės mažumos Lietuvoje	17
2. TARPKULTŪRINIS KOFLIKTAS IR JO VALDYMAS	22
2.1. Tarpkultūrinio konflikto samprata	22
2.2. Etnocentrizmas kaip konflikto kilimo priežastis.....	26
2.3. Tarpkultūrinė kompetencija kaip konflikto valdymo priemonė	28
3. LIETUVOS VISUOMENĖS KULTŪRINIŲ SKIRTUMŲ IR JŲ ĮTAKOS IŠŠŪKIŲ KILIMUI KOMUNIKACIJOJE TYRIMAS.....	33
3.1. Tyrimo metodologija.....	33
3.2. Lietuvos tautinių grupių kultūriniai skirtumai	36
3.3. Lietuvos tautinių grupių tarpusavio komunikacijos iššūkiai	44
IŠVADOS.....	52
REKOMENDACIJOS	54
SANTRAUKA.....	55
SUMMARY	56
LITERATŪRA	57
PRIEDAI	64

IVADAS

Temos aktualumas. Anot J. Dabravalskytės (2014) kultūra – santykinai pastovus vidinių vertybių ir tikėjimų rinkinys, paprastai palaikomas žmonių grupės tam tikroje šalyje ar regione ir tos vertybės bei tikėjimai pastebimai veikia išorinį žmonių elgesį ir aplinką tame regione ar toje šalyje. T. Agapova (2014) teigia, kad kultūra yra specifinis žmonių egzistavimo būdas, o G. Hofstede (2011) kultūrą aiškina kaip kolektyvinį protų programavimą pagal kurį galima atskirti vienos žmonių grupės atstovus nuo kitos. V. Gražulis ir I. Kojelytė (2014) aiškina, jog vertybės – ryškiausias kultūros pasireiškimas, todėl kultūra pirmiausia ir yra suprantama kaip elgsenos sistema, nulemta vertybių. Kadangi vertybės yra viena svarbiausių kultūros sudedamųjų, S. Kanišauskas (2014) pabrėžia, jog kultūros negalima paaiškinti be joje įsitvirtinusių vertybių ir atvirkščiai - vertybių be kultūros.

Pasauliniu mastu neįmanoma sutikti vienalytės valstybės, kurios piliečiai atstovautų vieną kultūrą, todėl galima teigti, jog bendrą šalies kultūrą sudaro skirtingos etninių mažumų grupės. T. H. Eriksen etninę grupę apibūdina kaip socialinę grupę, turinčią tam tikrą bendros kilmės mitą, kada pats bendrumas gali būti formuojamas pasitelkiant atskirus kultūrinius elementus ir lyginant save su kitomis grupėmis (Frėjutė – Rakauskienė, Marcinkevičius, Šliavaitė, Šimkutė, 2016, p. 10). V. Petrušauskaitė ir V. Pilinkaitė Soirovič (2012) pabrėžia, jog nepaisant to, kad Lietuvos valstybė kūrėsi lietuvių tautos (tautinės daugumos) pagrindu, pilietinę valstybės bendruomenę sudaro šalies piliečių visuma, nepaisant tautinės priklausomybės.

Kadangi kiekvienai kultūrai yra būdingos ją išskiriančios vertybės, o vienos valstybės kontekste gali sąveikauti kelios dešimtys etninių grupių, verta atkreipti dėmesį ir į etnocentrizmo sąvoką. J. W. Neuliep (2017) etnocentrizmą aiškina kaip grupės, kuriai priklauso individas, iškėlimą kaip visa ko centrą ir kitų grupių lyginimą su savąja. Savo ruožtu kitų grupių lyginimas su savąja, anot L. A. Arasaratnam ir S. C. Banerjee (2007), vyksta remiantis savo grupėje įsišaknijusiomis vertybėmis. Etnocentrizmas lemia savo grupės narių veiksmų vertinimą kaip teisingų, tuo tarpu kitų grupių išsiskiriantys veiksmai dažnai laikomi klaidingais, kas be abejo sąlygoja kultūrinių konfliktų atsiradimą.

Siekiant mažinti kultūrinių konfliktų kilimą svarbu pažinti skirtingas kultūras, jų veikimo kontekstą. V. Pruskus (2012) pabrėžia, jog tarpkultūrinė komunikacija yra glaudžiai susijusi su tarpkultūrine kompetencija, kurią G. G. Barker (2016) aiškina kaip žinias, pagrįstas motyvacija, ir įgūdžius efektyviai ir tinkamai bendrauti su kitos kultūros atstovais. Z. Kenesei ir Z. Stier (2017) kaip tarpkultūrinės kompetencijos komponentus įvardija atvirumą kitoms kultūroms, pagarbą ir empatiją kitų kultūrų atstovų atžvilgiu bei skirtingo elgesio priėmimą nesmerkiant.

Temos iširtumas. Kultūros samprata mokslinėje srityje yra nagrinėta gana plačiai. G. G. Barker (2016), Z. Kenesei ir Z. Stier (2017), S. Staniulienė (2010), T. Agapova (2014) kultūrą

aiškina kaip istoriškai įgytų žinių, idėjų ir socialinių normų sistemą, t. y. įsitikinimų, vertybių, normų, tradicijų ir bendravimo modelių visumą, kuri yra taikoma socialinių santykių reguliavimui. A. B. Fernandez-Sounto, M. Vzquea Gestal ir A. Blanco Pesqueira (2015) pabrėžia, jog kultūra yra išmokstama ir šis procesas prasideda nuo pat žmogaus gimimo, patekus į tam tikrą kultūrinę aplinką, kurioje yra diegiamos savitos normos, tradicijos bei įsitikinimai. G. Hofstede (2011) viena svarbiausių kultūros sudedamųjų įvardija vertybines orientacijas, kurias pavadina dimensijomis, jos leidžia klasifikuoti viso pasaulio gyventojus į individualistinės ar kolektyvistinės, aukštos ar žemos galios distancijos, aukšto ar žemo vyriškumo, ilgalaikės ar trumpalaikės orientacijos, aukšto ar žemo neapibrėžtumo vengimo, aukšto ar žemo suvaržymo kultūrų atstovus. R. D. Lewis (2002) remdamasis G. Hofstede kultūrų klasifikavimo pagal vertybines orientacijas modeliu, skirsto kultūrų atstovus į vienaplanius, daugiaplanius ir santūriuosius.

Tarpkultūrinių konfliktų srities moksle taipogi aptinkamas nemenkas mokslininkų indelis. F. Akhar, S. A. Lodhi ir S. S. Khan (2016) tarpkultūrinių konfliktų kilimo priežastimis įvardija skirtingus komunikacijos stilius, gyvenimo orientacijas, realybės ir socialinių normų supratimą bei etiketo normas. S. Ting-Toomey, K. K. Yee-Jung, R. B. Shapiro, W. Garcia, T. J. Wright ir J. G. Oetzel (2000) ir S. Rubinfeld ir R. Clement (2012) pabrėžia, jog tarpkultūriniai konfliktai vyksta kasdien ir pasireiškia visuose socialinių santykių formose. Visi tarpkultūriniai konfliktai, anot A. Popovos (2018), S. Rubinfeld ir R. Clement (2012), S. Worchel (2005) prasideda individo grupės, su kuria jis tapatinasi, kontekste. Tapatinimasis su savo grupe, t. y. joje išpažįstamomis tiesomis, elgesio normomis, tradicijomis ir įsitikinimais yra viena iš etnocentrizmo apraiškų, pasak O. Fachunnisa ir B. Mayaningtyas (2016) etnocentrizmas yra būdingas kiekvienam žmogui, kadangi jis gimsta ir auga vienos kultūros rėmuose. Etnocentrizmo sampratą tyrinėję L. A. Arasaratnam ir S. C. Banerjee (2007), J. W. Neuliep (2017), B. Bizumic ir J. Duckitt (2012) pabrėžė, jog tarpkultūriniai konfliktai įvyksta dėl kitų tautinių grupių atstovų vertinimo per savo grupės kaip idealo prizmę.

Tarpkultūrinės komunikacijos kompetenciją kaip tarpkultūrinių konfliktų sprendimo priemonę tyrinėję G. G. Barker (2016), S. Swartz, B. Barbosa ir I. Crawford (2020), J. Navaitienė, V. Rimkevičienė ir D. Račelytė (2015), J. Stier (2003) išskyrė svarbiausias šios kompetencijos sudedamąsias: žinios apie kultūrinius ypatumus ir mokėjimas jas pritaikyti komunikacijos metu, t. y. tinkamai koduoti ir dekoduoti verbalines ir neverbalines žinutes; atvirumas, empatija, smalsumas ir ryžtas. R. Sabaliauskienė, G. Gelūnaitė – Malinauskienė ir J. Andriuškevičienė (2019), Z. Kenesei ir Z. Stier (2017) pabrėžia, jog kalbinė kompetencija taip pat yra svarbi komunikuojant su kitų kultūrų atstovais ir įvardija ją kaip vieną svarbiausių, globalaus pasaulio kontekste užsienio kalbų mokėjimas tapo būtinu.

Tautinės mažumos Lietuvos kontekste yra apžvelgiamos G. Kazėno, A. Jakubausko, I. Gaižauskaitės, R. Kacevičiaus ir A. Visockaitės (2014), M. Frėjutės-Rakauskienės, A. Marcinkevičiaus ir K. Šliavaitės (2016), mokslininkai tyria tautinių grupių integravimosi lygį bei su tautiniu identitetu susijusius klausimus. Nemažai duomenų apie tautines mažumas ir jų veikimą valstybės kontekste pateikia Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. O Lietuvos socialinių tyrimų centro mokslininkai aktyviai dalyvauja tarptautiniuose projektuose, kurių metu atlieka įvairaus pobūdžio tyrimus tautinių mažumų Lietuvoje ypatumams atskleisti.

Temos naujumas. Šis darbas pateikia tautinių grupių Lietuvoje, tarp jų ir lietuvių, kultūrinius ypatumus, atskleidžia jų skirtumus ir panašumus bei iššūkius kylančius komunikacijos metu. Pastebėta, jog tyrimuose daugiau dėmesio skiriama lietuvių kultūrai arba atskirai tautinės mažumos kultūrai atskleisti, nerodant sąveikos tarp kultūrų, kurios yra aptinkamos Lietuvos teritorijoje. Magistro baigiamajame darbe bus orientuojamasi į tautinių grupių Lietuvoje kultūrinius ypatumus bei sąveiką.

Tyrimo problema. Esant kultūrinei įvairovei vienos šalies kontekste labai svarbu darniai sąveikauti ir bendradarbiauti. Kultūra ir jos komponentai nulemia kaip žmogus supranta jį supantį pasaulį, todėl sklandžiai komunikacijai su skirtingų tautinių grupių atstovais pasiekti yra svarbu išmanyti oponento kultūrinius ypatumus, kurie leistų suprasti tam tikrus elgesio motyvus ir tinkamai į juos reaguoti. Lietuvos tautinių grupių tyrimas parodys kaip išsiskiria Lietuvoje gyvenančių skirtingų tautybių atstovai, jų sąveiką ir kylančius iššūkius komunikacijos metu.

Tyrimo objektas. Tautinių grupių Lietuvoje kultūriniai ypatumai ir jų raiška tarpkultūrinės komunikacijos metu.

Tyrimo tikslas. Ištirti Lietuvos visuomenės narių kultūrinius skirtumus pagal tautinę priklausomybę ir jų raišką tarpkultūrinėje komunikacijoje.

Tyrimo uždaviniai. Tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. Atskleisti kultūros sampratą;
2. Atskleisti tarpkultūrinio konflikto sampratą, jo priežastis ir valdymo būdus;
3. Atlikus empirinį tyrimą nustatyti tautinių grupių Lietuvoje kultūrinius ypatumus;
4. Atlikus empirinį tyrimą nustatyti konfliktinių situacijų kilimo priežastis Lietuvos tautinių grupių tarpusavio komunikacijos kontekste.

Tyrimo metodika. Mokslinės literatūros analizės metodas naudojamas kultūros ir tarpkultūrinio konflikto sampratomis bei tautinių mažumų Lietuvoje sąveikai apibūdinti. Kokybinė metodologija ir kokybinė turinio analizė taikoma tautinių grupių Lietuvoje ypatumams ir patiriamiesiems iššūkiams tarpkultūrinėje komunikacijoje nustatyti.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, 3 skyriai ir 6 poskyriai. Pirmoje dalyje nagrinėjama kultūros samprata, vertybinių orientacijų tipologijos, lietuvių kultūrinės vertybės bei tautinių mažumų samprata ir jų padėtis Lietuvoje. Antroje darbo dalyje apžvelgiama tarpkultūrinio konflikto samprata, kilimo priežastys ir valdymo būdai. Trečią dalį sudaro empirinio tyrimo aprašymas (metodologija, rezultatai, analizė), siekiant apibūdinti tautinių grupių atstovų Lietuvoje kultūrinius išskirtinumus bei nustatyti iššūkius, su kuriais susiduriama sąveikos metu. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, rekomendacijos, analizuotos literatūros sąrašas, santrauka (lietuvių, anglų kalbomis) ir priedai.

1. KULTŪROS SAMPRATA

Mokslinėje literatūroje aptinkamas didelis kiekis kultūros sąvokos aiškinimų, tačiau mokslininkai pabrėžia, jog nėra vieningo kultūros apibrėžimo. G. G. Barker (2016) nurodo, kad bendrąja prasme kultūra yra įsitikinimų, vertybių, normų, tradicijų ir bendravimo modelių visuma, būdinga atskiroms žmonių grupėms.

Kultūrą galima aiškinti kaip funkcionavimo formą bei skirtingų kultūrų (senos, dabartinės ir busimos) sąveiką arba skirtingų kartų bendravimo formą. Z. Kenesei ir Z. Stier (2017) pabrėžia, kad kultūra ir jos komponentai nulemia kaip žmogus supranta jį supantį pasaulį.

Iš esmės, žmogus formuoja kultūrą, o kultūra žmogų. Pasak S. Staniulienės (2010), A. L. Kroeber ir C. Kluckhohn išskyrė tokias kultūros sudedamąsias:

- žmogaus sukurtos materialinės gerybės;
- žmogaus sukurtos dvasinės gerybės, t. y. mokslas arba menas;
- žmogaus sukurti santykiai, pavyzdžiui, tarptautiniai, asmeniniai arba tarpasmeniniai;
- žmogaus gyvenimo būdas, t. y. normos, tradicijos;
- civilizacija arba visų žmonių sukurtų gėrybių ir vertybių panaudojimo būdas.

T. Agapova (2014) taip pat pabrėžia, jog šiuolaikinėje kultūrologijoje kultūros terminas pristatomas kaip žmogaus sukurtų materialių ir dvasinių vertybių visuma. Taipogi tai istoriškai įgytų žinių, idėjų ir socialinių normų sistema, atspindinti aktyvią žmonių veiklą ir nukreipta į žmonių socialinių santykių reguliavimą. Kultūra – tai žmogaus ir visuomenės plėtros charakteristika.

A. B. Fernandez-Sounto, M. Vzquea Gestal ir A. Blanco Pesqueira (2015) nurodo, jog nėra gimstama tam tikros kultūros atstovu, kultūra yra išmokstama ir įgyjama. Ypač tai pastebima ne tautinės kultūros mastu, o pavyzdžiui, įmonės arba įstaigos kultūros kontekste. Panašiai kultūrą aiškina ir G. Hofstede (2011) teigdamas, jog kultūra yra kolektyvinis proto programavimas, kuris prasideda vos atsidūrus tam tikroje kultūrinėje aplinkoje. Pagal V. Gudonienę (2013), J. Allwoodas, švedų lingvistas, taip pat pabrėžia, kad kultūros terminas apima bendrus tam tikros žmonių grupės bruožus, kurie yra išmokti, o ne gamtos dovanoti. Kaip pavyzdį jis nurodo, kad grupės nariai turi dvi kojas, tai nėra jų bendras kultūrinis bruožas, tuo tarpu specifinis tos grupės narių vaikščiojimo būdas yra kultūrinis bruožas.

Kultūra susidaro iš mąstymo, jausmų ir reakcijų šablonų, įgytų ir perteikiamų dažniausiai simboliais, ir sudarančių išskirtinius žmonių grupių pasiekimus, įkūnytus artefaktuose. Esminė kultūros šerdis susideda iš tradicinių (t. y. istoriškai susiklosčiusių ir atrinktų) idėjų ir ypač su jomis susijusių vertybių (Kluckhohn, 1951, cit. iš Gudonienė, 2013, p. 121).

R. D. Lewis (2002) remdamasis G. Hofstede (2011) kultūros apibrėžimu, teigia, kad vaikystėje kiekvienam žmogui yra įdiegiama vertybių skalė, kuri dažnai gali skirtis nuo kitoms

tautoms būdingų vertybių. Nuo pat gimimo tėvai perduoda vaikams žinias kaip pritapti jų pačių kultūroje, kas visuomenėje yra laikoma geru arba blogu, kas yra teisinga arba neteisinga, priimtina arba nepriimtina. Mokslininkas teigia, kad kultūrinės vertybės lemia skirtingą požiūrį į tuos pačius dalykus skirtingose kultūrose.

M. Žuravliovas (2015) pabrėžia, jog kultūra nuolat kinta, o pastovus atsinaujinimas yra svarbus kultūros „augimo“ elementas. Šiandien neįmanoma apsiriboti istoriškai susiformavusiomis tradicijomis, žmogus keičia vertybinius požiūrius, t. y. permąsto juos, sukuria naujas vertybes arba pasisemia jas iš kitų kultūrų. Visa tai parodo, kad tradicinės kultūros vertybės nėra pastovios, priešingai – tai nuolat kuriamas ir atnaujinamas kultūros bruožas.

S. Kanišauskas (2014), taip pat nurodo, kad vertybiniai požiūriai yra nuolat kintantis procesas. Viduramžiais viena svarbiausia vertybe buvo laikomi individo dvasiniai siekiai, tačiau vidurinės klasės atstovams nusivylus bažnyčios institucijų ekonominiu neproduktyvumu ir neuždirbančiais vienuoliais, vertybe tapo darbas ir darbštumas. Vėliau susiformavus kapitalistiniams santykiams, vertybe tapo parduodamas darbas. O kadangi kapitalistinės gamybos tikslas yra vartojimas, kuris skatina poreikių ugdymą, išaugo dar viena vertybė – poreikių tenkinimas.

Vertybės sąvoka dažnai yra siejama su gėrio sąvoka. Pasak S. Kanišausko (2014), vertybė yra tai, kas vertinama gerai, ko žmogus siekia sąmoningai ar nesąmoningai, kas yra vadinama idealu.

Vertybės – tai tam tikri idealai, tikslai ar įsitikinimai, kad kažkuris vienas iš būdų, pasirinkimų yra asmeniškai socialiai priimtinesnis negu bet kuris kitas. Vadovaudamasis vertybėmis, žmogus sprendžia, kaip pasielgti konkrečioje situacijoje. Todėl vertybes galima traktuoti kaip ir asmens motyvą. Vertybės yra elgesio norma, standartas ir taisyklė (Vyšniauskienė, Minkutė, 2008, p. 63).

Anot K. Ralio (2011) vertybė – tai abstraktus elgesio principas arba standartas, kuris pateisina žmogaus veiksmus ir tikslus. Kiekvienas individas vertybes perima socializacijos procese – iš socialinės aplinkos, šeimos, visuomenės vertybių. Svarbu pabrėžti, kad viena vertybė gali būti nevienodai svarbi tos pačios grupės nariams, kadangi žmogus perimdamas vertybę turi susitapatinti su ja emociniame lygmenyje.

Svarbiausios visuomenės vertybės, pagal K. Ralį (2011) yra pinigai, draugystė, šeima, religija ir moralė, politika ir socialinė organizacija, meilė ir seksas, laisvalaikis, subrendimas, charakterio bruožai ir darbas. Socialines vertybes, kurias apima visus objektus, į kuriuos asmuo gali reaguoti arba susidaryti požiūrį, mokslininkas skirsto į materialias ir nematerialias. Šios vertybės apima įsitikinimus, nuomones, filosofijas, švietimą, tradicijas ir t. t.

D. Vyšniauskienė ir R. Minkutė (2008) išskiria tokius vertybių aiškinimo lygmenis:

- visuomenės lygmuo. Visuomenėje nusistovėjęsios vertybės laikomos fundamentaliosiomis, jos apibrėžia „teisingą“ visuomenę ir padeda žmonėms siekti gerovę. Tokios vertybės yra apibrėžtos įstatymų;
- individo lygmuo. Atskiro individo vertybės nusako jo požiūrį į visuomenėje vyraujančias vertybes. Asmens vertybės – jo pasirenkamos vertybės, jų pagrindu yra kuriamas asmeninis gyvenimas, laikantis teisingumo. Šios vertybės yra susijusios su konkrečiau žmogaus gyvenimo poreikiais, patirtimi ir idealais. Tai egocentrinės (sveikata, darbas, pinigai, kelionės), sociocentrinės (šeima, draugai, tauta, valstybė) ir ideocentrinės (dora, tikėjimas, išmintis) vertybės.

Kultūrinės vertybės L. Dyczewski (2002) aiškina kaip socialiai inkorporuotas vertybės, būdingas tam tikrai kultūrai, padedančias atskiros visuomenės nariams daryti sprendimus, nukreipiančias į tikslus ir nurodančias „teisingus“ arba priimtinius veiksmus, kurių reikėtų imtis. Mokslininkas taip pat nurodo, kad vertybės yra vienas svarbiausių kultūros elementų, kadangi jos yra kultūros egzistencijos ir plėtros pagrindas. Be to, kultūra nuolat yra aiškinama, remiantis joje vyraujančiomis vertybėmis.

L. Dyczewski (2002) panašiai kaip K. Ralys, pabrėžia, kad ne visos vertybės visuomenėje yra vienodai svarbios, kiekvienoje kultūroje vyrauja tam tikra vertybių hierarchija – svarbiausios vertybės yra tos, be kurių visuomenė negalėtų būti tokia, kokia yra, kitaip tariant, atskira visuomenė negalėtų egzistuoti be ją išskiriančių bruožų. Individai taip pat skirtingais gyvenimo periodais vienas vertybes vertina daugiau, kitas mažiau, priklausomai nuo jų išgyvenimų konteksto. Svarbu paminėti, kad tos pačios vertybės gali būti suprantamos ir interpretuojamos skirtingai – asmeninio gyvenimo kontekste vienaip, sociume kitaip.

Svarbiausios arba fundamentalios kultūrinės vertybės yra visuotinai priimtose vertybės, kurios yra socialinės sistemos organizavimo ir kultūrinio identiteto pagrindas. Bent vienos šių vertybių atsisakymas bus visuomenės kaip vieneto sugriovimo priežastimi. Šios vertybės apima etinius, socialinius, religinius ir politinius idealus, tradicijas, normas, įstatymus, organizacines sistemas, darbą, individualias bei grupines veiklas, kasdienio gyvenimo modelius.

G. Hofstede, G. J. Hofstede ir M. Minkov (2010) pabrėžia, kad vertybės yra kultūros šerdis ir pasireiškia jos per vertinimus. Mokslininkai vertybes aiškina kaip tendencijas teikti pirmenybę tam tikriems dalykams, remiantis individo jausmais ir vertinant juos pagal tokius kriterijus: geras ar blogas, švarus ar nešvarus, saugu ar pavojinga, leistina ar draudžiama, padoru ar nepadoru, moralu ar amoralu, gražu ar bjauru, natūralu ar nenatūralu, įprasta ar neįprasta, logiška ar paradoksalu, racionalu ar iracionalu.

Apibendrinant, kultūra yra žmonių grupės įsitikinimų, tradicijų ir papročių, normų bei vertybių visuma, susiklosčiusi istoriškai ir nuolat kintanti, atsižvelgiant į gyvenimo aplinkybes.

Mokslininkai vertybes įvardija kaip kultūros pagrindą, jos nusako kas visuomenėje laikoma teisingu ir priimtinu, išryškina idealą, kuris yra visiems priimtinas ir visų siekiamas. Vertybių prioritetai gali kisti, todėl skirtingais laikotarpiais gali išryškėti skirtingi kultūriniai bruožai. Tačiau bazinės vertybės – idealas, išlieka nekintančios, būtent jos nusako kultūrinių išskirtinumų bruožus.

1.1. Vertybinių orientacijų samprata pagal G. Hofstede, E. T. Hall ir R. D. Lewis

S. Kanišauskas (2014) teigia, kad vertybės kultūrologijoje užima svarbią vietą, kadangi kultūrą mokslininkai dažnai aiškina kaip vertybių, kurios yra sukurtos žmonijos, visumą, todėl vertybės yra specifinis kultūrologinių tyrimų objektas.

Atsižvelgiant į tai, kad kiekviena kultūra turi jai būdingus bruožus, G. Hofstede (2011) kultūrinių vertybių skirtumus sugrupavo į šešias pagrindines vertybes, apibūdinančias kiekvieną kultūrą ir pavadino jas dimensijomis: galios distancijos dimensija, neapibrėžtumo vengimo dimensija, individualizmo/kolektyvizmo dimensija, vyriškumo/moteriškumo dimensija, ilgalaikės/trumpalaikės orientacijos dimensija, suvaržymo dimensija arba indulgencija.

Galios distanciją mokslininkas aiškina per mažiau galingų žmonių organizacijose, institucijose arba visuomenėje nelygybės kaip fakto priėmimo prizmę. Galia ir nelygybė yra fundamentalūs visuomenės pasiskirstymo kriterijai. Svarbu suvokti, kad kiekvienoje visuomenėje pasireiškia galios ir nelygybės elementai, tačiau vienos kultūrose tai pasireiškia daugiau, kitose mažiau. Žemos galios distancijos kultūrose (Izraelis, Danija, Austrija, Naujoji Zelandija) galia pasireiškia teisėtai, vertinant veiksmus per gėrio ir blogio prizmę, tėvai ir vaikai yra lygūs, vyresnio amžiaus žmonės nėra bijomi ir išskiriami ypatingu pagarbos jausmu, hierarchija suprantama kaip nelygybė, nustatyta visų patogumui, pavaldiniai tikisi, kad su jais bus konsultuojamasi, dažniausiai tai yra demokratinė visuomenė, kur vyrauja balsų dauguma, o religinis kitoniškumas yra toleruojamas. Tuo tarpu aukštos galios distancijos kultūrose (Malaizija, Gvatemala, Arabų šalys, Indija) nelygybė yra suprantama kaip natūralus reiškinys visuomenėje, kuris prieštarauja gėrio ir blogio kriterijams, vaikai privalo paklusti tėvams, vyresni žmonės yra ypač gerbiami, jų bijoma, hierarchija reiškia egzistencinę nelygybę, dažnai tai būna autoritarinio valdymo visuomenės.

Neapibrėžtumo vengimo dimensija nusako žmonių toleranciją neapibrėžtumui arba nežinomybei, tačiau tai nėra lygu rizikos vengimui. Ši dimensija nurodo kaip žmonės jaučiasi neaiškiuose situacijose – komfortiškai arba ne. Žemo neapibrėžtumo kultūrose (Honkongas, Malaizija, Didžioji Britanija) kiekviena diena priimama tokia, kokia yra, žmonės nejaučia arba nestipriai jaučia stresą, nerimą, jie turi gerai išvystytą savitvados gebėjimą, jiems yra svarbi psichologinė sveikata, jie yra tolerantiški – nauja yra įdomu, jie lengvai keičia darbo vietas, aukštesnį statusą turintis asmuo gali pasakyti „aš nežinau“. Aukšto neapibrėžtumo vengimo kultūrų atstovai (Graikija, Portugalija, Belgija, Ispanija) nežinomybę kasdieniame gyvenime

priima kaip kliūtį, kurią reikia įveikti, jie yra emocionalūs, jaučia daugiau streso ir nerimo, jiems svarbi struktūra ir aiškumas, dažniausiai ilgus metus dirba vienoje darbovietėje, jiems yra svarbios taisyklės.

Individualizmo ir kolektyvizmo dimensija parodo kaip stipriai žmogus integruojasi į skirtingas žmonių grupes. Individualistinėse visuomenėse (Jungtinės Amerikos Valstijos, Australija, Didžioji Britanija) nėra priklausomybės grupei poreikio, žmonės rūpinasi savimi ir savo sukurta šeima. Individualistinėse kultūrose vertinamas privatumas, vyrauja orientacija į „aš“. Tuo tarpu kolektyvistinėse visuomenėse (Gvatemala, Indonezija, Pakistanas) yra labai svarbūs glaudūs ryšiai su skirtingomis žmonių grupėmis bei visa šeima, t. y. ir su tolimais giminaičiais. Grupės, kurioms priklauso aukšto kolektyvizmo kultūra pasižymintis asmuo visada gins savo grupę vardan jos gerovės.

Vyriškumo ir moteriškumo dimensija apima visuomenės, o ne žmonių pagal lytinę priklausomybę, charakteristiką. Aukšto moteriškumo kultūrose (Danija, Norvegija, Švedija) yra svarbus balansas tarp darbo ir šeimos, vyrai ir moterys yra kuklūs ir rūpestingi, žmonėms yra svarbi harmonija, nėra socialinių rolių diferenciacijos pagal lytį. Aukšto vyriškumo arba žemo moteriškumo kultūrų atstovai (Japonija, Australija, Italija) pirmenybę teikia darbui, jaučia poreikį būti stipriais tiek fiziškai, tiek psichologiškai, pasiskirsto socialines roles pagal lytinę priklausomybę, vyrai dažniau sprendžia problemas, o moterys rūpinasi emociniu fonu.

Ilgalaikės orientacijos kultūros atstovai (Kinija, Honkongas, Taivanas) yra atkaklūs, taupūs, turi padidintą gėdos jausmą, tiki, jog geriausi gyvenimo įvykiai ir pasiekimai yra ateityje. Tokiose kultūrose taip pat yra visuomenės narių suskirstymas pagal statusą. Taip pat ilgalaikės orientacijos kultūrose tradicijos yra kintantis, priklausomai nuo aplinkybių ir grupės išgyvenamų procesų, kultūros elementas. *Trumpalaikės orientacijos kultūrose* (Lenkija, Ispanija, Vakarų Afrika) žmonės pasižymi pastovumu ir stabilumu, pagarba tradicijoms – jos yra laikomos „šventomis“. Šios kultūros atstovai sieja praeitį su dabartimi, t. y. gyvena „čia ir dabar“, jausdami didelę pagarbą protėviams ir siekdami išsaugoti istoriškai susiformavusį palikimą.

Suvaržymo dimensija arba indulgencija yra laimės matavimo priemonė kultūroje. Žemo suvaržymo kultūrose (Šiaurės ir Pietų Amerika, Vakarų Europa, kai kurios Afrikos šalys) išvelgiamas žmogaus norų, susijusių su mėgavimusi gyvenimu, tenkinimas ir pozityvių emocijų siekis. Tokių kultūrų atstovai vertina žodžio laisvę, siekia patys valdyti savo gyvenimą, yra labiau linkę į aktyvų gyvenimo būdą. Tuo tarpu aukšto suvaržymo kultūrose (Rytų Europa, Azija, musulmoniški kraštai) norų tenkinimas yra ribojamas ir varžomas griežtų socialinių normų. Šių kultūrų atstovai yra mažiau laimingi, neprisiima atsakomybės už įvykius savo gyvenime, žodžio laisvė jiems nėra prioritetas, jie yra mažiau linkę į aktyvų gyvenimo būdą.

Pagal D. Baraldsnes (2012), E. T. Hall išskyrė dvi kultūros rūšis: žemo konteksto lygio ir aukšto konteksto lygio kultūras. Žemo ir aukšto konteksto kultūrose komunikacijai įtaką daro vertybės, orientuotos į asmeninius santykius, laiką, formalumo lygį ir kūno kalbą.

Aukšto konteksto lygio kultūrose komunikacijos metu daugiausia dėmesio skiriama neverbalinei kalbai ir išorinei aplinkai, perduodamos žinutės turinys nėra svarbiausias elementas, į kurį kreipiamas visas dėmesys. Tokios kultūros atstovai labiausiai vertina galimybę pasitikėti pašnekovu, o pasitikėjimas yra ilgalaikių asmeninių santykių padarinys. Aukšto konteksto kultūroms priskiriamos tokios šalys kaip Kinija, Vietnamas, Šiaurės ir Pietų Korėja, Japonija, Afrika. Aukšto konteksto kultūros atstovai ramiai reaguoja į tylą, kuri simbolizuoja abipusį supratimą, nes žodinė komunikacija nėra pagrindinis informacijos šaltinis.

Tuo tarpu žemo konteksto kultūroje sėkmingą komunikaciją sąlygoja pranešimas. Čia yra labai svarbūs rašytiniai susitarimai ir pranešimai. Tokios šalys kaip Vokietija, Šveicarija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė, Jungtinės Amerikos Valstijos yra priskiriamos prie žemo konteksto kultūrų. Žemo konteksto kultūros atstovai jaučiasi nejaukiai tyloje, tylintys asmenys priimami neigiamai, o tyla suprantama kaip problema komunikacijoje išreiškiantis veiksnys. Tokiems žmonėms paprasčiau išreikšti savo jausmus ir mintis žodžiu, negu tylėti.

R. Sabaliauskienė, G. Gelūnaitė-Malinauskienė ir J. Andriuškevičienė (2019), nurodo, jog E. T. Hall taip pat kultūras klasifikavo pagal laiko suvokimą į monochroniškas ir polichroniškas. Monochroniškas kultūras (Vokietija, Amerika, Skandinavijos šalys) aiškino kaip žemo konteksto, polichroniškas (Kinija, Afrika, Graikija) - kaip aukšto. Monochroniškos kultūros atstovams būdinga vienu metu atlikti tik vieną užduotį, tuo tarpu polichroniškose kultūrose žmonės vienu metu gali atlikti kelis darbus.

R. D. Lewis (2002) taip pat pateikia kultūrų atstovų klasifikaciją ir skirsto juos į vienaplanius, daugiaplanius ir santūriuosius. Panašiai į E. T. Hall, mokslininkas nurodo, jog vienaplanės kultūros atstovai (Vokietija, Švedija) pasižymi organizuotumu, planuoja darbus ir vienu metu atlieka tik vieną užduotį. Tuo tarpu, daugiaplanės kultūros atstovai (Italija, Lotynų Amerika) darbus planuoja pagal svarbą „čia ir dabar“, dažniausiai atlieka kelias veiklas vienu metu, pasižymi gyvybingumu ir šnekumu. Santūrieji (Kinija, Japonija, Suomija) pasižymi mandagumu, pagarba, gebėjimu išklaudyti pašnekovą ir tinkamai reaguoti į jo pasiūlymus.

Apibendrinant, vertybės yra svarbi kultūros sudedamoji, savo ruožtu kultūra yra pristatoma ir aiškinama per vertybines orientacijas. G. Hofstede kultūros vertybines orientacijas aiškina remiantis dimensijomis, kurios išryškina kas kultūroje yra svarbu ir laikoma teisingu: galios distancijos dimensija, neapibrėžtumo vengimo dimensija, individualizmo ir kolektyvizmo dimensija, vyriškumo ir moteriškumo dimensija, ilgalaikės ir trumpalaikės orientacijos dimensija, suvaržymo dimensija. Remiantis mokslininko kultūros aiškinimu ir pristatyta teorija, E. T. Hall ir

R. D. Lewis taip pat pateikia kultūros vertybių klasifikacijas. E. T. Hall, pagal D. Baraldsnes (2012), išskyrė žemo ir aukšto konteksto kultūras. Atsižvelgiant į kultūrinį kontekstą, žmonės skirtingai vertina asmeninius santykius, laiką, neverbalinę komunikaciją. Taipogi, anot R. Sabaliauskienės, G. Gelūnaitės-Malinauskienės ir J. Andriuškevičienės (2019), mokslininkas klasifikavo kultūras į monochroniškas ir polichroniškas. O R. D. Lewis (2002), teigiantis, kad kultūrinės vertybės yra diegiamos nuo pat vaikystės, kultūras suskirstė į vienaplanes, daugiaplanes ir santūriasias.

1.2. Lietuvių kultūrinės vertybės

Didžiausią įtaką lietuvių kultūros formavimuisi, I. Minelgaite Snaebjornsson, I. Runar Edvardsson ir R. F. Littrell (2017) teigimu, turėjo lenkų, rusų ir vokiečių kultūros. Lietuva, kadaise Rytų Europos centras, pasižymėjo daugiakultūriškumu, todėl šalies kultūros formavimuisi įtaką darė ir žydų, švedų, mongolų bei italų kultūros.

D. Senvaitytė (2014) aiškina lietuvių kultūros formavimąsi remiantis A. D. Smith teorija, pagal kurią bet kurios valstybės sudarymas yra ilgalaikis procesas, kur tautos auga iš etninių grupių, o etninės grupės savo ruožtu iš genčių. Todėl naujos tautos atsiradimas yra iš dalies savaime vykstantis procesas ir iš dalies konstruojamas. Už tautos konstravimą atsako inteligentija, kuri atrenka, užkoduoja ir skleidžia kultūrinės tradicijas.

13 – 14 am. Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę (LDK), pagal D. Senvaitytę (2014), sudarė daugybė tautų ir lietuviai buvo tik mažoji LDK dalis. Visi LDK gyventojai buvo vadinami lietuviais, tačiau Didžiosios Kunigaikštystės viduje buvo platus etninių grupių spektras, skirtingų tautų atstovai skyrė save nuo „kitų“ vadovaujantis tokiais kriterijais kaip kalba, elgesys, apranga.

16 am. visuomenė buvo padalinta pagal teritorinę priklausomybę ir socialinį statusą. Bajorai, valstybės „veidai“, pagrinde vartojo lenkų kalbą, o lietuvių kalba – svarbus kultūros elementas, buvo saugoma tik paprastų valstiečių. S. Čiurlionienė – Kymantaitė (2011) nurodo, kad lietuviai nuolat išgyveno tobulėjimo procesą, pavyzdžiui, lietuvių kalbos kontekste. Istoriniai įvykiai ir gyvenimo aplinkybės, tokie kaip nedidelė tautos dalis, vėlyvas krikštas, baudžiava ir lenkų agresyvumas, lėmė lietuvių tautos vystymosi proceso sustojimą, o vėliau išvis vystėsi vienapusiškai. Dėl šių priežasčių, kai lietuvių kalba nebuvo pripažinta dideliu mastu, lietuvių tautos atstovai negalėjo „parodyti“ savęs, todėl kurį laiką daug jėgų telkė į lenkų kūrybą. Šiandien lenkų kūryboje galima aptikti lietuvių kurtas melodijas, dainų lyrikas, pasakas, kurių dėka identifikuojamas senovinės lietuvių kultūros egzistavimas.

19 am. prasidėjo lietuvių nacionalinės kultūros kūrimas, šiam procesui vadovavo inteligentija. S. Čiurlionienė – Kymantaitė (2011) teigia, kad inteligentija nukreipia tautą – jos atstovai dirba mokslui, kuria meną, yra pasiryžę kovoti dėl idėjų, užsiima visuomenės švietimu.

M. Lukšienė (2014) inteligentijos sąvoką aiškina remiantis lietuviškąja tarybine enciklopedija – tai visuomenės narių sluoksniu, kurių profesija apima protinį darbą, dažnai dvasinių ir materialinių kultūros vertybių kūrimo darbą, ir kurių pagrindinis siekis yra ugdyti bei skleisti kultūrą.

Anot M. Lukšienės (2014) sąjūdis kurti nacionalinę lietuvių kultūrą, kuri apimtų visą tautą, prasidėjo Žemaitijoje, kadangi ten bajorija dar vartojo lietuvių kalbą ir jiems su liaudies atstovais komunikuoti buvo paprasčiau. Taip pat Žemaitijoje vis dar buvo išlikę etniniai bruožai, kurių Rytų Europos bajorai jau buvo netekę. Lietuvių inteligentiją sudarė nedidelis kiekis bajorų, didžioji dalis buvo laisvieji valstiečiai. Laisvieji valstiečiai buvo ne tik inteligentijos formavimosi šaltinis, bet kartu ir jos auditorija.

M. Lukšienė (2014) pabrėžia, jog lietuvių nacionalinės kultūros kūrime aktyviai dalyvaujančią inteligentiją, t. y. rašytojus, švietėjus ir kt. sudarė labai nedidelis kiekis žmonių, baigusią aukštąjį mokslą: S. Daukantas, S. Stanevičius, J. Pliateris, M. Valančius, A. Baranauskas ir kt. Inteligentijos daugumą sudarė žmonės, turintys vidurinį arba nepilną vidurinį išsilavinimą, pagal profesiją dažniausiai tai buvo dvasininkai, vienaip ar kitaip susiję su mokykla.

Pirmasis, pagal D. Senvaitę (2014), apie lietuvių istoriją ir etninę kultūrą lietuvių kalba parašė S. Daukantas, siekdamas išauginti lietuvių pasididžiavimo savo istorija ir kultūra jausmą. Lietuvos inteligentija, kurią atstovavo paprasti žmonės, kilę iš kaimo, pradėjo leisti spaudą Mažosios Lietuvos teritorijoje – taip atsirado laikraščiai „Aušra“ ir „Varpas“.

Nedidelė inteligentijos grupė siekė iškelti lietuvių kalbą viešai, todėl, anot M. Lukšienės (2014), nuolat buvo kartojama M. Daukšos „Postilės“ prakalba bei K. Kontrimo „Memorandumas“ universitetui, rūpinosi, kad pradinės ir dalis vidurinės mokyklos vadovėlių būtų leidžiami lietuvių kalba, skleidė vizualizuotas antibaudžiavines ir anticarines nuotaikas, pavyzdžiui, S. Daukanto „Darbai“, S. Stanevičiaus „Arklys ir meška“, „Aitvarai“, skleidė žinias apie ekonomiką valstiečiams. Daugiausia tai buvo daroma Žemaitijoje.

S. Čiurlionienė – Kymantaitė (2011) išskyrė lietuvių kultūrinės ypatybes, viena iš jų – tingumas. Šią ypatybę mokslininkė įvardija kaip įgimtą ir vartoja kaip neveiklumo, nemokėjimo mėgti darbo aiškinimą, todėl darbštumas yra laikomas dorybe ir Dievo dovana.

Taip pat mokslininkė išskyrė lietuviams būdingą jautrumą. Tai jautrumas gamtai ir jos grožiui, iš tokių jausmų kaip viltis ir meilė atsirado lietuvių lyrika. Tačiau jautrumas gali būti įžvelgiamas ir iš neigiamos pusės, taip pat tai yra sentimentalizmo, išizimimo, pesimistinio požiūrio apraiška. Santykiuose su žmonėmis lietuvių kultūroje dažnai stengiamasi, kad kitas žmogus neliktų įžeistas arba užgautas. L. Belonogoff (2010) taip pat nurodo, kad lietuviai tarpasmeniniuose santykiuose yra atsargūs ir bijo įžeisti žmones, išskyrus atvejus kai norima pabrėžti kito asmens socialinių normų nesilaikymą arba jų laužymą.

Anot S. Čiurlionienės – Kymantaitės (2011) lietuvių kultūroje yra aptinkamas nepasitikėjimas kitais, ši ypatybė yra pastebima iš senų laikų. Šios ypatybės atsiradimui didelę įtaką galėjo padaryti, anot mokslininkės, istoriniai bei politiniai įvykiai, kuriuos tauta išgyveno.

Nepaisant tokių ypatybių kaip tingumas, jautrumas ir nepasitikėjimas, S. Čiurlionienė – Kymantaitė (2011) pastebi, kad lietuviai yra gabūs, siekiantys žinių ir norintys mokytis. Šiuos bruožus, priskiriamus lietuvių kultūros atstovams, puikiai demonstruoja inteligentija, kuri siekė mokytis, šviesti visuomenę, dalintis žiniomis.

L. Belonogoff (2010) pabrėžia, kad lietuviai gali pasirodyti drovūs, tačiau arčiau susipažinus, jie pasirodo kaip nuoširdūs, padedantys ir draugiški žmonės. Formalumas, neatsakymas į klausimus tiesiogiai, nedetalus atsakymas arba kartais nesąžiningas atsakymas mokslininkės yra priskiriamas prie priklausymo Sovietų Sąjungai pasekmių, kur buvo vengiama dalintis informacija su mažai pažįstamais žmonėmis. Lietuviai gali pasirodyti uždari ir emocijų skleidimo lygmenyje, dažnai platų emocijų spektrą skleidžiantys žmonės yra vengiami arba ignoruojami.

V. Zaborskaitė (1992) pabrėžia lietuviams būdingą stiprų patriotizmo jausmą, kuris ryškiausiai išvelgiamas poezijoje ir literatūroje. Meilės tėvynei apraiškos aptinkamos V. Kudirkos, A. Baranausko, K. Donelaičio, Maironio, S. Daukanto, V. Mikolaičio-Putino, J. Tumo-Vaižganto kūryboje.

Pasak V. Zaborskaitės (1992), K. Donelaičio „Metuose“ atsiveria tautos balsas: lietuvis, savo žemės šeimininkas, siekia išlikti savimi, saugo ir tausoja kalbą, tradicijas bei papročius; kūrinyje akcentuojamas nepasidavimas galingesniems ir turtingesniems, savo kultūros saugojimas ir išlaikymas. Maironio poezija apima meilę žemei, kalbai ir istorijai – vienos svarbiausių meilės tėvynei apraiškų. S. Daukanto kūryboje išvelgiamas pasididžiavimas praeitimi, t. y. istorija, kuri yra šiandieninės tautos pagrindas.

I. Minelgaite Snaebjornsson, I. Runar Edvardsson ir R. F. Littrell (2017) atlikto, remiantis G. Hofstede kultūrinių skirtumų vertinimu pagal dimensijas, tyrimo rezultatai parodė, kad lietuvių kultūros galios distancijos indeksas sudaro 50,39 balų iš 100. Nors tai yra pakankamai aukštas indeksas, tačiau išlieka riboje tarp aukštos ir žemos galios distancijos. Mokslininkai, tyrę lietuvių ir islandų kultūrinius skirtumus organizacinėje aplinkoje, padarė išvadą, jog toks rezultatas nurodo į žmonių suvokimą ir priėmimą, kad valdžia organizacijoje pasiskirsto nevienodai. Hierarchija yra neišvengiama, žemesnio statuso žmonės tikisi tikslių instrukcijų ir nurodymų iš aukštesnio statuso žmonių, kadangi „valdžia“ yra jų rankose. Panašų vertinimą pateikia ir G. Hofstede (2020) lietuvių kultūros galios distancijos pasireiškimui - 42 balus iš 100. Tačiau, remiantis šiais rezultatais galima išvelgti, jog lietuviai vertina lygybę, o valdžia ir sprendimų priėmimas yra decentralizuoti.

Lietuviai, pagal I. Minelgaite Snaebjornsson, I. Runar Edvardsson ir R. F. Littrell (2017), yra pakankamai aukšto neapibrėžtumo vergimo kultūros atstovai (52,07 balų iš 100). Aukštesnį balą priskiria G. Hofstede (2020) – 65 balus iš 100. Tokie neapibrėžtumo vengimo vertinimai, parodo, kad lietuviai į vadovą arba aukštesnio statuso žmogų žiūri kaip į žmogų, kuris viską žino ir turi atsakymus į visus klausimus. Tokių kultūrų atstovams būdinga biurokratija ir nenoras rizikuoti, siekiama turėti aiškiai apibrėžtas taisykles, nors jų bus ir nesilaikoma, kadangi jos mažina neapibrėžtumą.

Remiantis I. Minelgaite Snaebjornsson, I. Runar Edvardsson ir R. F. Littrell (2017) tyrimo rezultatais, lietuviai priskiriami prie žemo kolektyvizmo arba aukšto individualizmo atstovų (kolektyvizmui skiriami 37,19 balai iš 100). G. Hofstede (2020) taip pat priskiria lietuvius prie individualizmo kultūros atstovų (individualizmui skiriama 60 balų iš 100). Toks rezultatas rodo, kad lietuvių visuomenėje vyrauja orientacija į „aš“, o ne į „mes“. Lietuviai pasižymi tolerancija, kadangi jiems nerūpi ką veikia kiti žmonės, pavyzdžiui, darbo aplinkoje yra siekiama asmeninių, o ne komandinių tikslų. Individualistinį požiūrį patvirtina ir, anot A. Savickos (2015), Europos vertybių tyrimo rezultatas, rodantis, kad viena svarbiausių lietuvių vertybių yra šeima ir dėmesys šeimai.

I. Minelgaite Snaebjornsson, I. Runar Edvardsson ir R. F. Littrell (2017) tyrimo rezultatai parodė, kad lietuviai yra aukšto moteriškumo ir žemo vyriškumo kultūros atstovai – 11,21 balų iš 100. G. Hofstede (2020) skiria panašų balą – 19 iš 100. Tai reiškia, jog lietuvių kultūros atstovai siekia rūpintis kitais žmonėmis, aplinka bei gyvenimo kokybe. Tai yra kuklūs, su atsarga bendraujantys žmonės, kadangi nenori įžeisti kitų, o konfliktus siekia spręsti ieškant kompromiso.

G. Hofstede (2020) lietuvius priskiria prie ilgalaikės orientacijos kultūrų – indeksas siekia 82 balus iš 100. Atsižvelgiant į šį indeksą, galima teigti, kad lietuviai yra linkę žiūrėti į pasaulį pragmatiškai, jie tiki, kad teisingumas nustatomas pagal situaciją ir aplinkybes. Tokios kultūros atstovai gali keisti tradicijas, priklausomai nuo išgyvenamo laikotarpio, tai yra pakankamai taupūs ir atkaklūs žmonės.

I. Minelgaite Snaebjornsson, I. Runar Edvardsson ir R. F. Littrell (2017) atlikę tyrimą, išvelgė, jog lietuviai yra aukšto suvaržymo kultūra (28,20 balų iš 100). Panašų indeksą nurodė ir G. Hofstede (2020), skirdamas 16 balų iš 100. Toks rezultatas rodo, kad lietuvių kultūros atstovai yra santūrus, dažnai pesimistiški, nėra linkę tenkinti savo norų ir mažai dėmesio skiria laisvalaikiui.

Apibendrinant, lietuvių kultūros formavimasis buvo pakankamai ilgas procesas, kuriam įtaką darė daugybė kultūrų (lenkų, vokiečių, rusų, švedų, žydų, mongolų, italų) bei tautos išgyvenami istoriniai įvykiai. Reikia pabrėžti, jog svarbų vaidmenį lietuvių kultūros elementų

saugojime (kalba, etninės tradicijos) turėjo laisvieji valstiečiai, kurie vėliau tapo lietuvių inteligentijos atstovais. Lietuviams priskiriami tokie kultūriniai bruožai kaip patriotizmas, draugiškumas, drovumas, jautrumas, tingumas ir nepasitikėjimas kitais. Pagal G. Hofstede (2020) klasifikaciją lietuviai yra vidutinės galios distancijos, aukšto neapibrėžtumo, individualizmo, aukšto moteriškumo, ilgalaikės orientacijos ir aukšto suvaržymo kultūros atstovai.

1.3. Tautinės mažumos Lietuvoje

Anot A. Račkauskaitės (2010) ilgą laiką tarptautinėje teisėje buvo kalbama tik apie santykius tarp valstybių, o žmonių teisių, jų tarpe ir tautinių mažumų atstovų teisių, apsauga buvo kiekvienos valstybės „vidaus reikalas“, tai reiškia, jog žmogaus teisės nebuvo užtikrintos ir saugomos tarptautiniu mastu. Tik po Antrojo Pasaulinio karo buvo priimti tarptautiniai dokumentai, įtvirtinantys tarptautinę žmonių teisių apsaugą, apimantys ir tautinių mažumų atstovų teisių apsaugą.

Kalbant apie įstatymus, reglamentuojančius tautinių mažumų teisių apsaugą aptinkama tautinės arba etninės mažumos apibrėžimo problema. Ne vienos tarptautinės organizacijos (Tautų Sąjunga, Jungtinių Tautų organizacija, Europos Taryba, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija) dokumentuose nėra nurodytas konkretus šios sąvokos apibrėžimas. Tačiau yra įvardijami bruožai, pagal kuriuos galima atskirti tautinių arba etninių mažumų atstovus.

Pasak A. Račkauskaitės (2010), 1919 – 1923 m. Taikos konferencijoje buvo prieita sprendimo sukurti tautinių mažumų apsaugos sistemą, kurios šaltiniais tapo sudarytos tarp šalių nugalėtojų ir jų sąjungininkių 5 sutartys, vadinamos Mažumos sutartimis. Svarbiausias šių sutarčių tikslas buvo užtikrinti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų lygybę su daugumos šalies gyventojų kultūrinės tapatybės atstovais ir apsaugoti tautinės mažumos tapatybę, t. y. leisti tautinių mažumų grupėms saugoti ir puoselėti savo ypatumus bei tradicijas. Tai reiškia, jog buvo siekta nediskriminacinio elgesio visuomenėje rasės, kalbos arba religijos atžvilgiu.

Jungtinių Tautų organizacijos dokumentuose, pagal A. Račkauskaitę (2010), aptinkamas ne vienas straipsnis apeliuojantis į žmonių teisių apsaugą, neatsižvelgiant į rasę, odos spalvą, religiją, kalbą, tautybę, politinius bei kitokius požiūrius. Tai reiškia, jog ir Jungtinių Tautų organizacija siekė diskriminacinio elgesio šalinimo.

Akivaizdžia tautinės mažumos sampratos pažanga laikytinas ESBK (Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencija) Vienos susitikimo Baigiamasis dokumentas (1989 m.), atspindintis šalių pastangas apibūdinti tautinėms mažumoms priklausančius asmenis kaip turinčius tam tikrą etninę, kultūrinę, kalbinę ir religinę tapatybę (Račkauskaitė, 2010, p. 312).

Europos Tarybos dokumentuose išvelgiamas su pilietybe susijęs tautinės mažumos apibrėžimas – tai žmonių grupė, išsiskirianti ypatingais bruožais (religiniais, kalbiniais,

kultūriniais) visuomenės daugumos atžvilgiu, gyvenanti tos šalies teritorijoje bei turinti tos šalies pilietybę.

Visos tarptautinės organizacijos, siekdamos apibrėžti tautinėms mažumoms priklausančius asmenis nurodė tik bruožus pagal kuriuos galima būtų tokius žmones atpažinti ir visos organizacijos sutapo išskirdamos kultūrinius, religinius, kalbinius, tautinius ypatumus. Tačiau, oficialaus ir bendrai priimtino tautinės mažumos sąvokos aiškinimo nėra pateikta.

Pagal S. Katuoką (2012), tarptautinės teisės doktrinoje įvardinta, jog tautinės mažumos sąvoka gali būti apibrėžta remiantis objektyviais ir subjektyviais tautinės mažumos kriterijais. Objektyviais kriterijais laikomi kalba, kultūra, religija, papročiai, tradicijos, etninė kilmė. Subjektyviu kriterijumi nurodomas tautinės mažumos narių siekis išsaugoti savo identitetą ir savitumą. Atsižvelgiant į šiuos kriterijus, galima daryti išvadą, jog kiekvienas asmuo turi teisę apsispręsti ar jis yra tautinės mažumos atstovas, ar jis nori išlaikyti tą identitetą bei savitumą.

Anot N. Vasiljevės ir I. Motrovič (2011), Austrijoje tautinių mažumų atstovais vadinami asmenys gyvenantys atskirose federaciniuose vienetuose bei kilę iš ten Austrijos piliečiai, kurių gimtoji kalba nėra vokiečių ir kurie sudaro atskirą tautą.

N. Vasiljeva ir I. Motrovič (2011) nurodo, jog Vengrijoje tautinėmis arba etninėmis mažumomis laikomos visos etninės grupės, kurių nariai gyvena Vengrijos Respublikos teritorijoje ne mažiau nei 100 metų, sudarantys šalies visuomenės mažumą, turintys vengrų pilietybę bei išsiskiriantys nuo visuomenės narių kalbiniais, tradiciniais ir kultūriniais ypatumais. Taip pat svarbiu kriterijumi laikomas grupės narių vieningumas, kuris yra nukreiptas į tautinių ypatumų išsaugojimą ir siekį ginti savo istoriškai susikūrusių grupių interesus.

Tuo tarpu Ukrainoje, pagal N. Vasiljevą ir I. Motrovič (2011), nėra akcentuojamas dėmesys į specifinius kriterijus, pagal kuriuos galima būtų atskiras žmonių grupes vadinti tautinėmis mažumomis. Ukrainiečiai tautine mažuma vadina grupę šalies piliečių, kurie negali pagal tautybę priskirti save prie ukrainiečių ir jaučia tautinį identitetą bei vieningumą tarpusavyje.

V. Petrušauskaitė ir V. Pilinkaitė Soirovič (2012) pabrėžia, kad Lietuvos valstybė kūrėsi tautinės santarvės pagrindu. 2006 m. vykusio Konstitucinio Teismo nutarimas turėjo didelę reikšmę apibrėžiant tautinių mažumų ir tautinės daugumos santykį. Aiškinant Konstitucijoje įtvirtintą pilietybės institutą, buvo pabrėžta, jog nepaisant to, kad Lietuvos valstybė kūrėsi lietuvių tautos (tautinės daugumos) pagrindu, pilietinę valstybės bendruomenę sudaro šalies piliečių visuma, nepaisant tautinės priklausomybės.

Lietuvos Respublikos įstatymuose galima aptikti tautinės mažumos sampratos apibrėžimus, kurie aiškina ją per kriterijus ir ypatumus, anksčiau įvardintus tarptautinių organizacijų teisiniuose dokumentuose. Tautinė mažuma - grupė Lietuvos Respublikos piliečių arba nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje asmenų, kuriems būdinga kitokia nei tautinei

daugumai kultūra, religija, kalba arba bent vienas iš šių požymių, ir kurią vienija siekis išsaugoti savo tautinę tapatybę (Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas projektas, 2014).

Taip pat galima aptikti ir istorinius arba laiko klausimus apimančią tautinės mažumos aiškinimą. Tautinė (etninė) mažuma – istoriškai unikali senųjų Lietuvos gyventojų etninė grupė, kurios protėviai nuo seno gyveno dabartinėje Lietuvos Respublikos teritorijoje ir, neturėdami pasaulyje savo tautinės valstybės už Lietuvos ribų, visiškai integravosi į Lietuvos visuomenę, vienijama protėvių kalbos, kultūros, religijos, tradicijų ir papročių savitumo, kuriuos jie siekia gaivinti, išsaugoti bei puoselėti (Lietuvos Respublikos tautinėms mažumoms ir bendrijoms priklausančių asmenų teisių ir laisvių apsaugos įstatymas, 2014).

Tuo tarpu G. Kazėnas, A. Jakubauskas, I. Gaižauskaitė, R. Kacevičius ir A. Visockaitė (2014) tautinę mažumą apibrėžia kaip etninę grupę, gyvenančią kitos titulinės tautos sukurtoje valstybėje, tačiau etniškai giminingą dažniausiai su kaimyninės valstybės pagrindine tauta.

R. Motuzas (2000) teigia, kad viena pirmųjų Europoje, 1995 m. vasario 1d., Lietuvos Respublika pasirašė Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją. Konvencijoje buvo pabrėžiama tautinių mažumų atstovų teisių apsauga, kuri būtų garantuota įstatymų numatyta tvarka, tačiau gerbiant kiekvienos valstybės teritorinį vientisumą ir nacionalinę nepriklausomybę.

Pagal R. Motuzą (2000) tautinis atgimimas Lietuvoje, prasidėjęs 1988 m., yra laikas kada tautinių grupių atstovai atrado galimybę jungtis į organizacijas, kad puoselėti savo kalbą, kultūrą bei religiją. O 1989 m. Tautybių departamentas padėjo dirbti ties klausimų, susijusių su tautinių mažumų puoselėjimu ir integracija. Taip atsirado radijo laidos, vedamos rusų, lenkų, ukrainiečių, baltarusių bei žydų kalbomis. Užsienio kalbomis (rusų, lenkų, baltarusių, ukrainiečių, žydų, vokiečių) buvo rengiamos ir televizijos laidos.

Lietuvos statistikos departamento paskutiniaisiais duomenimis, 2011 m. gyventojų surašymo metu buvo išskirti 154 tautybių gyventojai. Didžiąją šalies gyventojų dalį sudarė lietuviai (84,2 proc.), likusi dalis (14,7 proc.) gyventojų priklausė kitai tautybei. Didžiausias tautinių mažumų bendruomenes Lietuvoje sudaro lenkų (200,3 tūkst.), rusų (176,9 tūkst.) bei baltarusių (36,2 tūkst.) kultūrų atstovai. Tuo tarpu 2001 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos skleidžiamais duomenimis Lietuvoje gyveno 234 tūkst. lenkų tautybės atstovų, 219 tūkst. rusų ir 42 tūkst. baltarusių. Toks tautinių mažumų gyventojų skaičiaus skirtumas gali būti aiškinamas emigracijos problema, susijusia su ekonominiais klausimais šalyje. Anot M. Frėjutės-Rakauskienės, A. Marcinkevičiaus ir K. Šliavaitės (2016), 2004-2009 m. emigrantų skaičius kasmet siekė vidutiniškai 16 tūkst. žmonių, 2010 m. emigravo 83 tūkst. gyventojų, o 2011 m. – 54 tūkst.

2011 m. surašymo metu didžioji dalis gyventojų gimtąja kalba nurodė savo tautybės kalbą: 99 proc. lietuvių įvardijo lietuvių kalbą kaip gimtąją, 77 proc. lenkų – lenkų kalbą, 87 proc.

rusų – rusų kalbą. Dalis visuomenės narių nurodė 2 gimtąsias kalbas, dažniausiai lietuvių ir rusų, lietuvių ir lenkų, lenkų ir rusų, baltarusių ir rusų, rusų ir ukrainiečių, lietuvių ir vokiečių bei lietuvių ir anglų kalbas.

Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos duomenimis, Lietuvoje aktyvią kultūrinę veiklą vykdo maždaug 300 tautinių mažumų NVO (nevyriausybinė organizacijų). Šios organizacijos yra įsteigtos armėnų, azerbaidžaniečių, baltarusių, bulgarų, čečėnų, estų, graikų, karaimų, latvių, lenkų, romų, rumunų, rusų, totorių, ukrainiečių, uzbekų, vengrų, vokiečių, žydų ir kt. kultūrų atstovų. 2009-2010 m. duomenimis Lietuvoje veikė 153 bendrojo lavinimo mokyklos, kur švietimas vyksta bent viena užsienio kalba, kuri tautinių mažumų atstovų yra laikoma gimtąja. 62 mokyklose ugdymo procesas vyko lenkų kaba, 36 mokyklose - rusų kalba, 1 mokykloje - baltarusių kalba, 16 mokyklų – lietuvių ir lenkų kalbomis, 21 mokykloje – lietuvių ir rusų kalbomis, 11 mokyklų - rusų ir lenkų kalbomis, 6 mokyklose – lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis. Taipogi, šalyje veikė 40 šeštadieninių/sekmadieninių mokyklų, kurių tikslas – sudaryti galimybes tautinėms mažumoms gimtajai kalbai mokytis.

Anot M. Frėjutės-Rakauskienės, A. Marcinkevičiaus ir K. Šliavaitės (2016), V. Petrušauskaitė remiantis 2015 m. atlikto tyrimo rezultatais teigia, jog rusų ir lenkų tautinių mažumų atstovams yra labai svarbu vartoti savo gimtąją kalbą kasdieniame gyvenime, lankytis renginiuose, kurie vyksta jų gimtąja kalba, saugoti savo tradicijas bei kultūrą. Taip pat tyrimo metu 69,2 proc. lenkų ir 64,1 proc. rusų nurodė laisvai kalbantys lietuvių kalba, o 3,4 proc. lenkų ir 8,3 proc. rusų teigė visiškai nemokantys lietuvių kalbos ir negalintys jos vartoti bendraujant.

M. Frėjutė-Rakauskienė, A. Marcinkevičius ir K. Šliavaitė (2016) pabrėžia, jog sociologiniai tyrimų rezultatai rodo, kad tautinėms mažumoms Lietuvoje etninė tapatybė buvo ir išlieka svarbiu klausimu. Pavyzdžiui, 2015 m. atliktos apklausos metu buvo nustatyta, jog tautinių mažumų atstovai labiausiai tapatinasi su savo kartos žmonėmis, su savo tautybės žmonėmis gyvenančiais Lietuvoje ir kitose šalyse, su kalbančiais ta pačia gimtąja kalba, su to paties tikėjimo žmonėmis, su bendradarbiais bei savo profesijos atstovais.

Pastaraisiais metais tautinių mažumų integracijos klausimai Lietuvos politiniame diskurse siejami su nacionalinio saugumo, pilietinės ir socialinės sanglaudos stiprinimo poreikiais, todėl valdžios institucijos ėmė rodyti didesnę dėmesį ne tik etninių santykių darnos, etninių mažumų grupių savasties išlaikymo, tačiau taip pat socialinių ir ekonominių skirtumų, ypač tarp Rytų ir Pietryčių Lietuvos bei kitų šalies regionų, mažinimo klausimu (Frėjutė-Rakauskienė, Marcinkevičius, Šliavaitė, 2016, p. 93). Lietuvos socialinių tyrimų centro mokslininkai, dalyvavę tarptautiniame ENRI-East projekte, kurio metu buvo atliekami skirtingo pobūdžio tyrimai, nustatė, jog 2009-2010 m. 11 proc. rusų, 10,6 proc. lenkų ir 13 proc. baltarusių per paskutinius 12 mėnesių dėl tautybės susidūrė su diskriminaciniu požiūriu darbo rinkoje. Pagal M. Frėjutę-Rakauskienę, A.

Marcinkevičių ir K. Šliavaitė (2016), L. Okunevičiūtės Neverauskienė 2010 m. atlikto tyrimo metu paaiškėjo, kad su diskriminacija dėl tautinės priklausomybės darbo rinkoje arba švietimo srityje susidūrė 20,3 proc. tyrime dalyvavusių tautinių mažumų atstovų. Taip pat mokslininkė nurodo, kad darbo rinkoje tautinių mažumų atstovai susiduria su panašiomis problemomis kaip ir lietuviai – mažas darbo užmokestis, užsienio kalbų nemokėjimas ir t. t., tačiau yra aptinkamos ir specifinės problemos, pavyzdžiui, valstybinės kalbos prastas mokėjimo lygis arba susidūrimas su diskriminaciniu požiūriu dėl tautybės iš darbdavio pusės.

ENRI-East projekto metu dar vieno atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad lenkų, rusų ir baltarusių tautinių mažumų atstovai Lietuvoje labiau pabrėžė galimų įtampų kilimą tarp skirtingų socialinių sluoksnių pagal ekonominę padėtį, o ne skirtingų tautinių grupių žmonių. Toks tyrimo rezultatas rodo, kad Lietuvos visuomenė yra tolerantiška tautinės priklausomybės atžvilgiu bei turi gerai išlavinta tarpkultūrinę kompetenciją. M. Frėjutė-Rakauskienė, A. Marcinkevičius ir K. Šliavaitė (2016) pabrėžia, jog etninių mažumų situacijai įtaką daro visuomeninis ir teisinis kontekstas. Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto atliktų tyrimų rezultatai atskleidžia, kad visuomenės nuostatos, susijusios su tautinėmis mažumomis Lietuvoje yra teigiamos, taipogi nėra kuriama socialinė distancija tarp grupių.

Apibendrinant, tautinė mažuma yra atskira šalies visuomenės žmonių grupė, kurių kultūra, tradicijos, kalba, religija skiriasi nuo tautinės daugumos ypatumų. Lietuva viena pirmųjų šalių Europoje, pradėjusi dirbti ties tautinių mažumų atstovų integracijos. 2011 m. gyventojų surašymo duomenimis, šalyje buvo suskaičiuoti 154 tautybių atstovai. Svarbu pabrėžti, jog tautinių mažumų atstovams yra svarbu vartoti savo gimtąją kalbą kasdieniame gyvenime, tačiau didžioji dalis laisvai moka ir valstybinę kalbą. Remiantis šalyje vykdytų tyrimų rezultatais galima teigti, jog visuomenė Lietuvoje yra tolerantiška tautinės priklausomybės atžvilgiu – tautinių mažumų atstovai įtemptas situacijas dažniau išvelgia tarp skirtingo socialinio sluoksnio žmonių, tačiau dalis žmonių visgi susiduria su diskriminaciniu požiūriu darbo rinkos ir švietimo aplinkose.

2. TARPKULTŪRINIS KOFLIKTAS IR JO VALDYMAS

2.1. Tarpkultūrinio konflikto samprata

F. Akhar, S. A. Lodhi ir S. S. Khan (2016) pabrėžia, jog konfliktai yra skirtingų komunikacijos stilių, gyvenimo orientacijų, realybės ir socialinių normų supratimo bei etiketo normų padarinys. Kadangi kiekviena kultūra turi jai būdingas vertybių ir normų sistemas, elgesio ir pasaulio suvokimo bei priėmimo modelius, susidūrimai su konfliktinėmis situacijomis tarpkultūrinės komunikacijos kontekste yra neišvengiami.

Konfliktas – tai situacija, kai du žmonės nesutaria dėl veiksmų, kurių vienas iš jų imasi, arba kai jis nenori, kad tų veiksmų būtų imtasi (Pruskus, 2013, p. 80-81). Bendrąja prasme konfliktą galima apibrėžti kaip interesų nesutapimą arba prieštaravimą tarp jų. F. Akhar ir kt. (2016) konfliktą apibrėžia kaip procesą, kurio metu žmonių grupė arba individas suvokia, kad jų nuomonė yra kitokia arba jaučiasi paveikti kitų asmenų, ir bando priešintis kitai grupei (-ėms) arba sau vardan savo interesų. Tačiau, svarbu paminėti, jog konfliktas nereiškia santykių nutrukimą, atvirkščiai atsiranda galimybė pakeisti komunikacijos modelį, kas leidžia toliau plėtoti santykius pozityvia arba negatyvia linkme.

N. Chen, M. Chao, H. Xie ir D. Tjosvold (2018) nurodo, kad konfliktas gali būti žalingas ir produktyvus, atsižvelgiant į tai, kaip konstruktyviai jis yra vedamas. Pasak mokslininkus, bendradarbiavimo ir varžybų teorija padeda išvelgti žmonių tikslus konflikto metu. Vieni kaip tikslą iškelia bendradarbiavimą, tikėdami, jog tam, kad pasiekti norimą rezultatą būtina kooperuotis, kadangi kita konfliktuojanti pusė juda link to paties tikslo. Kiti prioretizuoja varžybiškumą. Bendradarbiaujantys žmonės į konfliktą žvelgia kaip į problemą, kurią efektyviausia yra spręsti kartu su kita konflikto puse, tuo tarpu į varžybas linkę žmonės problemą sprendžia vienos pusės laimėjimu, kitos (-ų) pralaimėjimu.

Pasak N. Chen ir kt. (2018), Chatman ir Spataro (2005) atlikus tyrimą nustatė, jog kolektyvistinė kultūra pasižyminčiose organizacijose darbuotojai yra linkę į bendradarbiavimą, tuo tarpu organizacijose, kuriuose vyrauja individualistinė kultūra darbuotojai yra labiau linkę į kovą.

Konfliktas – paplitęs žmonių santykiuose fenomenas, kuris pasireiškia visose socialinių santykių formose tarp etninių ir kultūrinių grupių (Ting-Toomey, Yee-Jung, Shapiro, Garcia, Wright, Oetzel, 2000, p. 48). W. Isajiw (2000) pabrėžia, jog etniniai konfliktai egzistuoja nuo pat žmonijos atsiradimo. Santykinai neseniai mokslininkai pradėjo tyrinėti kiek valstybių pasaulyje pasižymi multikultūriškumu ir kiek daug pasaulyje yra etninių grupių.

F. Akhar ir kt. (2016) pabrėžia, jog skirtingos sociokultūrinės grupės turi skirtingas elgesio normas. Kultūra nuolat kinta, priklausomai nuo aplinkybių, kurios sukuria prasmes ir požiūrius, kurie ir formuoja kultūrą. Mokslininkas išskiria tris kultūrinės aplinkos dimensijas:

asmeninė kultūra, organizacinė kultūra ir tautinė kultūra. Būtent šių trijų „kultūrų“ lygiavertė sąveika darbo aplinkoje ir padeda individui sklandžiai bendrauti su kitos kultūros atstovais.

Pasak S. Rubinfeld ir R. Clement (2012), sąvoka „tarpkultūrinis konfliktas“ apima daugybę susidūrimų, kurie įvyksta, iš dalies, dėl kultūrinių grupių skirtumų. Mokslininkai pažymi, jog S. Ting-Toomey ir J. G. Oetzelt teigimu, kultūriniai konfliktai užsimezga kasdienėse situacijose, prasideda nuo nedidelių nesusikalbėjimų, pavyzdžiui, nesusipratimas tarp kliento ir paslaugas teikiančio asmens.

M. Tepfenhart (2013) atkreipia dėmesį, jog tarpkultūriniai arba etniniai konfliktai mokslinėje literatūroje dažnai aiškinami tarptautiniu mastu, pavyzdžiui, kai viena tauta konfliktuoja su kita ir tokios konfrontacijos dažnai turi demografines, ekonomines bei politines pasekmes šalyje. Tačiau svarbu suprasti, kad etniniai konfliktai gali vykti ir vienos valstybės rėmuose, kadangi visuomenėje galima aptikti skirtingų tautybių žmonių, tokie konfliktai pasireiškia tarpasmeninio bendravimo lygmenyje, t. y. nėra globalūs. Šių konfliktų priežastimis neretai tampa skirtingos vertybinės arba elgesio normos bei požiūriai, kurie sąlygojami grupėje išpažįstamomis tiesomis.

Tarpkultūrinį konfliktą A. Popova (2018) aiškina kaip konfliktą, kuris įvyksta individo (individų grupės) sąmonėje, patiriančio kelių kultūrų, išsiskiriančių savitomis normomis, standartais ir reikalavimais, susidūrimą. Pasak mokslininkės, sociologai tarpkultūrinio konfliktu vadina kovą tarp asmenų, atstovaujančių skirtingoms kultūroms. Tokiu atveju, konfliktas kyla dėl kultūrinių ideologijų, vertybių, normų, tikslų, orientacijų nesutapimo.

S. Rubinfeld ir R. Clement (2012) teigia, jog konfliktas prasideda grupės, su kuria asmuo tapatinasi, kontekste ir kuri turi priešingas pažiūras kitos kultūrinės grupės atžvilgiu. Nesvarbu koks yra iškilusio konflikto tikslas – savo grupės išsaugojimas, stiprinimas ar ginimas, konkrečiai grupei atstovaujantis asmuo patiria gilų tapatinimosi jausmą su bendrataučiais.

Panašiai konfliktų kilimą tarp etninių grupių aiškina ir S. Worchel (2005) teigdamas, kad viena iš tokių konfliktinių situacijų priežasčių yra ribos tarp grupių, kurios yra nustatomos kiekvienai etninei grupei būdinga kultūrinė orientacija, elgesio normomis, vertybinėmis orientacijomis, tradicijomis ir papročiais. Taipogi, iš šių atskiros grupės ypatumų gali kilti baimė prarasti savo tautinį identitetą, bendraujant su kitų tautybių atstovais, kas taip pat gali tapti konflikto priežastimi, kada asmuo gina grupės identitetą ir neleidžia sau įžvelgti kitoniškumo, t. y. galimybės mąstyti ir elgtis kitaip, kas taip pat yra pagrįsta kitos tautinės grupės narių.

V. Pruskus (2013) taip pat telkia dėmesį į kultūrinius tautos mastu konfliktus. Mokslininkas išskiria ilgalaikius ir trumpalaikius konfliktus. Ilgalaikiai konfliktai susiję su tautos, socialinės grupės sąmonėje giliai įsišaknijusiais kultūriniais prietarais, ir trumpalaikiai, kylantys

dėl konjunktūros pasikeitimo santykiuose tarp tautų, kuriuos neretai išprovokuoja valdančio elito bandymai pasinaudojant kultūriniais skirtumais siekti savo tikslų (Pruskus, 2013, 79 p.).

Anot A. Popovos (2018), J. Kim išskyrė tris tarpkultūrinio konflikto lygmenis: makro lygmuo, tarpinis lygmuo ir mikro lygmuo. Mikro lygmuo (individualusis) apima tarpasmeninius santykius, asmens įsitikinimus ir požiūrius, bendravimo stilių, kas gali turėti tiesioginę įtaką tarpkultūrinio konflikto kilimui. Nelankstus stereotipinis požiūris į kitų kultūrų atstovus yra ir etnocentrizmo išraiškos požymis, kada savo kultūra yra iškeliamą bei suvokiama kaip geriausia ir svarbiausia. Tarpinis lygmuo apima realią lokalizaciją ir konflikto kontekstą, pavyzdžiui, kada kaimynystė arba darbo vieta gali skatinti konfliktą, kuris gali kilti dėl kasdienės skirtingų kultūrų arba etninių grupių atstovų sąveikos. Konflikto kilimą šiame lygmenyje gali paskatinti matomi fiziniai ir socialiniai skirtumai, skirtingi elgesio modeliai, kalba ir bendravimo stilius. Makro lygmuo apima istorinius bei ideologinės/struktūrinės nelygybės faktorius. Vienos kultūros pavaldumas kitai yra raktinis tarpkultūrinio konflikto faktorius. Taip, pavyzdžiui, afroamerikiečiai ilgą laiką buvo pavaldūs baltaodžiams Jungtinėse Amerikos Valstijose, ir net po emancipacijos ilgą laiką negalėjo dalyvauti rinkimuose. Kalbant apie ideologinės ir struktūrinės nelygybės faktorius, turima omenyje galios, socialinio pripažinimo, ekonominės nepriklausomybės nelygybė.

Pagrindinė tarpkultūrinių konfliktų priežastis yra skirtumai tarp tautų, kurie gali provokuoti prieštaravimus ir atvirus susidūrimus (Pruskus, 2013, p. 80). Tai gali būti globalizacijos proceso bei demografinių pokyčių padarinys – žmonės emigruoja ir imigruoja, kas neretai leidžia susidurti su kitų savitu pasaulio suvokimu, kuris atsispindi kultūroje, kuri kitos kultūros atstovams yra svetima ir sunkiai suvokiama. Taip pat literatūroje galima aptikti ir socialdarvinistų požiūrį, jog kova glūdi žmogaus prigimtyje, jo instinkte „nepriimti kito“. Tačiau pasak V. Pruskaus (2013), mokslininkai paneigė šią nuostatą. Priešiškumą kitoms kultūroms lemia socialinio pobūdžio priežastys. Taip pat išskiriamos tokios priežastys konfliktų kilimo kaip:

- Išankstinės nuostatos vertinant partnerio elgesį;
- Nepakankamas kitos kultūros ypatumų žinojimas;
- Kitos kultūros vertybių, normų ir elgesio ypatumų vertinimas per savo „kultūrinius akinius“;
- Perdėtas pasitikėjimas savo nuomone ir savosios kultūros reikšmingumu.

Pasak V. Pruskaus (2013), tarpkultūrinių konfliktų kilimo priežastis galima suskirstyti į asmenines (tai asmeniui būdingos savybės – prietarai, nelankstumas, karjerizmas, valdžios siekimas); socialines (konfliktus skatina konkurencija, nepakankamas palaikymas ir nepasirengimas kompromisams, prieštaravimas tarp tikslų ir priemonių jiems pasiekti) ir

organizacines (didelis užimtumas, netikslios instrukcijos darbe, neaiškios kompetencijos ar atsakomybės).

Konfliktinių situacijų valdymas priklauso nuo santykių, užmegztų tarp konflikto dalyvių (Deutsch, 1973, cit. iš Chen ir kt., 2018, 74 p.). Atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad individualistinės kultūros nėra linkusios palaikyti glaudžių tarpasmeninių santykių, kas dažnai neleidžia efektyviai spręsti konfliktų. Tuo tarpu kolektyvistinėse kultūrose kilus konfliktui dažnai pastebimas jo sprendimo būdas – bendradarbiavimas, kur skatinama imtis bendrą naudą teikiančių veiksmų. Pasak mokslininkų, konfliktinės situacijos sprendimui įtakos turi ir tai, jog kolektyvistinėse kultūrose skatinama žmonių sąveika, todėl kilus konfliktui tarp geranoriškus ryšius palaikančių žmonių į oponentą žvelgiama pozityviai, o individualistinėse kultūrose, kur orientuojamasi į asmeninius tikslus bei mažiau atkrepiama dėmesio į sąveiką su kitais, dažniausiai konfliktinės situacijos kyla tarp nepažįstamų arba mažai pažįstamų, todėl į oponentą žiūrima kaip į priešą. Taip pat aukštos galios distancijos kultūrose dažnai konfliktas yra prilyginamas kovai, o žemos galios distancijos kultūrose žmonės linkę dviem pusėm suteikti vienodą vertę, t. y. bendradarbiaujama per skirtingų nuomonių ir požiūrių skleidimą bei derinimą.

S. M. Croucher, A. Bruno, P. McGrath, C. Adams, A. Suits ir A. Huckins (2012) konfliktus tyrinėjo per aukšto ir žemo konteksto kultūras. Mokslininkai išskyrė 5 konflikto sprendimo būdus:

- Vengimas (konflikto vengimas arba pasitraukimas iš jo);
- Kompromisas (surasti visoms pusėms priimtina sprendimą greitam konflikto sprendimui);
- Dominavimas (asmeninių interesų iškėlimas, nepaisant kitų);
- Integravimas (stengiamasi patenkinti visų šalių interesus);
- Prisisitaikymas (asmeninių interesų ir poreikių paaukojimas vardan kitos pusės).

S. M. Croucher ir kt. (2012) tyrimo rezultatas parodė, jog aukšto konteksto kultūros (Indija, Tailandas) atstovai renkasi nekonfrontacines konflikto valdymo strategijas, dažniausiai vengimą arba prisitaikymą. Tuo tarpu žemo konteksto kultūros (Jungtinės Amerikos Valstijos, Airija) atstovai siekia aktyviai dalyvauti konfliktinėje situacijoje, dominuoti. Aukšto konteksto kultūros atstovai yra labiau linkę į kompromisą ir integravimąsi konflikto metu negu žemo konteksto kultūros atstovai. Gautas mokslininkų tyrimo rezultatas patvirtina N. Chen ir kt. (2018) aukščiau pristatytas tyrimo išvadas, jog kolektyvistinės kultūros yra labiau linkusios į bendradarbiavimą, t. y. naudos suteikimą abiem šalim, tuo tarpu individualistinės kultūros dažniausiai renkasi kovą.

Apibendrinant, tarpkultūrinis konfliktas bendrąja prasme yra skirtingų kultūrų atstovų susidūrimas su nepažįstamomis normomis, standartais bei pažiūromis, kurios yra sąlygojamos

vertybių ir tapatinimosi su savo grupe jausmu. Svarbu pabrėžti, jog kultūrinis arba etninis konfliktas gali vykti ne tik viso pasaulio kontekste, bet ir vienos visuomenės viduje, kadangi ją dažnai sudaro skirtingoms tautinėms grupėms priklausantys žmonės. Mokslininkai taip pat išskiria marko, mikro ir tarpinį tarptautinio konflikto lygmenys ir teigia, jog konfliktai gali būti vedami tiek konstruktyviai, tiek destruktiviai. Todėl yra išskiriami tokie konflikto valdymo būdai kaip vengimas, kompromisas, dominavimas, integravimas ir prisitaikymas. Pavyzdžiui, aukšto konteksto kultūros atstovai dažniau pasirenka vengimą arba prisitaikymą konflikto metu, o žemo konteksto kultūrose konflikto metu pasirenkama kovos taktika, siekiama dominuoti prieš oponentą.

2.2. Etnocentrizmas kaip konflikto kilimo priežastis

P. Kalnius (2019), tyrinėjęs etninės kultūros sąvokos aiškinimus, išvelgė, jog Lietuvoje ši sąvoka pradėta vartoti tik 1989 m. ir iki šiol nėra aiškiai apibrėžta kas yra laikytina etnine kultūra, vieni vartoja šią sąvoką siaurąja prasme, kuri apima tik, pavyzdžiui, tautinės mažumos kultūrą, kiti plačiąja, kalbant apie bendrą šalies kultūrą.

Etninė kultūra, pasak R. Bielinienės Bieliakienės ir J. Stūronaitės (2016), yra per amžius kurta tautos, iš kartos į kartą perduodama ir nuolat besikeičianti kultūrinių vertybių visuma, sąlygojanti tautinio tapatumo, savimonės ir etnografinių regionų savitumo išsaugojimą. Mokslininkai prie etninės kultūros vertybių visumos sudedamųjų priskiria gimtąją kalbą, religiją ir mitologiją, tautosaką, tautodaile, liaudės šokius, žaidimus, muziką, šeimos ir bendrijos tarpusavio santykius, tradicijas, papročius, moralės normas, elgesio kultūrą.

Etninės kultūros atstovais įvardijami žmonės, kuriantys, perteikiantys ir puoselėjantys etninės kultūros vertybes. Tokie žmonės prisideda prie savitos kultūros išsaugojimo, jos plėtojimo ir nuolatinio atnaujinimo. Galima teigti, jog etninė kultūra yra praeities, dabarties ir ateities jungimo elementas, kadangi vertybės yra nuolat besikeičiantis kultūros elementas. Kadangi kiekviena kultūra išsiskiria vertybinėmis orientacijomis, o vienos valstybės kontekste etninės grupės sąveikauja tiesiogiai arba netiesiogiai, verta atkreipti dėmesį ir į etnocentrizmo sąvoką.

Etnocentrizmas, anot O. Fachunnisa ir B. Mayaningtyas (2016), pasireiškia visuose socialiniuose kontekstuose: tarpasmeninėje, grupinėje, organizacinėje aplinkose, visur, kur žmonės su skirtingais kultūriniais požiūriais sąveikauja ir yra veikiami kultūros. Kiekvienam žmogui būdingas etnocentrizmas, kadangi jis nuo pat mažens yra auklėjamas tam tikroje kultūrinėje aplinkoje, kur formuojamos jai būdingos vertybės, normos ir standartai.

Etnocentrizmo sąvoka kyla iš senosios graikų kalbos, kurioje *ethnos* reiškia tautą, o *kentron* centrą. Pasak J. W. Neuliep (2017), vienas pirmųjų 1906 m. šią sąvoką apibrėžė W. G. Sumner: etnocentrizmas – tai savo grupės, kuriai priklausai, iškėlimas kaip visa ko centras ir kitų

grupių lyginimas su savąja. L. A. Arasaratnam ir S. C. Banerjee (2007) pabrėžia, jog kitos grupės lyginimas su savąja arba kitaip tariant vertinimas daromas, remiantis įsišaknijusiomis grupėje vertybėmis.

L. A. Arasaratnam ir S. C. Banerjee (2007) pabrėžia, jog etnocentrizmas skatina savo grupės veiksmus vertinti kaip teisingus, tuo tarpu kitų grupių atstovų besiskiriančius veiksmus, pavyzdžiui, toje pačioje situacijoje, vertinti kaip klaidingus. Aukštas etnocentrizmo lygis dažnai skatina klaidingą kitų žmonių vertinimą, kas yra elgesio arba veiksmų neteisingos interpretacijos pasekmė. Savo ruožtu klaidingas kitų žmonių vertinimas mažina bendravimo bei bendradarbiavimo galimybes.

Panašiai nurodo ir B. Bizumic ir J. Duckitt (2012), jog teigiamas požiūris į savo grupę yra atskleidžiamas siejant jį su kitais sentimentais, pavyzdžiui, su neigiamu požiūriu į kitas grupes arba savo grupės pranašumo iškelimu. Tačiau svarbu suvokti, jog teigiamas požiūris į savo grupę nėra tapatus etnocentrizmo sąvokai, kadangi požiūris į savo grupę gali būti ir neutralus, ir netgi negatyvus.

O. Fachunnisa ir B. Mayaningtyas (2016) išskyrė 3 etnocentrizmo pasireiškimui būdingus bruožus: kultūrinių skirtumų neigimas, kitų kultūrų egzistavimo pripažinimas, tačiau tos kultūros nėra lygiavertės bei siekis įrodyti, kad žmonės yra labiau panašūs negu skirtingi. Kultūrinių skirtumų neigimas yra aiškinamas kaip kultūrinių skirtumų neegzistavimas, kai individai yra įsitikinę, jog viso pasaulio gyventojai vadovaujasi tomis pačiomis tiesiomis, įsitikinimais ir pažiūromis. Savo kultūros išaukštinimas pripažįstant kultūrinius skirtumus, t. y. kitų kultūrų traktavimas kaip nelygiaverčių, yra susijęs su pasaulio padalinimu į „mes“ ir „jie“, kur „jie“ elgiasi nepriimtinais vertinant iš „mes“ perspektyvos. Siekis įrodyti, jog žmonės yra labiau panašūs negu skirtingi - mažiau radikalaus etnocentrizmo išraiškos bruožas, kada kultūriniai skirtumai nėra vertinami remiantis blogio kriterijumi, stengiamasi pažinti kitų kultūrų atstovus ir atrasti juos jungiančius bruožus.

Pasak I. Danilyuk ir A. Kurapov (2017), D. Matsumoto išskyrė 2 etnocentrizmo tipus – lankstų ir nelankstų. Lankstus etnocentrizmas pasireiškia, kai žmogus stengiasi suprasti kitos kultūros atstovą, jo elgesį, ir siekia atrasti kultūrinius panašumus – jis yra lojalus. Lankstaus etnocentrizmo atstovas vertina grupėje apibrėžtas bei įsišaknijusias vertybes ir tradicijas, tačiau gali jomis nesivadovauti tam tikrose situacijose, siekiant pamatyti pasaulį iš kitos perspektyvos. Tuo tarpu nelankstaus etnocentrizmo atstovai nesuvokia kitų kultūrų svarbos, negeba išvelgti jų ypatybių, todėl koncentruojasi tik į savąja. Tokia etnocentrizmo forma dažnai tampa konfliktinių situacijų tarp etninių grupių priežastimi.

Svarbu pabrėžti, jog nors etnocentrizmas dažnai yra suvokiamas kaip neigiamas reiškinys, anot J. W. Neuliep (2017), galima išvelgti ir teigiamų pusių, kadangi jis skatina grupių

išlikimą, solidarumą, suderinamumą, bendradarbiavimą, lojalumą ir efektyvumą. Patriotizmo jausmas savo etninei grupei lemia savitos kultūros puoselėjimą ir išsaugojimą.

Apibendrinant, etninė kultūra yra per amžius kuriama ir iš kartos į kartą perduodama kultūrinių vertybių visuma, kuri apima kalbą, religiją, tautosaką, meną, santykius, tradicijas, elgesio normas. Etninės kultūros sąvoka yra glaudžiai susijusi su etnocentrizmu, kuris bendrąja prasme apibrėžiamas kaip aplinkinių vertinimas per savo etninėje grupėje vyraujančių vertybių ir normų prizmę. Etnocentrizmas turi teigiamas ir neigiamas apraiškas, prie teigiamų mokslininkai priskiria savo kultūros (vertybių, tradicijų) išsaugojimą, prie neigiamų – nemokėjimą išvelgti kitų žmonių kultūrinius skirtumus, kas dažnai veda prie konfliktinių situacijų atsiradimo.

2.3. Tarpkultūrinė kompetencija kaip konflikto valdymo priemonė

Tarpkultūrinė komunikacija yra glaudžiai susijusi su tarpkultūrine kompetencija, kuri nusako dialogo sėkmę tarp skirtingų kultūrų atstovų. Žymūs tarpkultūrinės kompetencijos tyrėjai R. L. Wiseman ir J. Koester tarpkultūrinės komunikacijos elementais įvardija žinias, įgūdžius ir nuostatas (Pruskus, 2012, p. 194). Pasak V. Pruskaus (2012), tarpkultūrinė kompetencija mokslininkų yra apibūdinama kaip įvairios kilmės bei skirtingai pasireiškiančių žinių, gebėjimų, savybių, nuostatų rinkinys, kuris daro įtaką pažintiniams bei elgsenos procesams tarpkultūriniame kontekste. Taip pat tarpkultūrinė kompetencija nusako asmens gebėjimą efektyviai dirbti įvairialypėje aplinkoje.

G. G. Barker (2016) tarpkultūrinę kompetenciją apibrėžia kaip žinias, pagrįstas motyvacija, ir įgūdžius efektyviai ir tinkamai bendrauti su kitos kultūros atstovais. Efektyvumą ir tinkamumą mokslininkė aiškina, remiantis B. H. Spitzberg apibrėžimais, kur efektyvumas reiškia sėkmingą tikslų, uždavinių arba naudos, susijusių su asmens indėliu arba išlaidomis, įgyvendinimas. Sąvoka tinkamumas reiškia, kad santykių taisyklės, normos ir tikimybės nėra stipriai pažeidžiamos.

Pasak mokslininkės, vienas svarbiausių šios kompetencijos komponentų yra komunikacijos dalyvių gebėjimas suprasti ir tinkamai interpretuoti verbalinius pranešimus ir neverbalines užuominas. Tačiau tam reikia specifinių žinių apie kultūros ypatumus, t. y. apie vertybes, įsitikinimus, visuomenės pasiskirstymo modelius, šeimos vaidmenį ir vaidmenys šeimoje bei socialinės sąveikos normas.

Z. Kenesei ir Z. Stier (2017) remiasi M. Lustig ir J. Koester tarpkultūrinės kompetencijos apibrėžimu, kur tarpkultūrinė kompetencija reiškia individų gebėjimą būti atvirais kitoms kultūroms, gerbti ir jausti empatiją kitų kultūrų atstovams, reaguoti į neaiškias situacijas bei elgesį nesmerkiant, aiškiai nerodant jaučiamo diskomforto.

S. Swartz, B. Barbosa ir I. Crawford (2020) išskiria J. M. Bennett tarpkultūrinės kompetencijos apibrėžimą, kuris nurodo, jog tai yra kognityvinių, afektyvių ir elgesio bei žmogaus charakterio savybių rinkinys, palaikantis veiksmingą ir tinkamą žmonių sąveiką skirtingose kultūrinuose kontekstuose. Mokslininkai pabrėžia, jog tarpkultūrinė kompetencija apima suvokimą, kad egzistuoja skirtumai ir potencialios kliūtys, komunikuojant skirtingų kultūrų aplinkose. Šių skirtumų ir kliūčių žinojimas ir numatymas gali palengvinti tarpkultūrinį bendravimą.

M. S. Kim ir A. S. Ebesu Hubbart (2007) teigia, kad santykinai neseniai tarpkultūrinės komunikacijos plotmėje ryškėjo etnocentrizmas, tačiau šiandien ypač svarbu yra pažinti ir suprasti kitas kultūras.

J. Navaitienė, V. Rimkevičienė ir D. Račelytė (2015) nurodė, jog remiantis tarpkultūrinės kompetencijos piramidės modeliu, svarbiausios tarpkultūrinės kompetencijos vystymo nuostatos yra *pagarba ir kultūrinių skirtumų pripažinimas, atvirumas ir noras mokytis apie kitas kultūras iš tų kultūrų atstovų bei smalsumas, ryžtas išeiti už komforto zonos ribų*. Įvardintos nuostatos yra pirmas piramidės lygmuo, t. y. pamatas. Antras piramidės lygmuo apima *žinojimą ir supratimą bei gebėjimus*. Žinojimas ir supratimas aiškinamas per kultūrinę savimonę, t. y. suvokimą kaip kultūra paveikia tos kultūros atstovą ir kokią įtaką daro žmogui; galias bei specifines žinias apie kultūrą, įskaitant kultūrinius kontekstus, jų rolę ir įtaką; sociolingvistines nuostatas. Gebėjimai apima mokėjimą klausytis, stebėti, interpretuoti, analizuoti, vertinti. Trečias piramidės lygmuo pasiekiamas, kai asmuo *moka adaptuotis* prie kitos kultūros komunikacijos stiliaus ir elgesio, yra lankstus prisitaikymo prie kitos kultūros komunikacijos stiliaus ir elgesio atžvilgiu, geba išvelgti etninius panašumus ir yra empatiškas. Ketvirtas – aukščiausias piramidės lygis apima *individo norą matyti įvaldytos kompetencijos rezultata*, t. y. efektyvią komunikaciją su kitų kultūrų atstovais siekiant tikslų, remiantis turimomis žiniomis.

Panašią tarpkultūrinės kompetencijos komponentų klasifikaciją pateikia G. G. Barker (2016). Vienas iš svarbiausių tarpkultūrinės kompetencijos komponentų yra *gebėjimas suvokti ir tinkamai interpretuoti verbalines ir neverbalines kitos kultūros atstovo žinutes*. Šis gebėjimas yra susijęs su asmens žiniomis apie kitos kultūros ypatybes, įskaitant vertybes ir įsitikinimus (Barker, 2016, p. 15). Antra tarpkultūrinės komunikacijos kompetencijos sudedamoji – *gebėjimas ir noras įvertinti, įsijausti ir pagarbiai reaguoti į kitos kultūros atstovų išgyvenimus, taip pat priimti jų kultūrinius skirtumus*. Trečias šios kompetencijos komponentas yra *gebėjimas funkcionuoti* kitos kultūros atstovų visuomenėje.

Pasak J. Stier (2003), tarpkultūrinę kompetenciją sudaro du komponentai: *turinio kompetencija* (žinojimas apie, angl. knowing that) ir *procesinė kompetencija* (žinojimas kaip, angl. knowing how). Turinio kompetenciją sudaro žinios ir informacija apie kultūrą ir jos atstovus.

Procesinė kompetencija yra skirstoma į tris sudedamąsias: intrapersonalinės arba pažinimo kompetencijos (perspektyvos pakeitimas, vaidmens prisiėmimas, savirefleksija, kultūros aptikimas, problemų sprendimas), emocinės kompetencijos (emocijų valdymas, neapgalvotų atsakymų ir smerkimo vengimas), interpersonalinės kompetencijos (tarpasmeninis jautrumas, gebėjimas bendrauti, situacinis jautrumas).

Anot V. Pruskaus (2012), A. Geitsman kaip ir J. Stier (2003) viena svarbiausių tarpkultūrinės kompetencijos sudedamųjų (kurią vadina šios kompetencijos pagrindu) įvardija emocijas, t. y. žinias apie jas ir mokėjimą sąmoningai jomis naudotis bei valdyti. Mokslininkas tarpkultūrinę kompetenciją aiškina per pusiausvyros paieškos tarp savo ir kitų žmonių interesų arba poreikių, kurie kyla priklausomai nuo kultūrinių kontekstų, prizmę.

B. D. Ruben (1989) taip pat išskyrė tarpkultūrinės kompetencijos komponentus, kurie iš pirmo žvilgsnio apima individualius žmogaus gebėjimus komunikacijos srityje bei yra vienodai svarbūs komunikuojant ir su savo grupės atstovais, tačiau visi šie gebėjimai yra sąlygojami žiniomis apie grupes ir jų ypatumus:

- santykių kūrimo ir vystymo kompetencija – gebėjimas užmegzti ryšius ir darniai juos palaikyti;
- informacijos perdavimo kompetencija – gebėjimas kuo geriau perduoti informaciją, neiškraipant ir nenuleidžiant detalių;
- laikymosi – įgijimo kompetencija – gebėjimas įtikinti ir užtikrinti atitinkamą lygį ir/arba bendradarbiauti.

Svarbu paminėti, kad mokslininkai skiria daug dėmesio kalbinei kompetencijai tarpkultūrinio bendravimo kontekste, kadangi tai yra vienas iš integracijos į visuomenę elementų. Kalba taip pat yra kultūros dalis, todėl kalbos nuo kultūros atskirti neįmanoma. Kalba yra priemonė, padedanti pažinti kultūrą. Šiandien pasaulyje vykstančios globalizacijos kontekste ypač svarbus gebėjimas bendrauti bent keliomis kalbomis, identifikuoti ir suprasti kultūrinius skirtumus bei efektyviai veikti daugiakultūrinėje aplinkoje. Kalbinė ir tarpkultūrinė kompetencijos yra viena iš būtinų sąlygų ne tik norint užmegzti asmeninius santykius su kitų tautų atstovais, bet ir plėtoti sėkmingus verslo ryšius (Sabaliauskienė, Gelūnaitė – Malinauskienė, Andriuškevičienė, 2019, p. 160).

Kalba, kaip komunikacijos priemonė, yra specifinė kultūros dalis. Kalbos naudojimas, žodynas ir jo turtingumas bei bendravimo stilius yra nulemti kultūros. Kalba yra ne tik bendravimo įrankis, taip pat tai yra asmens tapatybės išraiška (Kenesei ir Stier, 2017, p. 308). Pasak mokslininkų, kalbą negalima vertinti kaip neutralią bendravimo priemonę, kadangi ji atsirado socialinių bei istorinių procesų dėka. Iš pirmo žvilgsnio nereikšmingi semantiniai skirtumai gali sukelti nesusipratimus ar klaidingus aiškinimus, ko pasekoje gali kilti ir tarpkultūriniai konfliktai.

Anot R. Sabaliauskienės, G. Gelūnaitės – Malinauskienės ir J. Andriuškevičienės (2019), 20 am. įvyko kalbų mokymosi perversmas. Iki tol užsienio kalbų mokėjimas buvo siejamas su intelektualiais ir išsilavinusiais žmonėmis. Suintensivėjus migracijai bei vystant ryšius su kitomis šalimis, atsiranda poreikis vis didesniai kiekiui žmonių mokėti užsienio kalbas profesinių, akademinų bei asmeninių santykių palaikymui.

R. Sabaliauskienė, G. Gelūnaitė – Malinauskienė ir J. Andriuškevičienė (2019) nurodo, jog 2006 m. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijose pabrėžiama, jog užsienio kalbų mokėjimas apima ne tik supratimą, raišką, sąvokų aiškinimą, minčių, jausmų, faktų bei nuomonių pakeitimą žodžiu ir raštu, bet reikalauja tarpininkavimo ir tarpkultūrinio supratimo įgūdžių.

Sėkmingai komunikacijai, t. y. komunikacija, kurios metu pasiekiamas tikslas nesukeliant kitiems didelio diskomforto jausmo bendraujant, tarp skirtingų kultūrų atstovų užtikrinti būtina suprasti kitas kultūras, t. y. gebėti atpažinti kitų kultūrų elgesio ribas ir normas, skirtumus ir panašumus ne tik iš rašytinių arba vaizdinių šaltinių, bet ir tiesiogiai iš dominančios kultūros atstovų bei tikslingai tas žinias panaudoti sąveikaujant arba veikiant skirtingos kultūros visuomenėje.

Tarpkultūrinio jautrumo (angl. sensitivity) vystymosi modelis, aiškinantis sėkmingą bendravimą, pagal J. Navaitienę, V. Rimkevičienę ir D. Račelytę (2015), atskleidžia kaip žmogus integruojasi į kitą kultūrinę aplinką, kaupdamas patirtis ir keisdamas savo požiūrius. Pirmas šio modelio lygmuo yra *neigimas*, susijęs su stereotipiniais požiūriais ir kitų nepriimtinu elgesiu. Šiame lygmenyje asmuo turi suvokti ir pripažinti kultūrinių skirtumų egzistavimą, kad vystyti tarpkultūrinio jautrumo kompetenciją. Antras tarpkultūrinio jautrumo vystymosi modelio lygmuo yra *gynyba*, šiame etape žmogus suvokia, kad pasaulis nėra vienodas ir dalina jį į „aš“ ir „jie“. Trečias lygmuo yra *skirtumų mažinimas*, kuris apima kultūrinių skirtumų pripažinimą. Šiame etape svarbu susitapatinti su savo kultūra, kad į ją galima būtų pasižiūrėti kitos kultūros atstovo akimis – žmogus išvelgia kultūrinius skirtumus, tačiau mano, kad jie yra padengiami kultūriniais panašumais. Ketvirtas etapas apima *elgesio ir vertybių skirtumų priėmimą*, šiame lygmenyje žmogus mato skirtumus, tačiau nevertina jų blogio ar gėrio kriterijais. Tuo metu, kai žmogus išmoks matyti ir vertinti kultūrinius skirtumus bei įtrauks šį gebėjimą į savo vertybių sąrašą, prasidės adaptacijos ir etnocentrizmo laipsnio mažinimo procesas. Penktas etapas yra *adaptacija prie skirtumų*, tai pasireiškia per komunikacinių įgūdžių, kurie trukdo bendrauti su kitų kultūrų atstovais, lavinimą. Šeštas – paskutinis etapas yra *skirtumų integracija*, kada asmeninės vertybės yra suformuotos iš daugiakultūrinio pasaulio perspektyvos, žmogus siekia bendrauti ir neužsidaryti savo kultūros ribose.

Mokslininkai pažymi, jog pagrindiniai tarpkultūrinės kompetencijos tobulinimo elementai yra noras mokytis, empatija, geras savimonės jausmas, tolerancija, optimizmas,

atsakomybės jausmas ir orientacija į rezultatą. Būtent tarpkultūrinės kompetencijos įsisavinimo lygis lemia kitų kultūrų atstovų lūkesčius, tai reiškia, jog žmonės, turintys aukštą tarpkultūrinę kompetenciją turi mažiau reikalavimų (ne kokybės, o pristatymo atžvilgiu) kitų kultūrų atstovų atžvilgiu.

Apibendrinant, tarpkultūrinė kompetencija yra žinių apie kitą kultūrą pritaikymas dekoduojant gaunamas žinutes bei gebėjimas tinkamai arba kitos kultūros atstovui prieinamai perduoti žinutę komunikacijos metu. Tarpkultūrinės kompetencijos lavinimas numato kultūrinių skirtumų egzistavimo pripažinimą, supratimą ir gebėjimą prie jų prisitaikyti. Kalba taip pat svarbus tarpkultūrinės kompetencijos komponentas, kadangi ji yra kultūros dalis, turinti savo istorinę praeitį. Viena veiksmingiausių priemonių, leidžiančių suvaldyti konfliktą jam dar neįvykus – gebėjimas numatyti galimą kliūtį. Būtent tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas, žinių apie kitas kultūras plėtimas ir padeda išvengti kultūrinius skirtumus bei potencialius nesupratimus.

3. LIETUVOS VISUOMENĖS KULTŪRINIŲ SKIRTUMŲ IR JŲ ĮTAKOS IŠŠŪKIŲ KILIMUI KOMUNIKACIJOJE TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

Atlikto tyrimo tikslas yra atskleisti Lietuvos visuomenės narių požiūrį į kultūrinius skirtumus pagal tautinę priklausomybę ir skirtingų tautų atstovų sąveiką kasdieniame gyvenime, jos ypatumus. Tyrimo rezultatai leis apibūdinti tautinių grupių atstovų Lietuvoje kultūrinius išskirtinumus bei nustatyti iššūkius, su kuriais susiduriama sąveikos metu, vertinant arba interpretuojant skirtingų tautų atstovų požiūrį į kitos kultūros atstovus, patiriamus susidūrimus ir jų susidūrimų sprendimo ypatumus.

Empiriniam tyrimui atlikti pasirinkta **kokybinė** metodologija. Pasak I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016), kokybinių tyrimų tikslas yra gauti supratimą apie dominantį reiškinį, suvokti socialiai kuriamas prasmės ir jų reikšmes apie šį reiškinį bei kontekstą, kuriame tas reiškinys egzistuoja. Atliekant kokybinį tyrimą, siekiama atskleisti tiriamojo reiškinio visybę jo įprastame kontekste (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016, p. 14). Tai reiškia, jog dažnai kokybinio tyrimo objektas yra tiriamas kasdienio gyvenimo kontekste, su jame vykstančiomis veiklomis ir žmonių socialinėmis sąveikomis. Svarbus kokybinio tyrimo išskirtinumas - vertinimas, kad nuomonės, požiūriai ir praktikos yra subjektyvios ir gali nesutapti, kas savo ruožtu leidžia plėtoti teorijas, darant šiam momentui aktualias išvalgas ir pastebėjimus. V. Žydzūnaitė ir S. Sabaliauskas (2017) taip pat nurodo, kad kokybiniai duomenys padeda atskleisti žmonių patirtis, kuriamas prasmės ir procesus, o ne faktus ir statistinius duomenis. Todėl, kokybinė metodologija leis atskleisti, kaip pasireiškia kultūriniai skirtumai Lietuvoje kasdieniame gyvenime, remiantis visuomenės narių patirtimi; suprasti kaip tie skirtumai veikia tautinių grupių atstovus, kokią įtaką daro komunikacijai.

Tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis duomenų rinkimo **metodas** – *interview*, kurio klausimai buvo sudaryti remiantis teorinėmis baigiamojo darbo išvalgomis. Remiantis kokybiniu interviu kaip tyrimo įrankiu, gilinamasi į respondentų nuomones, patirtis, nuostatas ir jausmus – tai padeda pamatyti aspektus, kurių dažnai negalima pamatyti tiesiogiai. I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016) pabrėžia, kad interviu leidžia pažvelgti į tiriamas problemas arba klausimus iš kito žmogaus perspektyvos, gauti žinių apie reiškinius ir socialines aplinkas, kurios tyrėjams prieinamos tik per tyrimo respondentų pasakojimus, išvalgas ir pastebėjimus. Interviu leidžia surinkti giluminius ir atvirus tyrimo dalyvių atsakymus, kurie išreiškia jų požiūrius, nuomones, žinias, jausmus bei patirtį, kurie yra susieti su tyrimo kontekstu. Todėl, baigiamojo darbo tyrimui buvo pasirinktas interviu metodas, kuris leis nustatyti tyrimo dalyvių požiūrį ir reakcijas į kultūrinius skirtumus Lietuvos visuomenėje šiandien, kaip tie skirtumai paveikia komunikaciją, pamatyti su kokiais iššūkiais susiduriama ir kaip jie yra sprendžiami.

Tyrimui atlikti buvo pasirinktas iš dalies struktūruoto interviu tipas, siekiant aptarti visas tyrimui svarbias temas bei problemas interviu metu, su galimybe keisti klausimų eiliškumą bei užduoti papildomus klausimus, norint išsiaiškinti papildomų detalių. Individualaus iš dalies struktūruoto interviu metu informantams buvo pateikti 6 atviri klausimai (žr. 1 lentelę), siekiant išsiaiškinti atskirų tautinių grupių kultūrinius skirtumus ir kaip jie pasireiškia bei skirtumų įtaką kasdieniame bendravime, remiantis informantų asmenine patirtimi ir įžvalgomis.

1 lentelė. Klausimai tyrimo tikslui pasiekti

	Klausimas	Klausimo ryšys su tyrimo problema
1.	Ar jaučiate kultūrinius skirtumus su kitų tautybių atstovais Lietuvoje? Kaip tai pasireiškia?	Išsiaiškinti kokius kultūrinius tautinių grupių Lietuvoje skirtumus išvelgia informantai, kokiomis vertybėmis vadovaujasi skirtingų kultūrų atstovai
2.	Prisiminkite bendravimą/sąveiką su kitų tautinių grupių atstovais Lietuvoje. Kokius atskirų tautinių grupių išskirtinumus išvelgiate? Pateikite pavyzdžių.	
3.	Į ką atkreipiate dėmesį bendraudamas (-a) su kitų tautybių atstovais Lietuvoje?	
4.	Ar susiduriate su konfliktinėmis situacijomis, kuriose dalyvauja Lietuvoje gyvenančių tautinių grupių atstovai? Pasidalinkite patirtimi.	Išsiaiškinti tarpkultūrinių konfliktų priežastis ir jų sprendimo ypatumus
5.	Ar pastebėjote skirtumus, kaip atskirų tautinių grupių atstovai Lietuvoje sprendžia konfliktines situacijas? Pasidalinkite įžvalgomis, pavyzdžiais.	
6.	Kaip manote, ko reikėtų, kad skirtingų tautinių grupių atstovai Lietuvoje geriau vieni kitus suprastų?	Išsiaiškinti prielaidas, padedančias valdyti konfliktines situacijas tarp skirtingų tautinių grupių Lietuvoje

Tyrimė, vykusiame 2020 metų lapkritį, dalyvavo 7 informantai (jauniausiam informantui 23 metai, vyriausiam – 45 metai), nedidelis tyrimo dalyvių kiekis parinktas, siekiant detaliai išnagrinėti gautą interviu metu informaciją, tinkamai interpretuoti prasmes, požiūrius, iškomunikuotas problemas. I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016) pabrėžia, kad atliekant kokybinį tyrimą priešingai kiekybiniam tyrimui, nėra siekiama reprezentatyvumo populiacijai. R. Prakapas ir T. Butvilas (2011) pabrėžia, kad atliekant interviu svarbu kokybė, o ne kiekybė. Pagrindinis kokybinių tyrimų tikslas yra gauti detalų vaizdą apie reiškinių, nustatyti socialiai konstruojamas reikšmes, susijusias su tiriamu reiškiniu ir kontekstą, kuriame tas reiškinys egzistuoja. Taipogi, atliekant paskutinius interviu buvo pastebėta, kad informantų teikiama informacija kartojasi ir yra pasiektas prisotinimas.

Tyrimo dalyviams parinkti buvo taikomas patogiosios atrankos metodas. Buvo siekiama, kad informantai atstovautų skirtingas tautines grupes, kadangi siekiama iširti Lietuvos visuomenės narių požiūrį į kultūrinius išskirtinumus, jų raišką ir įtaką bendravimui. Todėl tyrimė dalyvavo lietuvių, lenkų, rusų, ukrainiečių ir azerbaidžaniečių tautybės atstovai. Taip pat buvo siekiama, kad tyrimo dalyviai turėtų kasdienę patirtį su Lietuvos kitų tautinių grupių atstovais, pavyzdžiui, darbo arba studijų aplinkoje, kadangi buvo daroma prielaida, kad šie informantai

kasdienėje sąveikoje dažniau susiduria su konfliktinėmis situacijomis, ginčais bei pastebi kultūrinius skirtumus.

Svarbu paminėti, jog vienam informantui dėl sunkumų suderinti individualaus interviu žodžiu laiką, kuriuos lėmė informanto užimtumas, klausimai buvo pateikti raštu – elektroniniu paštu. I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016) teigia, kad šiuolaikiniame pasaulyje bendravimas elektroniniu paštu yra įprasta bendravimo ir dalinimosi informacija forma, todėl ji gali būti naudojama kokybiniais tyrimams atlikti. Su likusiais informantais buvo susisiekiama nuotoliniu būdu, naudojant „Zoom“ programą arba susitikus asmeniškai ir įrašant pokalbį.

Tyrimo metu buvo laikomasi geranoriškumo ir nusiteikimo nepakenkti tiriamam asmeniui principo, buvo stengiamasi nevertinti informanto teikiamos informacijos, išliekant neutraliam, tačiau palaikant tyrimo dalyvį. Taip pat buvo laikomasi konfidencialumo ir anonimiškumo principo bei teisingumo principo. Visi informantai, pirmiausia, buvo supažindinti su baigiamojo darbo tema ir tyrimo tikslais. Supažindinus potencialius tyrimo dalyvius su juos dominančia informacija, buvo klausama, ar jie sutiktų atsakyti į interviu klausimus, įrašant pokalbį. Taipogi, buvo įvardinama, jog informantas bet kuriuo metu turi teisę atsisakyti dalyvauti tyrime. Informantui sutikus dalyvauti tyrime, buvo nustatomas laikas ir data, kada bus įrašytas pokalbis. Kaip minėta aukščiau, vienas informantas neturėjo galimybės susisiekti tiesioginiam interviu dėl užimtumo, todėl jam sutikus, interviu atviri klausimai buvo išsiųsti elektroniniu paštu. Prieš pradėdant įrašinėti interviu buvo dar kartą klausama sutikimo leisti įrašyti pokalbį bei pradėjus jį įrašinėti buvo prašoma sutikimo leisti naudoti interviu ištraukas tyrimo rezultatų aprašymuose, neatskleidžiant tyrimo dalyvio asmens duomenų ir taip užtikrinant jo anonimiškumą. Informantui, kuriam interviu klausimai buvo pateikti elektroniniu paštu buvo užduotas papildomas klausimas, susijęs su leidimu naudoti jo pateiktos informacijos ištraukas, neatskleidžiant asmens duomenų.

Tyrimo metu gautos informacijos analizės metodas – **indukcinė kokybinė turinio analizė**, t. y. kokybinė interviu analizė. B. Bitinas, L. Rupšienė ir V. Žydžiūnaitė (2008) teigia, jog kokybinė turinio analizė vykdoma interpretuojant teksto pavidalu išreikštą pirminę informaciją, remiantis mokslo sritimi, kryptimi ar šaka. O vykdomo tyrimo informantai yra specialistai nagrinėjamos srities kontekste ir gali atsakingai samprotauti apie tyrėjui rūpimus klausimus, todėl tikimasi, kad tarp jau žinomų mokslinėje srityje teiginių ir išvadų, bus apžvelgtos ir naujos idėjos, kurios leis praturtinti tiriamojo objekto teoriją. Kadangi interviu metu gauta informacija analizuojama ištranskribavus garsiniu būdu gautus duomenis, t. y. teksto pavidalu, kuris yra interpretuojamas kaip pirminis šaltinis bei siekiama sužinoti naujų faktų, remiantis informantų patirtimi, manoma, kad šis analizės metodas yra tinkamas.

Anot V. Žydžiūnaitės ir S. Sabaliausko (2017) indukcinė kokybinė turinio analizės atlikimas apima tokius etapus kaip atviras kodavimas, duomenų grupavimas, kategorijų išskyrimas ir abstrahavimas. Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis buvo įsigilinama į turinį, savo ruožtu turinio ištraukos buvo koduojamos, t. y. formuojamos temą atitinkančios kategorijos, kurios apima subkategorijas. Toks tyrimo rezultatų kodavimo principas leidžia sumažinti duomenų apimtį ir paprasčiau pateikti gautus rezultatus. Atliekant analizę buvo laikomasi principo neiškraipyti gautų duomenų, todėl duomenų patikimumą šiame baigiamajame darbe atskleidžia pateiktos interviu ištraukos, t. y. citatos.

Vienas iš tyrimo ribotumų - nedidelė tiriamųjų imtis. B. Bitinas, L. Rupšienė ir V. Žydžiūnaitė (2008) pabrėžia, jog kokybinio tyrimo išvados yra labiau siejamos su tyrėjo analitiniais gebėjimais ir tyrimo atvejų informatyvumu, o ne imties dydžiu. Tuo tarpu I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016) teigia, kad maža imtis nėra būtinybė, esant galimybėms ir leidžiant laikui, todėl imtis gali būti gerokai didesnė. Atliekant panašų arba plečiant esamą tyrimą, galima domėtis didesnio tautinių mažumų atstovų skaičiaus įžvalgomis iš skirtingų regionų, lyginti juos, tokiu būdu gauti detalesnę Lietuvos visuomenės skirtingumo vaizdą.

Antras tyrimo ribotumas yra informantų atvirumo stoka, dalinantis patirtomis konfliktinėmis situacijomis. Buvo pastebėta, jog informantai yra linkę dalintis asmeniškai patirtomis konfliktinėmis situacijomis vaikystėje, atpasakoti istorijas abstrakčiai, nevardinant detalių arba minėjo situacijas, kuriose dalyvavo kaip stebėtojai. Daroma prielaida, jog dėl emocinių išgyvenimų, susijusių su nemaloniomis situacijomis, žmogus siekia nesigilinti į detales, kad emociniame lygmenyje neatsidurti toje pačioje situacijoje dar kartą. Tačiau, nereikia atmesti galimybės, jog informantai gali retai susidurti su konfliktinėmis situacijomis dėl asmens charakterio bruožų arba tos situacijos nėra labai reikšmingos asmeniui, pavyzdžiui, konstruktyvus ginčas.

3.2. Lietuvos tautinių grupių kultūriniai skirtumai

Vienas iš tyrimo tikslų – išsiaiškinti kokius kultūrinius tautinių grupių Lietuvoje skirtumus įžvelgia informantai. Siekiant šio tikslo tyrimo dalyviams buvo pateikti 3 pagrindiniai klausimai, kurių atsakymų analizė parodė, jog tautinių grupių Lietuvoje skirtumams aptarti galima skirti 9 kategorijas ir 36 subkategorijas. Pirma kategorija „**Kultūros elementai, nurodantys tautinių grupių skirtumus**“ apima 3 subkategorijas. Viena iš subkategorijų apima kalbos aspektą ir nurodo, kad kalba yra šaltinis, per kurį pasireiškia išskirtinumo jausmas: „...*kai mes ateidavome į kavines ar kažkur, mes negalėjome tarpusavyje kalbėti rusiškai, nes į mus visada keistai žiūrėdavo <...> ir mes tikrai jautėmės, kad mes tikrai skirtingi - kitokie negu kiti žmonės iš lietuviškų mokyklų.*“ II; „*Vienintelis dalykas, kuris būtų, tai gal nebent kalba, skirtingai nei*

lietuvių kalba, jie kalba rusų kalba.“ 17. Informantų įvardintas aspektas apima vieną svarbiausių kultūros elementų. Anot Z. Kenesei ir Z. Stier (2017), kalba yra specifinė kiekvienos kultūros dalis, o pačios kalbos žodyno turtingumas, komunikacijos stilius yra nulemti kultūros.

Antras aspektas, kurį nurodė tyrimo dalyviai, yra **humoro jausmas** kaip skiriamasis bruožas: „...*labai skiriasi ir mūsų humoro jausmai, nes ne visada galima lengvai rasti bendrą kalbą ir gerai pasijuokti su kitų tautybių grupe.*“ 11; „*Žinojau, kad kalbu su kitataučiu norėjau rasti bendrą ryšį ir dažniausiai rasdavau jį per humorą <...> tikrai kitos tautos turi kitą humoro jausmą.*“ 12. I. Ratnikaitė ir I. Balčiūnienė (2014) teigia, kad humoras perteikia tai, kas žmogui yra pažįstama ir atpažįstama, kadangi anekdotai arba istorijos, apimančios pozityvias emocijas, yra kuriamos remiantis visuomenės istoriniu, socialiniu ir kultūriniu kontekstu. Analizuojant kitų kultūrų humorą tekste atsispindintys simboliai ir jų reikšmė dažniausiai yra neatpažįstami, kadangi simboliai ir jų reikšmės atspindi tam tikrą kultūrą ir suprantami tik tam tikros kultūros atstovų arba gerai išmanančių konkrečios kultūros ypatumus žmonių.

Trečia subkategorija atspindi, kad kultūrinis skirtumas yra matomas pagal **gyvenimo būdą**, kuris savo ruožtu lemia bendravimo ypatumus: „...*jeigu aš galvočiau kaip tai pasireiškia, tai gyvenimo būde, kaip žmonės gyvena. Gal ne taip, kad kaip bendrauja, bet tiesiog kaip gyvena. Nes taip kaip jie gyvena po to atsireiškia kaip jie bendrauja.*“ 16. Ši subkategorija pagrindžia S. Staniulienės (2010) pristatytos kultūros sudedamosios, viena iš jų yra gyvenimo būdas, kuris apima elgesio normas bei tradicijas.

Antra kategorija „**Vaikų auklėjimo skirtumai**“ apima 2 subkategorijas. Pirma subkategorija nurodo **kreipimosi į tėvus ir vyresnius žmones** ypatumus: „*Skirtumas dažnas vaikų auklėjame - vaikai rusai bendraujant su tėvais dažniausiai kreipiasi „Tu“, kaip pas lenkus pageidautina kreiptis „Jūs“.* Lietuviai vaikai labai dažnai sako mamytė, tėvelis. Tuo tarpu slavai - mama, tėvas. Tačiau pas rusus yra nustatyta kreiptis vyresnio amžiaus žmogų per vardą ir tėvo vardą, tuo tarpu lenkai per "pan, pani", lietuviai irgi per "ponia, ponas"- neretai per "tamsta".“ 15.

Antra subkategorija parodo, kad **tėvo autoritetas** skiriasi čigonų, rusų ir lietuvių kultūrose: „*Pavyzdžiui, ateina tėvas su dviem vaikais ir visi eilėje vyrai labai pažymėjo, kad vaikai labai tyliai, jie kažką tai pradeda garsiau sakyti, garsiau tarpusavyje ginčytis ir tėvas pažiūri arba jei kažką pasako, viskas – jau užtilo, jie nesielgia taip kaip, pavyzdžiui, kitokie vaikai ir kitokių tautybių vaikai. Pavyzdžiui, ir rusų tautybės, ir lietuvių tautybės vaikai – jie labai triukšmingi ir kartais daro taip, isterikuoja, kažkur tai lenda, visur per spinteles. Šitie ne, šitiems pasakyta, tėvai pasakė – viskas, šventa.*“ 14. Šią kategoriją atspindi G. Hofstede (2011) ir R. D. Lewis (2002) sąvoka, aiškinanti kultūrą kaip kolektyvinį proto užprogramavimą. Žmogui nuo pat gimimo patekus į šį (proto programavimo) procesą aiškinama kaip pritaipyti jį supančioje visuomenėje, kas

yra gerai ir kas yra blogai, ir kiekvienos kultūros atstovas savo vaikui diegia jo kultūrą atspindinčias vertybes ir bruožus, kurios apima ir elgesio normas.

Trečia kategorija „**Religinių praktikų skirtumai**“ jungia 3 subkategorijas. Pirma subkategorija nurodo, kad **religija** yra šaltinis, per kurį pasireiškia kultūriniai skirtumai: „...aš juos pastebiu per tam tikrus, greičiausiai, religinius ir etninius skirtumus. <...> Lenkai eina į, ypač tikintys lenkai, <...> į mišias, mes ten turime irgi specialias mišias lenkų kalba ir rusų kalba taip pat. O stačiatikiai eina į savo cerkves.“ 13; „...labai išsiskiria katalikai, musulmonai ir kadangi aš pati esu sentikė, ten būna šiaip kitokios tradicijos.“ 14. Antra subkategorija apima **tradicinių švenčių organizavimo** ypatumus: „...tikrai jaučiu kultūrinį skirtumą, pradedant nuo tradicijų, nuo, pavyzdžiui, kaip švenčiamos šventės ir kokios būtent šventės: Velykos, Kalėdos.“ 11; „...kitas pastebėjimas būtų per šventes, kaip mes švenčiame šventes, tai manau, kad Kalėdos tai tikrai būtų kitokios, nes per Kūčias mes visada darom tuos 12 patiekalų, o kitą dieną pas mus būtų tikrai dideli pietūs su visa šeima, ne tik su mūsų šeima, bet ir su močiutėmis, tetomis - visi susirinkdavome ir mūsų būdavo tikrai gausus būrys. Ir kai kalbėdavau su mano lietuviais draugais, tai pas juos būdavo tik – nebūdavo to, kad per Kūčias 12 skirtingų patiekalų. Jie tiesiog atsisėdavo, pavalgydavo ir laukdavo kitos dienos, ir net nebūdavo tai kaip tradicija, kai kurie net neturėdavo tų Kūčių, dažniausiai jie turėdavo tiesiog šventę „Kalėdos“, Kūčių nebūdavo kaip tokių, kaip svarbus dalykas jiems.“ 12; „Pavyzdžiui, katalikai lanko kapines lapkričio 1 dieną maždaug, o mes per „Troicą“, kai <...> Sekminės pas katalikus, o pas mus būna „Troica“, mes tada lankom irgi kapines.“ 14; „...pasireiškia tarkim skirtumas tarp katalikų ir stačiatikių/sentikių. Vieni švenčia Kalėdas gruodžio 24-25, kiti sausio 6-7. Vėlykos ir kitos religinės šventės irgi skiriasi laike.“ 15. Trečia subkategorija parodo **aprangos bažnyčioje** skirtumus, priklausomai nuo religijos atšakos: „Katalikai bažnyčioje - tarkim moterys stovi be skarų ir gali be rankovių, rusaitės su skarom. Žydai su skarom, ir vyrai su atitinkamo galvos dangalu.“ 15. Remiantis mokslininkų įžvalgomis, religija yra viena svarbiausių kultūrinių vertybių, kurios lemia elgesio normas, nusako kas yra laikoma geru ar blogu, teisingu ar neteisingu. Taipogi, Lietuvos Respublikos tautinėms mažumoms ir bendrijoms priklausančių asmenų teisių ir laisvių apsaugos įstatymas (2014) nurodo, jog tautinėms mažumoms apibrėžti vienas iš bruožų yra religinės pažiūros, galinčios skirtis nuo Lietuvos visuomenės daugumos išpažįstamos religijos, kas nurodo ją kaip tautinių grupių skiriamąjį bruožą.

Ketvirtą kategoriją „**Tradicijų integravimas į kultūrinį gyvenimą – veiksnys, lemiantis jų išsaugojimą**“ sudaro 5 subkategorijos. Pirma subkategorija apibrėžia **kultūrinių tradicijų puoselėjimą** azerbaidžaniečių, gruzinų, armėnų, rusų ir lenkų tautinių grupių terpėje: „Jie (azerbaidžaniečiai) labai seka ir puoselėja savo tradicijas, ir iš religijos, ir pavyzdžiui, iš maitinimo tradicijų pusės. Pavyzdžiui, jų kulinarija tikrai skiriasi nuo mūsų ir jie vis tiek bando

tai išsaugoti ir Lietuvoje. Tą patį galima pasakyti ir apie gruzinus, ir apie armėnus, kad jie tikrai bando išsaugoti savo kultūrą Lietuvoje. <...> nori parodyti, kad jie yra iš Azerbaidžano ir taip pat išsaugoti savo kultūrą. Tikrai ateina labai daug skirtingo amžiaus žmonių ir jie nori parodyti ir jaunesnei kartai, kad tikrai reikia dar dirbti ties tų tradicijų ir viską išmokti, ir puoselėti toliau, perduoti kitai kartai.“ II; „...vis tiek mes (rusai) bandom kažkaip išlaikyti nors kažkokius aspektus, niuansus iš savo gimtosios kultūros.“ II; „Nes nors mes ir visą gyvenimą gyvenam Lietuvoje, vis tiek kiekvieną patriotinę šventę lenkai švenčia labai-labai gausiai kiekvieną kartą ir labai prisimena, ir su dainom, ir su himnais, ir su eilėraščiais, ir tikrai prisimena ir vertina, kad jie yra lenkai ir vertina visą istoriją, kuri buvo.“ I2; „...jie (totoriai) turi irgi savo tradicijų įvairių, irgi labai švenčia šventes, labai dalyvauja būtent tose kultūrinėse šventėse, būtent kur išskirtos kažkokios tautinės grupės atskirai, parodo savo kultūrą...“ I4.

Antra subkategorija pateikia **tradicinių patiekalų gaminimo** ypatumus: *„Ir jie (azerbaidžaniečiai) turi labai daug receptų kaip gaminti, ir kiekviena šeima turi savo receptą.“ II; „...tarkim pyragėliai su bulvėmis ar kopūstais labiausiai paplitę tarp rusų, baltarusių, ukrainiečių...“ I5.*

Trečia subkategorija parodo azerbaidžaniečių bendruomenės **švenčių organizavimo ypatumus**: *„Kiekvienais metais, 30 gruodžio dieną jie švenčia azerbaidžaniečių dieną, čia tikrai tokia labai iškilminga šventė ir švenčiama didžiausiuose Lietuvos miestuose – ir Klaipėdoje, ir Vilniuje. Kai susirenka azerbaidžaniečių bendruomenė, jie šoka savo nacionalinius, tradicinius šokius, kiekviena šeima iš tautinės bendruomenės turi pagaminti tradicinį patiekalą ir jie kaip tik taip švenčia ir Naujus metus“ II.*

Ketvirta subkategorija apima rusų ir romų švenčių organizavimo ypatumus: *„Kaip ir mes rusai, <...>, švenčiam Užgavėnes su mūsų blynais. Taip pat ir čigonai Lietuvoje tikrai švenčia savo šventes, irgi turi savo šventę balandžio mėnesį, kai per Gedimino prospektą eina didžiulis koncertas ir paradas.“ II.*

Penkta subkategorija apžvelgia tautinių grupių **atvirumą kitų tautybių atstovų dalyvavimui renginiuose**: *„...tikrai gali ateiti bet kas ir susipažinti su ta (azerbaidžaniečių) kultūra, jie tikrai ir reklamuoja savo šventes, <...> jie (azerbaidžaniečiai) tikrai aktyviai švenčia su savo pažystamais ir kitų tautybių žmonėm. Pavyzdžiui, Vilniuje, Rotušėje tikrai gali ateiti bet kas ir tikrai manau tuo metu prie Rotušės, Vilniaus senamiestyje yra gana daug žmonių.“ II; „Renginiai tikrai vyksta, bet yra tokie renginiai kaip ten sakym rusų dienos, žinau kad vyksta, nors dažniausiai patys rusai ir eina į tuos renginius.“ I2.*

Vertinant šiuos informantų apžvelgtus aspektus galima spręsti, jog tautinės mažumos savo tradicijas ir kultūrą aktyviai puoselėja organizuodami renginius, kuriuose pristatomi tradiciniai šokiai, dainos, patiekalai ir taip siekiama perduoti kultūrinius ypatumus kitoms kartoms.

Svarbus ir tas aspektas, kad tautinių grupių organizuojami renginiai būna vieši ir juose gali dalyvauti kitų tautybių atstovai, tačiau kaip pastebi vienas iš tyrimo dalyvių dažniausiai kultūriniuose renginiuose dalyvauja tik kultūros – organizatorės atstovai.

Penkta kategorija „**Vidinių savybių skirtumai**“ apima 3 subkategorijas. Pirma subkategorija parodo, jog **taktiškumas** yra savybė, kuria išsiskiria azerbaidžaniečiai nuo rusų: „...labai skiriasi jų (azerbaidžaniečių) mentalitetas, ir mano nuomone, į gerą pusę, nes jie labai taktiški.“ 11. Antra subkategorija apima **kultūringumą** kaip savybę, kuria išsiskiria totoriai: „...įdomūs yra totoriai, totorių daug žinau – labai kultūringi žmonės, labai tiesiog. Jie yra musulmonai, jie turi irgi savo tradicijų įvairių.“ 14. Trečia subkategorija apibrėžia ukrainiečių skiriamąjį bruožą, t. y. **emocionalumą**: „...galiu pasakyti Lietuvoje mane tikriausiai skiria ir kaip man artimi žmonės sakė, kad aš per emocionali, kad būčiau tikra lietuve, bet kaip man Ukrainoje sako, kad aš per rami, kad būčiau ukrainietė.“ 16.

Šešta kategorija „**Lietuvos romų kultūriniai ypatumai**“ apima 4 subkategorijas. Pirma subkategorija parodo, kad romams yra svarbi **tautinė saviidentifikacija** ir tai yra jų skiriamasis bruožas: „...o čigonai – jie tikrai labai seka savo tradicijas ir jie niekada nepasakys, kad jie gyvena Lietuvoje, jie pasakys, kad jie yra čigonai, nepasakys apie savo gyvenvietę, nes čia jiems yra svarbiausia. Ir dar nemačiau nei vieno čigono, kuris nesididžiuotų tuo. Bet jie vertina būtent tą savo tautybę...“ 11. Antra subkategorija parodo, kad **priklausymas savo tautinei grupei yra romų „jėgos“ rodiklis**: „...su čigonais išvis įdomu <...> labai įdomūs tuo, kad jie daugiau kaip ir susivienija. Jie grupėm būna visą laiką, dažniausiai, kadangi jie taip jaučia, matyt, savo kaip ir jėgą, sakyčiau.“ 14; „Mūsų individualistiniame pasaulyje, šį viena iš tautų, kuri laikosi kolektyvinio mąstymo.“ 15. Trečia subkategorija apima romų tautinės grupės **atvirumą santykių kūrimo atžvilgiu** su kitų tautybių atstovais: „Iš tikrųjų, manau kad jie (čigonai) laisvai kontaktuoja <...> pabendrauti, sužinoti apie jų kultūrą, taip, jie tikrai viską paaiškina labai draugiškai.“ 11; „Sakyčiau, jeigu jie pasitiki žmogumi, tada bendrauja ir papasakoja labai daug ir įdomybių <...> Ir jie labai-labai, sakyčiau, noriai eina į bendravimą tą ir jie labai noriai kažką tai pasakoja. Man, pavyzdžiui, visą laiką kažką tai paklausiu ir pradeda pasakot.“ 14; „Labai jis ten savo autoritetą išlaiko ir sako: „Vaikai ir pas mus ateina kitų tautybių, ir mano vaikai ten eina.“ 14. Ketvirta subkategorija parodo, kad romai **siekia kitų tautinių grupių atstovų pasitikėjimo**: „Bet jiems svarbu, kad jais pasitiki. Pavyzdžiui, buvo man tokia situacija, kai atėjo mama vienos šeimos paprašė rugsėjo pirmai vaikus pakirpt ir atseit atiduos pinigų. Aišku, na aš sakau: „Taip, gerai, be problemų, tegul ateina“, pasikirpo, na aišku, kadangi mes su jais draugaujam jau nuo vaikystės, per porą-trejetą mėnesių jie viską atnešė be problemų ir vėl pasikirpo. <...> . Pavyzdžiui, man vienas pasakojo, kad vėlgi tėtis, kad labai su kaimynais savo, na kaip ir kaimynystę tokią sudaryt.“

Apibendrinant tyrimo dalyvių įžvalgas romų tautybės atstovų atžvilgiu, galima teigti, jog tai priklausymą savo tautinei grupei vertinantys žmonės, todėl juos galima apibrėžti kaip kolektyvizmo kultūros atstovus. S. Vaitekūnas (2003) taip pat pabrėžia romų – laisvųjų pasaulio piliečių meilę savo tautai ir juos lydinčią tautinę ambiciją. Mokslininkas apibrėžia romus kaip bendros kilmės, artimos kalbos ir papročių žmonių tautą. Taipogi pastebėta, jog romai yra pakankamai atviri bendravimui su kitų tautinių grupių atstovais ir siekia pristatyti savo kultūrą, tačiau ilgalaikių santykių vystymas su šios tautinės grupės atstovais yra pakankamai sudėtingas. Romams yra svarbus abipusis pasitikėjimas, jo pagrindu yra vystomi santykiai.

Septintą kategoriją „Lietuvos rusų kultūriniai ypatumai“ sudaro 5 subkategorijos. Pirma subkategorija pristato rusus išskiriančius charakterio bruožus – **tiesmukumą, „atlapaširdumą“ ir atvirumą jausmų atžvilgiu:** „...susitikus su slavų kultūros atstovais, t. y. rusai, lenkai ir man šie žmonės pasirodė labai tiesmukiški ir atlapaširdžiai, ta prasme, kad jeigu jie, jeigu jie myli, tai jie myli labai daug ir didele širdim ir tą parodo, parodo jausmus, tiesiog jų neslepia. <....> ir dosnūs jie, jeigu Jūs mato kaip savo draugą, tai jie ir dosnūs, ir tikrai atlapaširdžiai.“ I3; „...tokie kaip rusai, ukrainiečiai – jie daugiau atsiskleidę, emocionališkesni.“ I6. Antra subkategorija apima rusų kultūrinės vertybės – kalbos ir literatūros vertinimą: „...mums labai patinka, mes vertinam savo kalbą, mes vertinam savo literatūrą.“ I1. Trečia subkategorija parodo, kad šeima ir draugai yra rusų tautybės atstovų vertybės: „jiems irgi šeima yra svarbi, bet manau, kad vis dėl to nėra jiems tikėjimas taip svarbus kaip lenkams, vis dėl to jiems šeima pirmoje vietoje, o antroje vietoje sakyčiau draugai. Ir tikrai rusams draugai yra labai svarbūs.“ I2; „...bendraudant su Lenkijos, Rusijos tautų atstovais aš matau, kad jie vertina šeimą“ I3. Ketvirta subkategorija iliustruoja, jog gyvenimo tikslų siekimas yra rusų skiriamasis bruožas, **motyvuojantis adaptuotis:** „...manau, kad vis tiek mes (rusai) labai siekiam savo gyvenimo tikslų – ar tai būtų karjera, ar mokslai, ar kita sfera. Ir tam reikalinga ta adaptacija.“ I1. Penkta subkategorija atskleidžia, kad rusai Lietuvoje **skiriasi nuo rusų, gyvenančių Rusijoje:** „...mes tikrai skiriamės nuo rusų iš Rusijos dėl visos Sovietų Sąjungos istorijos, nes tikrai čia jau gimė mūsų tėvai, mes negalime pasakyti, kad mes esam čia emigrantai, nes čia jau gyvena ne viena mūsų karta.“ I1.

Išanalizavus tyrimo dalyvių apžvelgtus rusų tautinės grupės atstovus Lietuvoje galima išskirti tokius juos skiriančius bruožus – tiesmukumas, atlapaširdumas, atvirumas ir dosnumas jausmų atžvilgiu. Lietuvos rusų vertybės yra šeima, draugai, kalba ir literatūra. Taipogi buvo pabrėžta, jog Lietuvoje gyvenantys rusai skiriasi nuo rusų, gyvenančių Rusijoje ir tą iliustruoja. V. Ševčuvianec (2018) rusų Lietuvoje vertybinių orientacijų tyrimo duomenys. Rasta, jog Lietuvos rusų vertybinės orientacijos yra panašesnės į lietuvių, negu į rusų. Lietuvos rusų panašumas su lietuviais buvo įžvelgtas galios distancijos, neapibrėžtumo vengimo ir individualizmo dimensijose.

Su rusais buvo įžvelgtas tik 1 panašumas, tačiau jis apėmė visas kultūras (lietuvius, rusus ir Lietuvos rusus) – aukštas neapibrėžtumo vengimas. Taipogi, atlikus tyrimą paaiškėjo, jog pagal vyriškumo/moteriškumo dimensiją rusai Lietuvoje nesutampa tiek su rusais, tiek su lietuviais. Lietuvos rusai buvo priskirti prie aukšto vyriškumo kultūros, tai reiškia, jog jiems yra svarbus tikslų siekimas, tuo tarpu likusios kultūros yra labiau linkusios į moteriškumą.

Aštunta kategorija „**Lietuvių kultūros ypatumai**“ apima 2 subkategorijas. Viena subkategorija apima lietuvius išskiriančias savybes – **santūrumas ir kuklumas**: „*Na gal lietuviai biški santūresni, jie tokie kuklesni, sakyčiau, negu kitų tautybių, nes na nemėgsta išsišokt ir kažkaip pasirodyt.*“ I4; „*O mes, lietuviai, tuo tarpu esame daugiau linkę šitomis temomis (religija, lytinė orientacija) tiesiog nebendrauti su atsitiktiniais praeiviais.*“ I3; „*...lietuviai yra daugiau užsiskleidę, taip pat tokie kaip rusai, ukrainiečiai – jie daugiau atsiskleidę, emocionališkesni. Ir man tai atrodo kartais galima pastebėti pačiam name, tiesiog architektūroje galbūt tie patys. <...> Man atrodo, kad tvoros net skirtingos, nes žmonės su uždaresniu mentalitetu nori kažkaip paslėpti kas dedasi viduje, jo namų ūkyje.*“ I6; „*...pavyzdžiui, jeigu žmogus turi kažkokią problemą, jis sėdi, pavyzdžiui, autobusų stotelėje ir jis, nežinau, verkia, tai man atrodo, lietuvis pats nepradės su juo kalbėt ir klaust kas atsitiko, kaip jums padėt. <...> Bet aš tikiu, kad jeigu tas žmogus, pavyzdžiui, kuris verkia, jeigu jis paprašys pagalbos iš arti stovinčio lietuvio, tai lietuvis jam padės. Tai nėra taip, kad lietuviai yra šaltakraujiški ir nepadedantys, jie tiesiog patys pirmi neinicijuoja to bendravimo.*“ I6.

Antra subkategorija apžvelgia aspektą, jog **draugai lietuviams yra svarbesni už šeimą**: „*...lietuviai šeimą irgi turi kaip vertybę, bet nesakyčiau, kad jų šeima yra būtent tos tetos, močiutės, bet tiesiog mama, tėtis, ir viskas. Sakyčiau, jiems draugai yra daug svarbesni, net kai paklausi kur švęsi gimtadienį ir su kuo, tai visada būdavo atsakymas su draugais, niekad nebūdavo, kad su šeima. Tai manau, kad lietuviams vis dėl to draugai yra daug svarbesni, nei šeima, o jeigu šeima, tai tik artimiausia, tai sesė, brolis, mama, tėtis.*“ I2.

Apibendrinant lietuvių išskirtinius bruožus, t. y. santūrumą ir kuklumą bei šeimos ir draugų svarbą galima daryti išvadą, jog tai yra į individualizmą orientuota kultūra. G. Hofstede (2020) lietuvius priskiria prie individualizmu pasižyminčių kultūrų, kur individai orientuojasi į save bei asmeninių tikslų siekimą ir rūpinasi tik savo sukurta šeima – tą iliustruoja informanto įžvalga, jog lietuviams šeima yra artimiausi žmonės – mama, tėtis, sesė, brolis. Taip pat galima paaiškinti ir lietuviams būdingą santūrumą, individualizmu pasižyminčių kultūrų atstovai siekia asmeninių, o ne grupinių, kitaip tariant komandinių tikslų, todėl jie mažiau kreipia dėmesį į kitus žmonės, jų veiklą.

Devintą kategoriją „**Lietuvos lenkų kultūriniai ypatumai**“ apima 3 subkategorijos. Pirmą subkategoriją nurodo **šeimą kaip svarbiausią lenkų kultūros vertybę**: „*... (šeima) yra*

viena iš vertybių <...> visur ir per vestuves, ir per šventes, ir per gimtadienius – kiekvieno gimtadienis yra tikrai svarbus ir atvažiuoja visi – visa šeima, susirinkdavome visada kartu.“ I2; „...bendraujant su Lenkijos, Rusijos tautų atstovais aš matau, kad jie vertina šeimą, jie galbūt draugus, <...> vertina ir už juos pastovi...“ I3. Antra subkategorija apima **tikėjimą kaip lenkų vertybę**: „...man tai tas pats tikėjimas, manau yra svarbiausias elementas kultūros. <...> lenkai turėtų šeimą kaip pirmą vertybę, antra būtų sakyčiau tikėjimas <...> mano šeima yra labai tikinti ir mes kiekvieną sekmadienį eidavome į mišias, ir pamenu su mano lietuviais draugais – jiems tai buvo šokas, nes nei vienas iš mano lietuvių draugų neidavo į bažnyčią, kartais kai kurie iš jų eidavo per šventes – Kalėdas ar Velykas.“ I2. Trečia subkategorija demonstruoja, kad lenkai Lietuvoje jaučia **ryšį su Lenkija**: „Nors žinau, kad ne dauguma, tikrai mes neturime omenyje, kad mes norėtume grįžti į Lenkiją, bet mes gerbiame tą istoriją ir viską, ir tikrai turim meilę Lenkijai. Nors žinom, kad mes tikrai mylim Lietuvą ir gyvenam čia, bet vis tiek yra toks ryšys, toks, nežinau, pojūtis <...> sakyčiau, labai įdomus faktas dėl patriotizmo, nes lietuviai nemanau, kad turi tokį ryšį savo šaliai, kaip lenkai turi Lenkijai. <...> kiekvieną patriotinę šventę lenkai švenčia labai-labai gausiai kiekvieną kartą ir labai prisimena, ir su dainom, ir su himnais, ir su eilėraščiais, ir tikrai prisimena ir vertina, kad jie yra lenkai ir vertina visą istoriją, kuri buvo.“ I2.

Analizuojant tyrimo dalyvių įvardintus Lietuvos lenkus apibūdinančius bruožus, matoma, jog lenkai labai vertina gausią šeimą ir visos šventės vyksta šeimos rate. Tikėjimas taip pat yra svarbi lenkų gyvenimo dalis – jie lanko bažnyčią kiekvieną sekmadienį, tuo tarpu kitų tautybių atstovai, pavyzdžiui lietuviai, dažnai eina į mišias tik per svarbias religines šventes. Taipogi Lietuvos lenkai jaučia stiprų ryšį su Lenkija, vertina savo tradicijas, istoriją, tautines šventes.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, jog kultūriniai tautinių grupių skirtumai Lietuvoje yra išvelgiami per kalbą, humoro jausmą, gyvenimo būdą, religiją ir vaikų auklėjimą. Svarbu ir tai, jog tautinės grupės saugo ir puoselėja savo tradicijas, pristatyto jas Lietuvos visuomenei organizuodami viešus renginius. Priklausomai nuo kultūros, tautinėms grupėms priskiriamos juos apibūdinantys bruožai: azerbaidžaniečiai yra taktiški, totoriai kultūringi, o ukrainiečiai emocionalūs. Tyrimas parodė, jog Lietuvos romai labai vertina savo tautybę ir priklausymą savo tautinei grupei, tačiau stengiasi kurti santykius pasitikėjimo pagrindu ir su kitų tautybių atstovais Lietuvoje. Lietuvos rusai yra apibrėžiami kaip tiesmukūs, atlapaširdžiai, dosnūs jausmų atžvilgiu ir siekiantys tikslų. Rusai labai vertina gimtąją kalbą, literatūrą, šeimą ir draugus. Lietuviai yra pristatomi kaip santūrus ir kuklūs bei vertinantys šeimą ir draugus. O lenkai yra tikintys, labai vertinantys šeimą ir lenkų istoriją.

3.3. Lietuvos tautinių grupių tarpusavio komunikacijos iššūkiai

Antras iškeltas atlikto tyrimo uždavinys – išsiaiškinti konfliktinių situacijų kilimo priežastis ir tautinių grupių elgesio ypatumus tokių situacijų metu. Šiam tikslui pasiekti buvo suformuluoti 3 pagrindiniai klausimai. Tyrimo dalyvių atsakymai buvo sugrupuoti į 9 kategorijas, kurias sudarė 40 subkategorijų.

Pirma kategorija „**Skirtinga patirtis ir žinios, gautos mokykloje, lemia sunkumus bendraujant**“ apima 2 subkategorijas. Pirma subkategorija nusako, jog skaitoma **skirtinga literatūra** rusų ir lenkų mokyklose: „...mūsų pagrindas tikrai skiriasi, nes pavyzdžiui, Lietuvoje mes vis dar einam į rusų mokyklas ar lenkų mokyklas, kur dėstoma kita literatūra <...> ir tai tikrai pasireiškia mūsų kasdieniniame gyvenime...“ II. Antra subkategorija paaiškina, jog tautinių mažumų bendra patirtis ir **mokymosi procesas** rusų mokyklose yra skirtingas lietuvių atžvilgiu: „...manau mes vis tiek turim tokį panašų, aš pasakysiu dabar anglišką žodį – „backgroundą“, nes vis tiek mes visi beveik išėjom, <...> iš rusiškų mokyklų, kur turėjom skirtingą mokymosi procesą.“ II.

Apibendrinant informanto įžvalgas matoma, jog nuo pirmų mokyklos klausimų žmogų iš dalies formuoja per pamokas pristatoma literatūra. Pavyzdžiui, remiantis 2019 m. pagrindinio ugdymo programa ir vidurinio ugdymo įgyvendinimo kartu su formaliojo profesinio mokymo programa, lietuvių kalbos ir literatūros pamokoms skirtos 168 valandos per metus, gimtajai kalbai (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių) skirtos 148 valandos per metus ir užsienio kalbai – 111 valandų. Rusų mokyklose privaloma lankyti valstybinės ir gimtosios kalbos pamokas, tuo tarpu lietuviai gali pasirinkti rusų ar kitą kalbą kaip užsienio kas nėra lygu gimtosios kalbos mokymo proceso plano atžvilgiu.

Antrą kategoriją „**Išankstinis nusistatymas neleidžia bendrauti skirtingų tautybių atstovams**“ sudaro 7 subkategorijos. Pirma subkategorija apima bendrą lietuvių ir rusų istorinę patirtį, kuri lemia **išankstinį lietuvių nusistatymą prieš rusus kaip okupantus**: „...mes turime blogų aspektų ir iš mūsų bendros istorijos ir kartais lietuvių požiūris yra ne visada toks teigiamas kaip mes norėtume. Ir nėra skirtumo, kad mes čia išaugom ir mūsų tėvai čia gimė.“ II. Antra subkategorija iliustruoja svarbią problemą – **baimę, kad apgaus arba apvogs**: „...kolegė viena irgi neima čigonų, pavyzdžiui, kirpt arba dar kažkokių, nes sako... Na yra tokia kaip ir baimė, kad jie pameluos, kad jie kažką tai pavogs gal. <...> Na bet, kadangi daugumos yra baimė ir nepagrįsta baimė, ir pavyzdžiui, yra išankstinis nusistatymas. Tarkim, pas mus buvo tokia situacija, kad kažkas tai ten prišiukšlino, bet vaikai iš tikrųjų ir paaugliai – ten visokių tautybių, įvairių – viena čigoniukė, keletas lietuvių, ten tris-keturi rusiukai ir visa grupelė ten prišiukšlino, ten ir keiksmazodžiai ir visa kas buvo, bet kažkodėl išskyrė, kad atseit čigonai buvo, bet na tiktai. Paskui ta išsisprendė, kadangi prasidėjo dialogas ir geras toks dialogas „Facebook’e“ ir

pasirodė, kad ten tikrai viena ta mergaitė ir buvo, visi kiti buvo kitų tautybių vaikai.“ 14; „Mes žmonės ko nežinome, to ir bijome. Atmetama tas kas ne mūsų.“ 15; Trečia subkategorija parodo **slavų stereotipinį požiūrį lietuvių atžvilgiu**: „...aš žinau, kad kai kurie taip sakyti slaviško mentaliteto žmonės <...> galvoja, kad lietuviai labai šaltakraujiški, nes jie nepadedą, nes va, žmogui bloga ir jie neklausia kas yra blogai.“ 16. Ketvirta subkategorija parodo, kad **ne visi vyresnio amžiaus žmonės yra atviri bendravimui su kitų tautybių atstovais**: „...reikia bendrauti ir jaunimas ta jau daro, ir geranoriškai daro, ir jie kažkaip na bendrauja. Manau, čia vyresnių gal žmonių tokia problema yra.“ 14. Penkta subkategorija apibrėžia **kitataučius kaip nepageidaujamus kaimynus**: „...visai neseniai, o gal jau praėjo šiek tiek laiko. Buvo atlikta Lietuvoje apklausa - rezultatus girdėjau per žinių radiją - klausė su kokiais kaimynais labiausiai nenorėtų lietuviai Lietuvoje gyventi. Atsakydavo daugumoje, kad su kitataučiais ir daugiavaikė šeima.“ 15. Šešta subkategorija iliustruoja, jog **tautybė kreipinyje yra kaip siekis apibrėžti žmogų kaip blogesnį arba silpnesnį**: „...visada, kai vadindavo lenke, jie neturėjo omeny, kad „Labas, tu tiesiog esi lenkė“, bet sakė tai lyg tai būtų keiksmazodis ir naudojo žodį „lenkė“ ne tam, kad apibrėžti tautybę, bet taip lyg apibrėžti žmogų, kad jis yra blogesnis arba silpnesnis.“ 12. Septinta subkategorija apima **visuomenėje stereotipinio požiūrio skleidimą per žeidžiančius anekdotus, pajuokavimus**: „Tarp žmonių bendraudama neretai girdžiu visokius nacionalistinius anekdotus, žeidžiamus juokus. Labiausiai apmaudu, kad tenka stebėti medijose“ 15. Analizuojant tyrimo dalyvių išvalgas, galima teigti, jog dalis visuomenės narių visgi bijo ir yra nusistatę prieš kitų tautinių grupių atstovus dėl istorinės patirties, stereotipų visuomenėje. Tačiau svarbu pabrėžti, vieno informanto išvalgą, jog tai yra daugiau vyresnio amžiaus žmonių problema, jauni žmonės yra linkę vis daugiau bendrauti su skirtingų tautybių žmonėmis.

Trečia kategorija „**Valstybinės kalbos prastas mokėjimas lemia sunkumus, bendraujant su lietuvių tautybės atstovais**“ apima 4 subkategorijas. Pirma subkategorija parodo, jog su tautinių grupių atstovais **komunikuoti yra paprasčiau dėl bendravimo gimtąja kalba**: „Iš tikrųjų su kitų tautybių atstovais kartais būna lengviau susikalbėti negu su lietuviais, bet čia irgi manau kalbos aspektas, nes su tautine mažuma mes komunikuojame mano gimtąja kalba, kas yra be galo man svarbu tokiam palankiam bendravimui.“ 11. Antra subkategorija nurodo, kad **prastas kalbos mokėjimas yra kaip iššūkis bendravime**: „...mes tikrai tada nežinojom labai gerai lietuvių kalbos ir negalėjome normaliai susikomuoti, kad išvengti tų konfliktų.“ 11; „...mano aplinkoj yra problema su valstybine kalba – su lietuvių kalba. Ir dažnai labai ateina, lietuviai labai džiaugiasi, ypač iš kitų miestų <...> kad galima su kažkuo lietuviškai pasikalbėt.“ 14. Trečia subkategorija apžvelgia nusistatymą prieš žmogų, kalbantį lietuvių kalba su akcentu: „...labai blogai kalbėjau lietuviškai ir mano akcentas buvo labai-labai milžiniškas, ir kiekvienas galėjo tikrai suprasti, kad aš nesu lietuvė <...> atėjo pas mane berniukas ir man tiesiai

šviesiai pasakė, kad aš nesuprantu kodėl tu išvis kalbi, tu moki kalbėt, bet tu negražiai kalbi. Ir aš iš pradžių negalėjau suprast ką jis turi omeny „negražiai kalbu“, ir po to jis sako, kad tu turi tiesiog viską blogai, tai kodėl tu išvis čia turi būti, gal geriau tu turėtum grįžt ir ten kalbėtum gražiau <...> man buvo labai skaudu, kad jis nepasakė, kad aš tau galėčiau padėti arba tau reikia kažkiek laiko ir tada kalbėsi geriau, arba tiesiog galėjo pasakyti, kad nieko tokio, kad kalbi, nes vis tiek moki kalbėt, tai kad tavo akcentas yra blogesnis tai nieko tokio. <...> su manim buvo kartu, pamenu tada mes sėdėjom, valgėm ir kiti draugai, kurie buvo lietuviai ir jie nieko nepasakė, tai jaučiausi labai blogai.“ I2. Penkta subkategorija apima priešingą problemą - **nenorą kalbėti lietuvių kalba**, atsidūrus lietuvių aplinkoje: „Na pirmas dalykas, tai buvo kalba, nes sesers vyras visą laiką, nors gyvendamas Lietuvoj, jis klabėdavo rusiškai ir tiek ateidamas, lankydamasis pas mus, pas mūsų šeimą, jis kalbėdavo rusiškai ir nedaug dėdavo pastangų kalbėt lietuviškai ir tai kartais pykdė mano močiutę.“ I7.

Apibendrinant informantų išvalgą, pastebima, jog valstybinė kalba kelia iššūkius bendravime, kadangi prastai kalbantys žmonės patiria nemalonų jausmą dėl kritikos akcento atžvilgiu ir palaikymo trūkumo jausmą. Tačiau svarbu pabrėžti, jog ne visi siekia kalbėti valstybine kalba, kas taipogi lemia konfliktinių situacijų atsiradimą. Viena iš tyrimo dalyvių pabrėžė, jog lengviausiai bendrauti yra su kitų tautinių grupių atstovais, negu su lietuviais dėl to, kad galima komunikuoti gimtąja kalba – tai galima aiškinti kultūriniu skirtumų skiltyje apžvelgtu humoro jausmu, pristatytu vienu iš skiriamųjų bruožų. Kultūrinis kontekstas, simboliai ir reikšmės, išreiškiami per kalbą, dažniausiai yra suprantami tik konkrečios kultūros atstovų. C. Kluckhohn, pagal V. Gudonienę (2013), teigia, jog kultūrą sudaro mąstymo, jausmų ir reakcijų šablonai, įgyti ir perteikiami dažniausiai simboliais, ir sudarantys išskirtinius žmonių grupių pasiekimus, įkūnytus artefaktuose ir yra pilnai suprantami tik tos kultūros atstovams.

Ketvirtą kategoriją „**Vidinės savybės lemia nesusipratimus**“ sudaro 4 subkategorijos. Pirmą subkategoriją apima **jautrumą, kai yra kritikuojama kultūra**: „yra šiek tiek jautrūs, kai juos (rusus) sukritikuoji, būtent kultūrą. Ne asmenines savybes, bet visą kultūrą.“ I3. Antra subkategorija išryškina slavų savybę **suasmeninti informaciją** diskusijų metu: „...kai vyksta kažkokia tai diskusija ar kažkoks nesutarimas su slavų tautybės atstovais, tai jie visa tai priima daug asmeniškiau.“ I3. Trečia subkategorija apima **nuoskaudą**, likusią po konfliktinės situacijos, kuri „**nešama**“ į kitus ginčus: „Ir dažniausiai konfliktai, jie būna, jie palieka tam tikrą emociją, nežinau, palikimą, ta prasme, kad lietuviai linkę yra laikyti tam tikrą pyktį ar nuoskaudą arba prisiminti tą įvykį. <...> Turiu omenyje, kad jeigu jis yra neišspręstas konfliktas, tai visas tas konfliktas, jisai bus greičiausiai priimtas kažkur į pasąmonę ar asmeniškai ir gali būti primenamas kito konflikto metu.“ I3; „...jeigu iš skirtingų kultūrų galbūt tas konfliktas nebūtų toks pavojingas gyvenimui, bet man atrodo po ginčo vis tiek lieka tas toks, tokia nuojauta, kad vis tiek ginčas

lieka.“ 16. Ketvirta subkategorija apima romų **polinkį meluoti** bendraujant su mažiau pažįstamu žmogumi: „Bet vieną pastebėjau labai, jeigu pavyzdžiui, žmogus per kažką tai tave pažįsta ir pradeda taip įdomiai jie mėgsta labai pasakas sekt. Nuolat kažką primeluoja, visą ką, sakau: „Na jau skazačnikai jus“, sakau: „Tu man nepasakok, viską aš žinau“. O tas, kuris geriau mane pažįsta, sako: „Ai, nu nepasakok tu visokių nesąmonių kas tau patiks.“ 14.

Apibendrinant informantų įžvalgas galima matyti, jog rusams būdingas jautrumas, t. y. nemalonių emocijų patyrimas, kai jų kultūra yra kritikuojama. Tačiau svarbu pabrėžti, jog priimti kritiką arba pasakymus „asmeniškiau“ yra bendrai slavų kultūroms būdingas bruožas. Įdomu ir tai, jog lietuvių tautybės tyrimo dalyvė įvardijo, jog lietuviams yra būdingas nuoskaudos po konfliktinės situacijos išlaikymas, tuo tarpu ukrainietė šį bruožą priskyrė bendrai įvykus tarpkultūriniam konfliktui, t. y. tarp skirtingų tautinių grupių atstovų, kada vienos kultūros atstovai patyrus konfliktą nuoskaudos nepasilieka. Interviu metu pasirodė įdomi įžvalga, jog romų tautybės atstovams būdingas polinkis meluoti, t. y. jeigu romas gerai nepažįsta žmogaus, jis yra linkęs kalbėti netiesą. Visi šie vidinių savybių išskirtinimai lemia konfliktinių situacijų kilimą – tiek jautrumas ir kritikos priėmimas asmeniškai, tiek likusios nuoskaudos, tiek netiesa.

Penkta kategorija „**Lietuvių negeranoriškas požiūris į rusakalbius**“ apima 3 subkategorijas. Pirma subkategorija iliustruoja **nepalankumą rusakalbių atžvilgiu**: „Dar kai studijavau mokykloje mes visada turėjome konfliktus su lietuviškom mokyklom, ir pavyzdžiui, kai mes ateidavome į kavines ar kažkur, mes negalėjome tarpusavyje kalbėti rusiškai, nes į mus visada keistai žiūrėdavo per, pavyzdžiui, pietų pertraukas.“ 11. Antra subkategorija parodo, jog rusai blogai jaučiasi dėl **negeranoriško požiūrio** iš lietuvių, **einant prie paminklų, kad būtų paminėta gegužės 9 diena**: „...pavyzdžiui, gegužės 9 dieną ir šita šventė.. Tai tikrai, manau, sukelia ne vieną konfliktą ir kai mes einam prie visų tų sovietmečio paminklų. Ir tikrai galim pamatyti tokių žvilgsnių, na nelabai geranoriškų iš lietuvių tautybės žmonių. Ne iš visų, bet tai galima išvelgti.“ 11. Trečia subkategorija papildo antrą - rusai **nesijaučia laisvi švęsti jiems svarbią šventę**: „...gal irgi matėte socialiniuose tinkluose, irgi būtent tą, kad čia ne mūsų laisvės diena – pergalės diena. Ir jie bando kažkaip labai išskirti tai, ir... bet čia irgi jeigu jie net taip ir galvoja, aš manau, kad reikia duoti laisvę ir kitų žmonių nuomonei. Ir priimti tą sprendimą, kad jie nori dabar tą šventę švęsti.“ 11.

Išanalizavus informanto įžvalgas matoma, jog rusai kartais jaučia lietuvių negeranorišką požiūrį į rusakalbius dėl kalbos aspektų ir patriotinių švenčių, pavyzdžiui, gegužės 9 diena - Rusijoje minima pergalės diena prieš Nacistinę Vokietiją. Tačiau svarbu pabrėžti, jog toks nusiteikimas prieš rusakalbius nėra įžvelgiamas kaip visos lietuvių tautybės atstovų bruožas.

Šeštą kategoriją „**Tautinės grupės yra linkusios vienytis**“ sudaro 3 subkategorijos. Pirmoje subkategorijoje įvardijama, jog tautinių mažumų atstovai **vienijasi dėl panašių**

problemų: „...ir mes turim tokias panašias problemas: kaip išmolti kalbą ir kaip adaptuotis prie lietuviškos bendruomenės, tai manau tai irgi vienija mus.“ 11. Antra subkategorija išskiria lenkų ir rusų skiriamąjį bruožą - savo tautybės atstovo **palaikymas konfliktinėse situacijose** su kitų tautinių grupių atstovais: „...kai lenkas įeina į kažkokį konfliktą, net jeigu sakykim tiesiog muštinės ir muštinės vyksta tarp lietuvio ir lenko, tai kiti lenkai net nepažinodami tą žmogų, jie nežinodami apie ką yra konfliktas, visada bus to lenko pusėje, ir laikys jo pusę ir norės padėti lenkui tik dėl to, kad jis yra lenkas. <...> bet tikrai pastebėjau ne vieną kartą, jeigu tu esi mano tautybės, tai aš tave palaikysiu labiau.“ 12; „...jeigu ėjo rusų grupė ir užkliudė vieną iš jo, iš tos grupės narių kažkoks tai, nežinau, lietuvis, galų gale, kad ir daiktas koks, šiukšliadėžė ar dar kažkas, tai tada visi jie kartu – visa ta grupė pastovės už tą vieną nukentėjusį kartu – ta prasme.“ 13; „Čigonai buriuojasi, jie visada grupėm visus konfliktus sprendžia.“ 14; „...jeigu iš mūsų mokyklos kažkas turėjo kažkokį ginčą su žmogum iš lietuvių mokyklos, tai tada išeidavo mokykla prieš mokyklą, nes visa mokykla remdavo tą vieną žmogų, kartais net nežiūrint ar jie iš tikrųjų yra toj pusėj, ar jie supranta, ar jie eina už tas vertybes, tiesiog ėjo už žmogų, tai man atrodo, čia slavų bruožas irgi, kad jie nevisada žiūri ar jie pritaria tam žmogui, bet jie eina už jį, jie ginčijasi už jį, dėl to, kad jis priklauso jų bendruomenei.“ 16. Trečia subkategorija apima tautinių grupių uždaramą bendrauti kita kalba, **siekiant išlaikyti savo kultūrą nepaveikta kitos:** „...kai kurios tautybės yra uždaros ir nenori leisti tai tautai palikti pėdsaką jų kultūroje.“ 11.

Remiantis informantų įžvalgomis galima daryti prielaidą, jog konfliktinių situacijų metu rusams ir lenkams būdingas gana aukštas etnocentrizmo lygis. L. A. Arasaratnam ir S. C. Banerjee (2007) teigia, jog dažnai etnocentrizmas skatina klaidingą žmonių vertinimą – iš tyrimo dalyvių pastebėjimų matoma, jog konfliktų metu nėra gilinamasi į problemą, grupės narys palaikomas tik todėl, kad yra tos grupės dalis, kas savo ruožtu gali apsunkinti bendravimą su kitų tautinių grupių atstovais ateityje. Įdomi ir ta įžvalga, jog tautinės grupės daugiau bendrauja tarpusavyje, negu su lietuviais, kadangi juos vienija bendros problemos ir bendri klausimai, pavyzdžiui, kaip išmolti kalbą. O kai kurios tautinės grupės išlieka uždaresnės dėl siekio išsaugoti savo autentišką kultūrą.

Septinta kategorija **“Konfliktinės situacijos grupės viduje dėl siekio integruotis į visuomenę“** apima 2 subkategorijas. Pirma subkategorija apima romų tautybės atstovų atvejį - vaikų **motyvacijos mokytis trūkumą**, būnant savo grupėje: „Ir kas įdomu, kad jis (čigonas) leido savo vaikus, pavyzdžiui, į mokyklą lietuvišką, ne tą, kur iš kitų šeimų čigoniukai vaikšto, kadangi sako: „Buriuojasi ir nieko neveikia, nesimoko, nieko nenori ir aš nenoriu, kad mano vaikai būtų beraščiai“. Na tai vat irgi, yra konfliktinės situacijos net tarp jų kartais.“ 14. Antra subkategorija iliustruoja **siekį integruotis į daugiatautę aplinką, išlaikant pasitikėjimą:** „Pavyzdžiui, man vienas pasakojo, kad vėlgi tėtis, kad labai su kaimynais savo, na kaip ir kaimynystę tokią sudaryt, t. y. jeigu pavyzdžiui, tokie nepaklusnūs čigoniukai ateina iš kito kiemo ir skriaudžia ne tik jo

vaikus, bet ir rusus, ir kitus vaikus – jie ten vienoj vietoj, vienam kieme, tai jis iškart eina pas tėvus, iškart pasako ir jų daugiau nebėra jų kieme. <...> Labai jis ten savo autoritetą išlaiko.“
14.

E. Štuopytė (2008) pažymi, jog vyresnio amžiaus romų tautinės grupės atstovų terpėje vyrauja neraštingumas ir menkas išsilavinimas, o jų vaikai mokyklą lankyti pradeda vėliau, negu kitų tautybių vaikai. Šeimoje vaikai yra auginami ir auklėjami kaip romai, o atėję į mokyklą jie susiduria su visai kitomis vertybėmis, o tos vertybės, kurias jie atsinešė iš šeimos, laikomos netinkamomis (Štuopytė, 2008, p. 143). Susidūrimas su kita kultūra – bendra romų vaikų problema mokykloje. Kaip jau pastebėta aptariant ankstesnę kategoriją, bendros problemos skatina vienytis ir galbūt užsidaryti grupės viduje, įvyksta pasidalinimas į „mes“ ir „jie“, kas neleidžia sėkmingai komunikuoti su kitų tautybių atstovais. Taipogi mokslininkė pažymi, jog visuomenės požiūris į romų tautybės atstovus yra neigiamas, todėl natūralu, jog norint integruotis į visuomenę, romai stengiasi vengti konfliktinių situacijų su kitų tautybių atstovais, vaikus leisti į mokyklas kur mažesnė jų tautinės grupės narių koncentracija, kad vaikai turėtų galimybę susipažinti su kita kultūra, mokėtų prisitaikyti prie visuomenės.

Aštuntą kategoriją „**Elgsys konfliktinių situacijų metu skiriasi**“ sudaro 7 subkategorijos. Pirma subkategorija parodo, jog rusai ir lenkai konfliktinės situacijos gali „nepastebėti“ arba **viešai išreikšti savo poziciją**: „Pavyzdžiui, rusai, lenkai gali neatkreipti dėmesio, o gali prie visų kažkaip ten irgi ir papasakot kažką tai, ką galvoja tarkim. Na bet ir irgi mėgsta taip pasirodyt, sakyčiau.“ 14; „O jeigu juos (rusus) įžeidi, tai labai greitai parodo, kad tai jiems nepatinka, dažniausiai, ir irgi to neslepia.“ 13. Antra subkategorija išskiria, jog slavų kultūros atstovai stengiasi neižeisti žmogaus: „...kai bendrauja slavų atstovas, jisai stengiasi kito žmogaus galbūt tiek neižeisti, ypač jeigu jam yra svarbu išlaikyti tą šiltą ryšį su asmeniu, su kuriuos argumentuotai galbūt diskutuoja.“ 13. Trečia subkategorija parodo, jog **garsus viešas pasakymas apie netoleruojamą elgesį yra lietuvių skiriamasis bruožas**: „...jie mėgsta garsiai iškalbėti savo nepasitenkinimą kažkokį tai ar duoti kažkokią mintį. Tai yra, pavyzdžiui, jeigu važiuojame viešuoju transportu ir ateina vienas vyrukas koks nors su, nežinau, su radiju ir jo klausosi garsiai, tai būtinai galbūt kažkas iš visų keleivių garsiai pasakys kaip jam smagu yra važinėti tyloje, pavyzdžiui, arba kai niekas jo netrukdo, čia taip kabutėse. <...> lietuviai garsiai išsakys savo nepasitenkinimą visai grupei, grupė tyliai paklausys, bet jis jausis padaręs gerą darbą ir parodys kokia yra jo tiesa.“ 13. Ketvirta subkategorija apima lietuviams būdingą konfliktinių situacijų sprendimo būdą - jie yra **linkę spręsti** konfliktines situacijas **žodžiu**: „...manau, kad lietuviai, jie žino problemą, garsiai apie ją kaip sakau „pabumba, iškalba“ 13; „...lietuviai visada stengėsi kuo ilgiau ginčytis žodžiais ir prieidavo prie fizinių veiksmy tik jeigu jau mūsų mokykla pradėdavo fizinius veiksmus.“ 16; „...abiems (lietuviams ir rusams) tautoms būdinga žodžiais

*apsiklabėti, nežinau, apsivardžiuoti, diskutuoti, tiktai diskutuoti.“ 17. Šešta subkategorija iliustruoja, jog „negeranoriškas“ žvilgsnis konfliktinės situacijos metu yra lietuvių skiriamasis bruožas: „Na, sakykim, pastebėjau, kad pavyzdžiui, kad vat lietuviai – jie mėgsta daugiau nutylėt, jie pažiūri ir negražiai, negerai pažiūri, taip ir piktai, jeigu kažkas tai jiems nepatinka. Na bet mažiau gal pasako.“ 14. Septinta subkategorija parodo, kad lietuviai ir tautinių grupių atstovai gina savo kultūrą, **pabrėžiant jos geruosius bruožus**: „...jeigu kažkas išgirsta kažkokį blogą žodį apie kažkieno tautą, kultūrą ir stengtis tai apginti kažkaip, pabrėžiant tos kultūros ar tautinės mažumos kaip tik gerąsias ir stipriąsias sritis ir bruožus.“ 17.*

Apibendrinant tyrimo dalyvių išvalgas galima pastebėti, jog slavų kultūros atstovai priklausomai nuo situacijos konflikto metu gali nutylėti, o kartais išsakyti savo poziciją, tačiau stengiasi neįžeisti žmogaus, ypač jeigu santykiai su juo rūpi ir ateityje. Lietuviams būdinga konfliktus spręsti žodžiu, tačiau pagal informantų pastebėjimą – gali nutylėti ir pademonstruoti nepasitenkinimą neverbaline kalba, t. y. žvilgsniu. Įdomu ir tai, jog ginant savo kultūrą, Lietuvoje gyvenantys tautinių grupių atstovai stengiasi pabrėžti tik geriausius bruožus.

Devinta kategorija „**Priemonės, leidžiančios spręsti konfliktines situacijas**“ apima 4 subkategorijas. Pirmą subkategoriją yra **tolerancijos ugdymas** kitų tautinių grupių atžvilgiu mokykloje ir šeimoje – kaip veiksnys, leidžiantis išvengti konfliktų: „reikia tikrai ugdyti tą toleranciją iš mokyklos laikų ar net pati šeima turi savo vaikui tai kažkaip parodyti, kad jie išaugtų tikrai tokie tolerantiški ir suprastų, kad tikrai visi žmonės turi teisę gyventi čia.“ 11.

Antra subkategorija apima žinias ir **informaciją apie kultūrinius skirtumus**: „Tai manau, kad mums trūksta tiesiog, tiesiog žinių ir informacijos apie kultūras ir manau, kad būtų labai gerai, jeigu tai galėtume suprasti ne tik per kažkokią situaciją mūsų gyvenime, bet ir pati visuomenė galėtų daugiau teikti informacijos ir mokykloje, net ir per istorijos pamokas. Ir manau, kad tiesiog, tiesiog mums trūksta žinių.“ 12; „Galbūt tada atsirastų, galėtų būti kažkokie „influenceriai“, kurie atsirastų socialinėje medijoje ir reprezentuotų kitų šalių kultūrą. Ta prasme koks nors „influenceris“ lenkas, ar ne, komunikuojantis arba bendraujantis lietuvių kalba ir tiesiog duodantis taip pažinti savo kultūrą per tą šmaikščią pusę, kasdienę.“ 13; „...sakyčiau daugiau būti apsišvietusiems žmonėms, daugiau pasiskaičiusiems ir šiaip išsilavinusiems.“ 17.

Trečia subkategorija apima **bendravimą kaip „raktą“ į kultūros pažinimą**: „...reikia paties žmogaus nusiteikimo bendrauti <...> iš tikrųjų reikia bendrauti ir jaunimas tą jau daro, ir geranoriškai daro.“ 14; „Ir paties to bendravimo praktine prasme, ta prasme, kad suprasti.“ 13.

Ketvirtą subkategoriją pristato **keliones į užsienį** kaip priemonę ugdyti tarpkultūrinę toleranciją: „...kuo daugiau žmonės keliauja, tuo tolerantiškesni jie tampa <...> kada žmonės visą laiką yra vienoj šaly ir nekeliauja, jie kažkaip nemato tų skirtingų, skirtumų, kad jie egzistuoja ir kitoje šalyje. Toj pačioj Ispanijoje, kad žmonės irgi konfliktuoja tarp savęs ir tarp, su kitais

žmonėmis. Man atrodo, jeigu keliautų daugiau ir iš savo patyrimo patirtų, kad kai kurie dalykai yra normalūs, gal būtų daugiau atviresni savo šaly.“ I6.

Informantai akcentuoja dėmesį į žinias, kurių trūksta, kaip į konfliktinių situacijų mažinimo priemonę. Žinios gali būti tiekiamos mokymo įstaigose, šeimoje, socialinėse medijose, galima pažinti kultūras pačiam bendraujant ir keliaujant. G. G. Barker (2016) pabrėžia, jog žinios apie kultūrą yra vienas iš elementų, leidžiančių sklandžiai komunikuoti su kitų kultūrų atstovais, tačiau tos žinios turi būti įgyjamos per motyvaciją ir asmeninį norą. Tą patvirtina ir informanto subjektyvi įžvalga: „...manau čia kiekvieno asmeniškai žmogaus sprendimas. Aš jaučiu, nes man apskritai kaip žmogui patinka analizuoti skirtumus ir juos surišti su tautybe ar apskritai su mentalitetu skirtingų šalių.“ I6.

Svarbu pastebėti, jog informantai akcentavo, jog tarpasmeniniame bendravime konfliktinės situacijos kyla retai: „...su konfliktinėmis situacijomis beveik nesusiduriu su kitų kultūrų atstovais.“ I3; „Vis rečiau tarp paprastų žmonių, dažniau politiniai kurstymai girdėti.“ I5. Retas konfliktinių situacijų kilimas aiškinamas nuolatine sąveika, kuri skatina tam tikrų bruožų perėmimą: „...pasakyčiau, kad labai-labai visi jau dabar susimaišę – visos tos kultūros, ir vis tiek kiekviena kultūra paima iš kitos kultūros kažkokius bruožus irgi, kadangi sąveikaujama.“ I4; „...Lietuvoje vis labiau susipanašėja visos tautos. Kraštas pagal plotą nedidelis, mobilizacija daro savo.“ I5. Pavyzdžiui, lietuviai gyvenantys rusų aplinkoje tampa atviresni, o rusai lietuvių aplinkoje perima santūrumo bruožą: „...šnekėjom ta tema, apie tautybes, apie asimiliaciją ir jis sakė: „Atvažiuoju namo ir man sako, kad tu kažkaip surusėjai, kažkaip kitoks – įdomesnis, daugiau ironijos, daugiau kažkokio tokio lengvumo“. O tie žmonės, kurie pavyzdžiui, yra... bendrauja ir darbe, ir kažkur tai kitur, pavyzdžiui, su lietuvių tautybės – jie pasidaro labai tokie gal ne tai kad kuklesni, santūresni, kažkiek tokie, sakyčiau, ramesni gal.“ I4.

Išanalizavus tyrimo dalyvių įžvalgas paaiškėjo, jog įtakos nesusipratimams kilti turi skirtinga kultūrinė patirtis mokykloje, vidinės savybės, stereotipai ir išankstinis nusistatymas, taipogi amžius ir valstybinės kalbos mokėjimo lygis. Tautinių mažumų grupės yra linkusios vienytis dėl bendrų problemų ir taip galbūt daugiau atsiskirti nuo lietuvių. Įdomu ir tai, jog konfliktinės situacijos kyla ir grupės viduje, siekiant integruotis į Lietuvos visuomenę. Pastebėta, jog tiek lietuviai, tiek rusai ir lenkai yra linkę konfliktines situacijas spręsti žodžiu, o kartais išvis nutylėti ir nepriduoti reikšmės, tuo tarpu romų tautybės atstovai konfliktus sprendžia susivienijus su savo grupe. Atlikto tyrimo analizė parodė, jog siekiant sumažinti nesusipratimus Lietuvos tautinių grupių terpėje, reikia plėsti žinias, nebijoti bendrauti su kitų tautybių atstovais ir keliauti.

IŠVADOS

Magistro baigiamajame darbe siekiama atskleisti kultūros ir tarpkultūrinio konflikto sampratą, įvardinti konfliktų kilimo priežastis ir valdymo būdus. Remiantis išanalizuota mokslinė medžiaga buvo atliktas empirinis tyrimas tautinių grupių Lietuvoje kultūriniais ypatumams bei konfliktinių situacijų kilimo priežastims Lietuvos tautinių grupių tarpusavio komunikacijos metu nustatyti.

1. Kultūra yra nuolat istorinių įvykių kontekste kintančių įsitikinimų, vertybių, normų, tradicijų ir bendravimo modelių visuma, būdinga tam tikrai žmonių grupei ir yra įgyjama kiekvieno individo vos gimus. Mokslininkai pastebėjo, jog kultūros neįmanoma aiškinti be vertybių, kadangi jos yra viena svarbiausių sudedamųjų – vertybės nulemia kas tam tikroje kultūroje yra laikoma geru ar blogu, teisingu ar neteisingu, savo ruožtu vertybinės orientacijos lemia priimtinas elgesio normas žmonių socialinio veikimo kontekste. Vienos valstybės ribose gali veikti daugybės kultūrų atstovai, pavyzdžiui, Lietuvos valstybę, sukurtą lietuvių tautos pagrindu, sudaro šalies piliečių dauguma, t. y. skirtingų tautybių ir kultūrų atstovai.
2. Tarpkultūrinis konfliktas - konfliktas, įvykęs individo sąmonėje, kuris patiria kelių kultūrų, išsiskiriančių savitomis normomis, standartais ir reikalavimais, susidūrimą. Kiekvienam individui yra būdingas etnocentrizmas, o kitų kultūrų atstovai yra vertinami remiantis savo grupės vertybinėmis orientacijomis, elgesio normomis. Vienas iš būdų mažinti tarpkultūrinių konfliktų kilimą yra tarpkultūrinės kompetencijos vystymas, kuris apima žinias apie tam tikros kultūros ypatumus, leidžiančias tinkamai suprasti ir teikti informacinę žinutę, apimančias tiek verbalinę, tiek neverbalinę komunikaciją. Atvirumas ir empatija kitų kultūrų atstovų atžvilgiu, emocijų valdymas, gebėjimas adaptuotis prie skirtingos aplinkos taipogi yra svarbūs tarpkultūrinės kompetencijos elementai.
3. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai parodė, jog tokie kultūros elementai kaip kalba, humoro jausmas ir gyvenimo būdas leidžia išvelgti tautinių grupių Lietuvoje kultūrinius skirtumus. Taipogi kultūriniai skirtumai yra išvelgiami vaikų auklėjimo, religinių praktikų bei vidinių savybių kontekste. Pastebėta, jog Lietuvos romų kultūros atstovai yra pakankamai atviri bendravimui su kitų tautinių grupių atstovais, jiems labai svarbi tautinė saviidentifikacija, o priklausymas savo grupei traktuojamas kaip „jėgos“ rodiklis. Lietuvos rusai apibūdinami kaip siekiantys savo tikslų, tiesmukūs, „atlapširdžiai“, dosnūs ir atviri jausmų atžvilgiu, o patys rusai pažymi, jog jaučia skirtumą su rusais, gyvenančiais Rusijoje. Lietuviai apibūdinami kaip

santūrus ir kuklūs, vertinantys draugus ir šeimą. Lietuvos lenkai taipogi kaip vertybę turi šeimą, o tikėjimas lenkų kultūroje užima svarbią vietą.

4. Analizuojant Lietuvos tautinių grupių tarpusavio komunikacijos metu išvelgiamus iššūkius, pastebėta, jog jų atsiradimą lemia skirtinga patirtis ir žinios gautos mokykloje, išankstinis nusistatymas, valstybinės kalbos mokėjimo aspektas bei vidinės savybės, o konfliktinių situacijų metu tautinės grupės yra linkusios vienyti. Įdomus pastebėjimas išvelgtas, jog konfliktai gali kilti grupės viduje dėl siekio integruotis į visuomenę. Tyrimo rezultatai leido išskirti tautinių grupių atstovams būdingą elgesį konfliktinių situacijų metu. Lenkams ir rusams yra būdinga „nepastebėti“ konflikto arba viešai išreikšti savo poziciją, lietuviams taipogi būdingas garsus viešas pasakymas apie netoleruojamą elgesį, o patį konfliktą jie yra linkę spręsti žodžiu. Konfliktinių situacijų kiekiui mažinti, kurios pagal tyrimo rezultatus kyla vis rečiau dėl nuolatinės tautinių grupių sąveikos, svarbu ugdyti toleranciją, plėsti žinias apie kultūrinius skirtumus, bendrauti su kitų kultūrų atstovais.

REKOMENDACIJOS

1. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, romų tautybės atstovams Lietuvoje yra labai svarbi tautinė saviidentifikacija bei priklausymas savo tautinei grupei, todėl pirmoji rekomendacija būtų ateityje ištirti atskirų tautinių grupių Lietuvoje etnocentrizmo lygį. Toks tyrimas leis nustatyti tautinių grupių uždarumo laipsnį kitų kultūrų atstovų atžvilgiu ir toliau plėtoti skirtingų tautinių grupių atstovų tarpusavio komunikacijos gerinimo strategijas.
2. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, jog Lietuvos rusai skiriasi nuo rusų, gyvenančių Rusijoje, antroji rekomendacija būtų ateityje ištirti atskirų tautinių grupių atstovų Lietuvoje skirtumus ir panašumus su etniškai giminingos valstybės pagrindinės tautos kultūriniais ypatumais. Toks tyrimas leis nustatyti kaip stipriai atskirų tautinių grupių kultūra paveikiama lietuvių kultūros.
3. Trečioji rekomendacija būtų Lietuvos visuomenės nariams stengtis pažinti atskirų tautinių grupių kultūrinius ypatumus, dalyvaujant skirtingų bendruomenių organizuojamose renginiuose bei tarpasmeninio bendravimo kontekste.

SANTRAUKA

Kultūra yra vertybių, tikėjimų, normų, tradicijų, tarpusavio komunikacijos modelių rinkinys, išskiriantis vieną žmonių grupę nuo kitos. Pasauliniu mastu neįmanoma aptikti kultūriškai vienalytės valstybės, todėl natūralu, jog vienos šalies kontekste tarp skirtingų tautinių grupių atstovų gali kilti nesusipratimai, sąlygojami etnocentrizmo, kuris būdingas kiekvienam žmogui. Siekiant mažinti tarpkultūrinių nesusipratimų kilimą, svarbų pažinti skirtingų kultūrų ypatumus, kitų kultūros atstovų elgesio motyvus.

Darbo tikslas yra atlikti tyrimą, siekiant nustatyti Lietuvos tautinių grupių, tarp jų ir lietuvių, kultūrinius skirtumus ir jų raišką tarpkultūrinėje komunikacijoje. Tyrimo tikslui pasiekti pirmiausia buvo analizuojama mokslinė literatūra kultūros ir tarpkultūrinių konfliktų sampratomis atskleisti. Atlikus mokslinių šaltinių analizę buvo prieita prie kokybinio tyrimo atlikimo, taikant interviu metodą. Gautų duomenų analizė buvo atliekama pritaikius kokybinės turinio analizės metodą.

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, jog Lietuvos tautinių grupių atstovų išskirtinumus galima išvelgti per kalbą, humoro jausmą, gyvenimo būdą, religines praktikas, vaikų auklėjimo ypatumus bei vidines savybes. Lietuvos romų kultūros atstovams labai svarbi tautinė saviidentifikacija, priklausymas savo tautinei grupei bei pasitikėjimas jų tautinės grupės atstovais. Rusams, gyvenantiems Lietuvoje būdingas tiesmukumas, „atlapaširdumas“ ir dosnumas jausmų atžvilgiu, o lietuviai apibrėžiami kaip santūrus ir kuklūs. Lietuvos lenkų kultūros atstovams priskiriamos jų svarbiausios vertybės – šeima ir tikėjimas.

Išanalizuoti tyrimo rezultatai parodė, jog didelę įtaką tarpkultūriniam nesusipratimams Lietuvoje kilti daro skirtinga patirtis ir žinios, gautos mokykloje; išankstinis nusistatymas ir stereotipinis požiūris, valstybinės kalbos prastas mokėjimas bei skirtingų tautinių grupių atstovų vidinės savybės. Tačiau pastebėta, jog dėl nuolatinės tiesioginės ar netiesioginės tautinių grupių atstovų sąveikos, tarpkultūriniai konfliktai kyla vis rečiau.

Darbą sudaro įvadas, pirmame ir antrame skyriuose pristatyta mokslinės literatūros analizė, tyrimo metodologija ir rezultatai, išvados, rekomendacijos, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, literatūros sąrašas ir priedai.

Raktiniai žodžiai: kultūra, vertybės, tautinės mažumos, tarpkultūrinė komunikacija.

SUMMARY

Culture is a set of values, beliefs, norms, traditions, models of mutual communication that distinguish one group of people from another. Globally, it is not possible to detect a culturally homogeneous state, so it is natural that in the context of one country, there may be misunderstandings between representatives of different ethnic groups, caused by ethnocentrism, which is characteristic of every person. In order to reduce the rise of intercultural misunderstandings, it is important to know the peculiarities of different cultures, the motives of the behavior of other cultural representatives.

The aim of the study is to conduct a study to determine the cultural differences of Lithuanian ethnic groups, including Lithuanians, and its expression in intercultural communication. To achieve the aim of the research, the scientific literature was first analyzed to reveal the concepts of cultural and intercultural conflicts. After the analysis of scientific sources, it was possible to conduct a qualitative research using the interview method. The analysis of the obtained data was performed by applying the method of qualitative content analysis.

The obtained research results revealed that the distinctiveness of the representatives of Lithuanian ethnic groups can be seen through language, sense of humor, way of life, religious practices, peculiarities of raising children and internal qualities. National self-identification, belonging to one's own ethnic group and trust of the representatives of their ethnic group are very important for the representatives of Lithuanian Roma culture. Russians living in Lithuania are characterized by straightforwardness, “forgiveness” and generosity in terms of feelings, and Lithuanians are defined as restrained and modest. Representatives of Lithuanian Polish culture are assigned their most important values - family and faith.

The analyzed results of the research showed that different experiences and knowledge gained at school, prejudice and stereotypical attitudes, poor command of the state language and internal characteristics of representatives of different ethnic groups have a significant impact on the emergence of intercultural misunderstandings in Lithuania. However, it has been observed that intercultural conflicts are becoming less frequent due to the constant direct or indirect interaction of representatives of ethnic groups.

Master's thesis consists of an introduction, scientific analysis of the literature, research methodology and results, conclusions, recommendations, summary in Lithuanian and English, references and appendices.

Keywords: culture, values, national minorities, intercultural communication.

LITERATŪRA

1. Akhtar F., Lodhi S. A., Khan S. S. (2016). Assessing the influence of the Cultural Perspective on Cross Cultural Conflict: An Analysis of Cultural Environment. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 10 (1), 84-103. Prieiga per internetą:
<http://web.b.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=44a60114-cc9e-4c22-946d-2895bf65117c%40sessionmgr103>
2. Arasaratnam L. A., Banerjee S. C. (2007). Ethnocentrism and Sensation Seeking as Variables that Influence Intercultural Contact-Seeking Behavior: A Path Analysis. *Communication Research Reports*, 24 (4), 303-310. Doi: 10.1080/08824090701624197
3. Baraldsnes D. (2012). *Tarptautinė ir tarpkultūrinė komunikacija: vadovėlis*. Klaipėda: VšĮ Socialinių mokslų kolegija.
4. Barker G. G. (2016). Cross – Cultural Perspectives on Intercultural Communication Competence. *Journal of Intercultural Communication Research*, 45 (1), 13-30. Doi: 10.1080/17475759.2015.1104376
5. Belonogoff L. (2010). *Lithuania – Culture Smart!: the Essential Guide to Customs and Culture*. Great Britain: Kuperard.
6. Bielinienė Bieliakienė R., Stūronaitė J. (2016). Etnokultūros elementų integravimo galimybės į ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdomąsias veiklas. Iš Kauno kolegija, *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų rengimo problematika: tarptautinė mokslinė praktinė konferencija* (p. 57-64). Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras.
7. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla – spaustuvė.
8. Bizumic B., Duckitt J. (2012). What Is and I Not Ethnocentrism? A Conceptual Analysis and Political Implications. *Political Psychology*, 33 (6), 887-909. Doi: 10.1111/j. 1467-9221,2012.00907.x
9. Chen, N., Chao, M., Xie, H., Tjosvold, D. (2018). Transforming cross-cultural conflict into collaboration: The integration of western and eastern values, *Cross Cultural & Strategic Management*, 25 (1), 70-95. Prieiga per internetą:
<https://doi.org/10.1108/CCSM-10-2016-0187>
10. Croucher S. M., Bruno A., McGrath P., Adams C., McGahan C., Suits A., Huckins A. (2012). Conflict Styles and High - Low Contact Cultures: A Cross Cultural Extension. *Communication Research Reports*, 29 (1), 64-73. Doi: 10.1080/08824096.2011.640093

11. Čiurlionienė-Kymantaitė S. (2011). Apie tautos auklėjimą. Iš Lietuvos kultūros tyrimų institutas. *Lietuvos kultūros tyrimai*, 1 (p. 80-100). Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas
12. Dabravalskutė J. (2014). *Tarpkultūrinės kompetencijos integravimo Lietuvos mažų ir vidutinių įmonių internacionalizacijos procesuose modeliavimas: magistro baigiamasis darbas*. Prieiga per internetą: <https://vb.vdu.lt/object/elaba:2126961/2126961.pdf> (žiūrėta 2020-08-25)
13. Danilyuk I., Kurapov A. (2017). Maintenance of cultural identity through ethnocentrism. *Ukrainian Psychological Journal*, 1 (3), 39-47. Prieiga per internetą: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ukpsj_2017_1_6.pdf (žiūrėta 2020-11-09)
14. Dyczewski L. (2002). *Values in the Polish cultural tradition*. United States of America: The Council for Research in Values and Philosophy.
15. Fachrunnisa O., Mulyaningtyas B. (2016). Cross-Cultural Competence and Neuroticism Characters to Manage Ethnocentrism with Global-Oriented Leadership as Moderating Variable. *International Journal of Administrative Science and Organization*, 23 (3), 111-119. Prieiga per internetą: <http://journal.ui.ac.id/index.php/jbb/article/download/9172/67545902> (žiūrėta 2020-11-09)
16. Fernandez-Souto A. B., Vazquez Gestal M., Blanco Pesqueira A. (2015). Business and Intercultural Communication. *Procedia Economics and Finance*, 23 (1), 233-237. Doi: doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00338-X
17. Frėjutė-Rakauskienė M., Marcinkevičius A., Šliavaitė K. (2016). Etninių mažumų grupės Lietuvoje: demografinė kaita ir socialinės padėties aspektai. Iš M. Taljūnaitė. *Lietuvos gyventojų grupių socialinė kaita* (p. 85-109). Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
18. Frėjutė - Rakauskienė M., Marcinkevičius A., Šliavaitė K., Šutinienė I. (2016). *Etniškumas ir identitetai Pietryčių Lietuvoje: raiškai, veiksniai ir kontekstai. Monografija*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
19. Gaižauskaitė I., Valavičienė N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: VĮ Registrų centras.

20. Gražulis V. , Kojelytė I. (2014). Kultūrinės įvairovės apraiškos dabartinėje Lietuvoje. Iš A. Stepukonis, Tautinės mažumos Lietuvoje: virsmas ir atmintys (p. 120-133). Vilnius: Lietuvos kultūrų tyrimų institutas.
21. Gudonienė V. (2013). *Tarpkultūrinė komunikacija: mokomoji priemonė*. Klaipėda: VšĮ Socialinių mokslų kolegija.
22. Hofstede G., Hofstede G. J., Minkov M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the mind*. New York: Mc Graw Hill
23. Hofstede G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2 (1), 1-26. Prieiga per internetą: <https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=orpc> (žiūrėta 2020-11-14)
24. Hofstede G. (2018). *Hofstede Insights*. Prieiga per internetą: <https://www.hofstedeinsights.com/country/lithuania/> (žiūrėta 2020-11-16)
25. Isajiw W. (2000). Approaches to ethnic conflict resolution: paradigms and principles. *International Journal of Intercultural Relations*, 24 (1), 105-124. Doi: [doi.org/10.1016/S0147-1767\(99\)00025-5](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(99)00025-5)
26. Kalnius P. (2019). Etninės kultūros sąvoka etnologijoje ir jos vartojimo variacijos Lietuvoje. *Res Humanitariae XXVI*, 26 (1), 70-91. Doi: <http://dx.doi.org/10.15181/rh.v26i0.2048>
27. Kanišauskas S. (2014). Vertybių erdvėlaikis: kaitos ir pastovumo problema. *Filosofija. Sociologija*, 25 (3), 164-173. Prieiga per internetą: <http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2014/3/164-173.pdf> (žiūrėta 2020-10-13)
28. Katuoka S. (2012). Tautinės mažumos samprata ir subjektiškumas tarptautinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 19 (3), 1187-1199. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/User/Downloads/020_katuoka.pdf (žiūrėta 2020-11-05)
29. Kazėnas G., Jakubauskas A., Gaižauskaitė I., Kacevičius R., Visockaitė A. (2014). *Lenkų tautinės mažumos Lietuvoje identiteto tyrimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
30. Kenesei Z., Stier Z. (2017). Managing communication and cultural barriers in intercultural service encounters: Strategies from both sides of the counter. *Journal of Vacation Marketing*, 23 (4), 307-321. Doi: [10.1177/1356766716676299](https://doi.org/10.1177/1356766716676299)
31. Kim M. S., Ebesu Hubbard A. S. (2007). Intercultural Communication in the Global Village: How to Understand „The Other“. *Journal of International Communication Research*, 36 (3), 223-235. Doi: [10.1080/17475750701737165](https://doi.org/10.1080/17475750701737165)

32. Lewis R. D. (2002). *Kultūrų sandūra. Kaip sėkmingai bendrauti su kitų tautų ir kultūrų atstovais*. Vilnius: Alma litera.
33. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. *Tautinės mažumos*. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/tautines-mazumos-1> (žiūrėta 2020-11-17)
34. Lietuvos Respublikos tautinėms mažumoms ir bendrijoms priklausančių asmenų teisių ir laisvių apsaugos įstatymas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAP/58119670f22b11e3a8c1a1dee39661ca/> (žiūrėta 2020-11-05)
35. Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas projektas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/8c2fb1f039b411e4a343f25bd52b4862?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=6363455e-3578-4d95-9ec5-ac8f2fea8392> (žiūrėta 2020-11-05)
36. Lietuvos statistikos departamentas. *Gyventojų tautybė, gimtoji kalba ir tikyba*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=223122> (žiūrėta 2020-11-17)
37. Lukšienė M. (2014). *Prie tautos kultūros pamatų*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
38. Minelgaite Snaebjornsson I., Runa Edvardsson I., Littrell R. F. (2017). Societal Culture in Iceland and Lithuania: Managerial Implications. *SAGE Open*, 2 (7), 1-15. Prieiga per internetą: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244017704023> (žiūrėta 2020-11-15)
39. Motuzo R. (2000). Iš Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. *Tautinės mažumos demokratinėje valstybėje* (p. 6-20). Vilnius: Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
40. Navaitienė J., Rimkevičienė V., Račelytė D. (2015). *Methodology for development of intercultural competence*. Vilnius: Gelmės
41. Neuliep J. W. (2017). Ethnocentrism and intercultural communication, iš L. Chen *Intercultural Communication* (p. 331-347). Boston: De Gruyter Mouton.
42. Petrušauskaitė V., Pilinkaitė Soirovič V. (2012). Rusai Lietuvoje: etninės grupės raida ir socialinės integracijos iššūkiai 2001-2011 m. *Etniškumo studijos*, 1 (2), 14-50. Prieiga per internetą: <http://www.ces.lt/wp->

- content/uploads/2013/01/EtSt_Petru%C5%A1auskait%C4%97_Pilinkait%C4%97-Sotirovi%C4%8D_2012.pdf (žiūrėta 2020-10-28)
43. Prakapas R., Butvilas T. (2011). *Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
44. Pruskus V. (2012). *Tarpkultūrinė komunikacija ir vadyba*. Vilnius: Technika.
45. Pruskus V. (2013). Tarpkultūriniai konfliktai: kilimo priežastys ir kompetencijų vaidmuo. *SANTALKA: Filosofija, Komunikacija*, 21 (2), 79-89. Doi: 10.3846/cpc.2013.08
46. Račkauskaitė A. (2010). Tautinės mažumos samprata: tarptautinės teisės aspektai. *Socialinių mokslų studijos*, 1 (5), 305-320. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/38b/18rackauskaite.pdf> (žiūrėta 2020-11-04)
47. Ralys K. (2011). Visuomenės vertybių analizė filosofijos, religijos, edukologijos kontekste. *Pedagogika*, 101, 17-23. Prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=4&sid=fd415f95-fccb-4103-86fc-c3e488962ea7%40sdc-v-sessmgr01&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=eue&AN=65165688> (žiūrėta 2020-10-10)
48. Ratnikaitė I., Balčiūnienė I. (2014). Humoro raiška ir sociokultūrinės funkcijos anekdotuose apie studentus. *Inter-studia humanitatis*, 16 (1), 131-152. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:6095959/datastreams/MAIN/content> (žiūrėta 2020-11-29)
49. Ruben B. D. (1989). The study of cross-cultural competence: Traditions and contemporary issues. *International Journal of Intercultural Relations*, 13 (1), 229-240. Doi: 10.1016/0147-1767(89)90011-4
50. Rubinfeld S., Clement R. (2012). Intercultural Conflict and Mediation: An Intergroup perspective. *Language Learning*, 62 (4), 1-26. Doi: 10.1111/j.1467-9922.2012.00723.x
51. Sabaliauskienė R., Gelūnaitė – Malinauskienė G., Andriuškevičienė J. (2019). Reklama kaip kultūros atspindys užsienio kalbos mokyme. *Darnioji daugiakalbystė*, 14, 160-195. Doi: <https://doi.org/10.2478/sm-2019-0008>
52. Senvaitytė D. (2014). Lithuanian Ethnic Culture. Iš E., Klivis, D., Kuizininė, D., Senvaitytė, V., Višomirskytė, R., Žukienė. *History of Lithuanian Culture* (p. 9-51). Vilnius: Vytauto Didžiojo Universitetas
53. Spitzberg B. H. (1997). A Model of Intercultural Communication Competence. *Intercultural Communication*, 1 (1), 379-391. Prieiga per internetą:

https://www.researchgate.net/publication/284260601_A_model_of_intercultural_communication_competence

54. Staniulienė S. (2010). *Organizacinė kultūra: mokomoji knyga*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
55. Stier J. (2003). Internationalisation, Ethnic Diversity and the Acquisition of Intercultural Competencies. *Intercultural Education*, 14 (1), 77-91. Doi: <https://doi.org/10.1080/1467598032000044674>
56. Swartz S., Barbosa B., Crawford I. (2020). Building Intercultural Competence Through Virtual Team Collaboration Across Global Classroom. *Business and Professional Communication Quarterly*, 83 (1), 57-79. Doi: 10.1177/2329490619878834
57. Štuopytė E. (2008). Romų vaikų socializacijos ypatumai. *Socialinis darbas*, 7 (3), 140-147. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/65f/15_stuopyte.pdf (žiūrėta 2020-12-05)
58. Tepfenhart M. (2013). The Causes of Ethnic Conflicts. *Comparative Civilizations Review*, 68 (8), 84-97. Prieiga per internetą: <https://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1890&context=ccr> (žiūrėta 2020-11-19)
59. Ting-Toomey S., Yee-Jung K. K., Shapiro R. B., Garcia W., Wright T. J., Oetzel J. G. (2000). Ethnic/cultural identity salience and conflict styles in four US ethnic groups. *International Journal of Intercultural Relations*, 24 (1), 47-81. Doi: 10.1016/s0147-1767(99)00023-1
60. Vaitekūnas S. (2003). Lietuvos tautinės mažumos: žydai, totoriai, karaimai, čigonai /romai. *Tiltai*, 4 (25), 23-47. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367187312231/J.04~2003~1367187312231.pdf> (žiūrėta 2020-12-05)
61. Vyšniauskienė D., Minkutė R. (2008). *Socialinės veiklos profesinė etika*. Kaunas: Technologija.
62. Worchel S. (2005). Culture's role in conflict and conflict management: Some suggestions, many questions. *International Journal of Intercultural Relations*, 29 (6), 739-757. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.08.011>
63. Zaborskaitė V. (1992). Apie kalbą, tautą, patriotizmą. Iš V. Daujotytė, A. Šliogeris. *Gairės* (p. 57-66). Kaunas: Šviesa.

64. Žydžiūnaitė V., Sabaliauskas S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Leidukla VAGA.
65. Агапова Т. (2014). Культура как совокупность материальных и духовных ценностей. *Вестник КрасГАУ*, 5, 247 – 249. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/v/kultura-kak-sovokupnost-materialnyh-i-duhovnyhtsennostey> (žiūrėta 2020-10-17)
66. Васильева Н., Мотрович И. (2011). Определение понятия “национальные меньшинства” в законодательстве зарубежных стран. *Юридическая наука и практика: Вестник Нижегородской академии МВД России*, 2 (15), 207-210. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/v/opredelenie-ponyatiyanatsionalnye-menshinstva-v-zakonodatelstve-zarubezhnyh-stran> (žiūrėta 2020-11-04)
67. Журавлев М. (2015). Функционирование ценностей в современной России. *Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки*, 3, 21-30. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/v/funktsionirovanietsennostey-v-sovremennoy-rossii> (žiūrėta 2020-10-13)
68. Науменко Т., Морозова Д. (2018). Теория межкультурных измерений Г. Хофстеде как методологическая основа исследования современных социальных процессов. *Международный журнал исследований культуры*, 1 (30), 144-154. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/teoriya-mezhkulturnyh-izmereniy-g-hofstede-kak-metodologicheskaya-osnova-issledovaniya-sovremennyh-sotsialnyh-protsesov> (žiūrėta 2020-08-15)
69. Попова А. (2018). Роль диалога в межкультурном конфликте. *Вестник АГУ*, 2 (2019), 100-106. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-dialoga-v-mezhkulturnom-konflikte/viewer> (žiūrėta 2020-08-15)
70. Шарипова З. (2010). Реклама: понятие, тенденции, перспективы её развития. *Вестник ТГУПП*, 1 (41), 1-8. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/reklama-ponyatie-tendentsii-perspektivy-eyo-razvitiya/viewer> (žiūrėta 2020-10-08)

PRIEDAI

Priedas nr. 1

1 lentelė. Lietuvos tautinių grupių kultūrinių skirtumų analizė

Kategorija	Subkategorijos	Citata
Kultūros elementai, nurodantys tautinių grupių skirtumus	Kalba kaip šaltinis per kurį pasireiškia išskirtinumo jausmas	„...kai mes ateidavome į kavines ar kažkur, mes negalėjome tarpusavyje kalbėti rusiškai, nes į mus visada keistai žiūrėdavo <...> ir mes tikrai jautėmės, kad mes tikrai skirtingi - kitokie negu kiti žmonės iš lietuviškų mokyklų.“ (I1) „Vienintelis dalykas, kuris būtų, tai gal nebent kalba, skirtingai nei lietuvių kalba, jie kalba rusų kalba.“ (I7)
	Humoro jausmas kaip skiriamasis bruožas	„...labai skiriasi ir mūsų humoro jausmai, nes ne visada galima lengvai rasti bendrą kalbą ir gerai pasijuokti su kitų tautybių grupe.“ (I1) „Žinojau, kad kalbu su kitataučiu norėjau rasti bendrą ryšį ir dažniausiai rasdavau jį per humorą <...> tikrai kitos tautos turi kitą humoro jausmą.“ (I2)
	Gyvenimo būdas kaip kultūrinių skirtumų rodiklis	„...jeigu aš galvočiau kaip tai pasireiškia, tai gyvenimo būde, kaip žmonės gyvena. Gal ne taip, kad kaip bendrauja, bet tiesiog kaip gyvena. Nes taip kaip jie gyvena po to atsireiškia kaip jie bendrauja.“ (I6)
Vaikų auklėjimo skirtumai	Kreipimosi į tėvus ir vyresnius žmones ypatumai	„Skirtumas dažnas vaikų auklėjame - vaikai rusai bendraujant su tėvais dažniausiai kreipiasi „Tu“, kaip pas lenkus pageidautina kreiptis „Jūs“.“ (I5)
	Tėvo autoritetas skiriasi čigonų, rusų ir lietuvių kultūrose	„Pavyzdžiui, ateina tėvas su dviem vaikais ir visi eilėje vyrai labai pažymėjo, kad vaikai labai tyliai, jie kažką tai pradeda garsiau sakyti, garsiau tarpusavyje ginčytis ir tėvas pažiūri arba jei kažką pasako, viskas – jau užtilo, jie nesielgia taip kaip, pavyzdžiui, kitokie vaikai ir kitokių tautybių vaikai. Pavyzdžiui, ir rusų tautybės, ir lietuvių tautybės vaikai – jie labai triukšmingi ir kartais daro taip, isterikuoja, kažkur tai lenda, visur per spinteles. Šitie ne, šitiems pasakyta, tėvai pasakė – viskas, šventa.“ (I4)
Religinių praktikų skiriasi	Religija kaip šaltinis per kurį pasireiškia kultūriniai skirtumai	„...aš juos pastebiu per tam tikrus, greičiausiai, religinius ir etninius skirtumus. <...> Lenkai eina į, ypač tikintys lenkai eina į, eina dažnai į mišias, mes ten turime irgi specialias mišias lenkų kalba ir rusų kalba taip pat. O stačiatikiai eina į savo cerkves.“ (I3)

		<p>„...labai išsiskiria katalikai, musulmonai ir kadangi aš pati esu sentikė, ten būna šiaip kitokios tradicijos.“ (I4)</p>
	<p>Tradicinių švenčių organizavimo ypatumai</p>	<p>„... tikrai jaučiu kultūrinį skirtumą, pradedant nuo tradicijų, nuo, pavyzdžiui, kaip švenčiamos šventės ir kokios būtent šventės: Velykos, Kalėdos.“ (I1)</p> <p>„...kitas pastebėjimas būtų per šventes, kaip mes švenčiame šventes, tai manau, kad Kalėdos tai tikrai būtų kitokios, nes per Kūčias mes visada darom tuos 12 patiekalų, o kitą dieną pas mus būtų tikrai dideli pietūs su visa šeima, ne tik su mūsų šeima, bet ir su močiutėmis, tetomis - visi susirinkdavome ir mūsų būdavo tikrai gausu būrys. Ir kai kalbėdavau su mano lietuviais draugais, tai pas juos būdavo tik – nebūdavo to, kad per Kūčias 12 skirtingų patiekalų. Jie tiesiog atsisėdavo, pavalgydavo ir laukdavo kitos dienos, ir net nebūdavo tai kaip tradicija, kai kurie net neturėdavo tų Kūčių, dažniausiai jie turėdavo tiesiog šventę „Kalėdos“, Kūčių nebūdavo kaip tokių, kaip svarbus dalykas jiems.“ (I2)</p> <p>„ Pavyzdžiui, katalikai lanko kapines lapkričio 1 dieną maždaug, o mes per „Troica“, kai <...> Sekminės pas katalikus, o pas mus būna „Troica“, mes tada lankom irgi kapines ir maždaug daugiausiai būtent, kad religijos tie kultūriniai skirtumai.“ (I4)</p> <p>„...pasireiškia tarkim skirtumas tarp katalikų ir stačiatikių/sentikių. Vieni švenčia Kalėdas gruodžio 24-25, kiti sausio 6-7. Vėlykos ir kitos religinės šventės irgi skiriasi laike.“ (I5)</p>
	<p>Aprangos bažnyčioje skirtumai</p>	<p>„Katalikai bažnyčioje - tarkim moterys stovi be skarų ir gali be rankovių, rusaitės su skarom. Žydai su skarom, ir vyrai su atitinkamo galvos dangalu.“ (I5)</p>
<p>Tradicijų integravimas į kultūrinį gyvenimą – veiksnys, lemiantis jų išsaugojimą</p>	<p>Kultūrinių tradicijų puoselėjimas azerbaidžaniečių, gruzinų, armėnų, rusų ir lenkų tautinių grupių terpėje</p>	<p>„Jie (azerbaidžaniečiai) labai seka ir puoselėja savo tradicijas, ir iš religijos, ir pavyzdžiui, iš maitinimo tradicijų pusės. Pavyzdžiui, jų kulinarija tikrai skiriasi nuo mūsų ir jie vis tiek bando tai išsaugoti ir Lietuvoje. Tą patį galima pasakyti ir apie gruzinus, ir apie armėnus, kad jie tikrai bando išsaugoti savo kultūrą Lietuvoje. <...> nori parodyti, kad jie yra iš Azerbaidžano ir taip pat išsaugoti savo kultūrą. Tikrai ateina labai daug skirtingo amžiaus žmonių ir jie nori parodyti ir jaunesnei kartai, kad tikrai reikia dar dirbti ties tų tradicijų ir viską išmokti, ir puoselėti toliau, perduoti kitai kartai.“ (I1)</p>

		<p>„...mes (rusai) bandom kažkaip išlaikyti nors kažkokius aspektus, niuansus iš savo gimtosios kultūros. Kaip ir mes rusai, mes irgi puoselėjame savo tradicijas.“ (I.1)</p> <p>„Nes nors mes ir visą gyvenimą gyvenam Lietuvoje, vis tiek kiekvieną patriotinę šventę lenkai švenčia labai-labai gausiai kiekvieną kartą ir labai prisimena, ir su dainom, ir su himnais, ir su eilėraščiais, ir tikrai prisimena ir vertina, kad jie yra lenkai ir vertina visą istoriją, kuri buvo.“ (I2)</p> <p>„...jie (totoriai) turi irgi savo tradicijų įvairių, irgi labai švenčia šventes, labai dalyvauja būtent tuose kultūrinėse šventėse, būtent kur išskirtos kažkokios tautinės grupės atskirai, parodo savo kultūrą, labai dalyvauja šitame gyvenime.“ (I4)</p>
	Tradiciniai patiekalų gaminimo ypatumai	<p>„Ir jie (azerbaidžaniečiai) turi labai daug receptų kaip gaminti, ir kiekviena šeima turi savo receptą.“ (I1)</p> <p>„...tarkim pyragėliai su bulvėmis ar kopūstais labiausiai paplitę tarp rusų, baltarusių, ukrainiečių, galima teigti jog tarp slavų, nors tarp lenkų retai sutiksi.“ (I5)</p>
	Azerbaidžaniečių bendruomenės švenčių organizavimo ypatumai	<p>„Kiekvienais metais, 30 gruodžio dieną jie švenčia azerbaidžaniečių dieną, čia tikrai tokia labai iškilminga šventė ir švenčiama didžiausiuose Lietuvos miestuose – ir Klaipėdoje, ir Vilniuje. Kai susirenka azerbaidžaniečių bendruomenė, jie šoka savo nacionalinius, tradicinius šokius, kiekviena šeima iš tautinės bendruomenės turi pagaminti tradicinį patiekalą ir jie kaip tik taip švenčia ir Naujus metus.“ (I1)</p>
	Rusų ir romų švenčių organizavimo ypatumai	<p>„Kaip ir mes rusai, <...>, švenčiam užgavenes su mūsų blynais. Taip pat ir čigonai Lietuvoje tikrai švenčia savo šventes, irgi turi savo šventę balandžio mėnesį, kai per Gedimino prospektą eina didžiulis koncertas ir paradas.“ (I1)</p>
	Tautinių grupių atvirumas kitų tautybių atstovų dalyvavimui renginiuose	<p>„...tikrai gali ateiti bet kas ir susipažinti su ta kultūra, jie tikrai ir reklamuoja savo šventes <...> jie (azerbaidžaniečiai) tikrai aktyviai švenčia su savo pažyistamais ir kitų tautybių žmonėm. Pavyzdžiui, Vilniuje, Rotušėje tikrai gali ateiti bet kas ir tikrai manau tuo metu prie Rotušės, Vilniaus senamiestyje yra gana daug žmonių.“ (I1)</p> <p>„Renginiai tikrai vyksta, bet yra tokie renginiai kaip ten sakykim rusų dienos, žinau kad vyksta, nors dažniausiai patys rusai ir eina į tuos renginius.“ (I2)</p>

Vidinių savybių skirtumai	Taktiškumas – savybė, kuria išsiskiria azerbaidžaniečiai nuo rusų	„...labai skiriasi jų (azerbaidžaniečių) mentalitetas, ir mano nuomone, į gerą pusę, nes jie labai taktiški“ (I1)
	Kultūringumas – savybė, kuria išsiskiria totoriai	„...įdomūs yra totoriai, totorių daug žinau – labai kultūringi žmonės, labai tiesiog. Jie yra musulmonai, jie turi irgi savo tradicijų įvairių.“ (I4)
	Emocionalumas kaip ukrainiečių skiriamasis bruožas	„...galiu pasakyti Lietuvoje mane tikriausiai skiria ir kaip man artimi žmonės sakė, kad aš per emocionali, kad būčiau tikra lietuve, bet kaip man Ukrainoje sako, kad aš per rami, kad būčiau ukrainietė.“ (I6)
Lietuvos romų kultūriniai ypatumai	Tautinė saviidentifikacija kaip romų skiriamasis bruožas	„...o čigonai – jie tikrai labai seka savo tradicijas ir jie niekada nepasakys, kad jie gyvena Lietuvoje, jie pasakys, kad jie yra čigonai, nepasakys apie savo gyvenvietę, nes čia jiems yra svarbiausia. Ir dar nemačiau nei vieno čigono, kuris nesididžiuotų tuo. Bet jie vertina būtent tą savo tautybę, kas yra man labai įdomu.“ (I1)
	Priklausymas savo tautinei grupei kaip romų „jėgos“ rodiklis	„...su čigonais išvis įdomu <...> labai įdomūs tuo, kad jie daugiau kaip ir susivienija. Jie grupėm būna visą laiką, dažniausiai, kadangi jie taip jaučia, matyt, savo kaip ir jėgą, sakyčiau.“ (I4) „Mūsų individualistiniame pasaulyje, šį vieną iš tautų, kuri laikosi kolektyvinio mąstymo.“ (I5)
	Romų atvirumas santykių kūrimo atžvilgiu su kitų tautybių atstovais	„Iš tikrųjų, manau kad jie (čigonai) laisvai kontaktuoja <...> pabendrauti, sužinoti apie jų kultūrą, taip, jie tikrai viską paaiškina labai draugiškai, bet nedaugiau.“ (I1) „Sakyčiau, jeigu jie pasitiki žmogumi, tada bendrauja ir papasakoja labai daug ir įdomybių <...> Ir jie labai-labai, sakyčiau, noriai eina į bendravimą tą ir jie labai noriai kažką tai pasakoja. Man, pavyzdžiui, visą laiką kažką tai paklausiu ir pradeda pasakot.“ (I4) „Labai jis ten savo autoritetą išlaiko ir sako: „Vaikai ir pas mus ateina kitų tautybių, ir mano vaikai ten eina“.“ (I4)
	Romai siekia, kad jais pasitikėtų kitų	„Bet jiems svarbu, kad jais pasitiki. Pavyzdžiui, buvo man tokia situacija, kai atėjo mama vienos šeimos paprašė rugsėjo pirmą vaikus pakirpt ir atseit atiduos pinigų. Aišku, na aš sakau:

	tautinių grupių atstovai	„Taip, gerai, be problemų, tegul ateina“, pasikirpo, na aišku, kadangi mes su jais draugaujam jau nuo vaikystės, per porą-trejetą mėnesių jie viską atnešė be problemų ir vėl pasikirpo. <...> . Pavyzdžiui, man vienas pasakojo, kad vėlgi tėtis, kad labai su kaimynais savo, na kaip ir kaimynystę tokią sudaryt.“ (I4)
Lietuvos rusų kultūriniai ypatumai	Tiesmukumas, „atlapaširdumas“, atvirumas jausmų atžvilgiu ir draugiškumas – charakterio bruožai, kuriais išsiskiria rusai	„...susitikus su slavų kultūros atstovais, t. y. rusai, lenkai ir man šie žmonės pasirodė labai tiesmukiški ir atlapaširdžiai, ta prasme, kad jeigu jie, jeigu jie myli, tai jie myli labai daug ir didele širdim ir tą parodo, parodo jausmus, tiesiog jų neslepia. <...> ir dosnūs jie, jeigu Jūs mato kaip savo draugą, tai jie ir dosnūs, ir tikrai atlapaširdžiai.“ (I3) „...tokie kaip rusai, ukrainiečiai – jie daugiau atsiskleidę, emocionališkesni.“ (I6)
	Kalba ir literatūra kaip rusų kultūrinė vertybė	„...mums labai patinka, mes vertinam savo kalbą, mes vertinam savo, nežinau, literatūrą.“ (I1)
	Šeima ir draugai – kaip rusų vertybė	„...jiems irgi šeima yra svarbi, bet manau, kad vis dėl to nėra jiems tikėjimas taip svarbus kaip lenkams, vis dėl to jiems šeima pirmoje vietoje, o antroje vietoje sakyčiau draugai. Ir tikrai rusams draugai yra labai svarbūs. Tai sakyčiau tokios būtų skirtingos vertybės.“ (I2) „...bendraudant su Lenkijos, Rusijos tautų atstovais aš matau, kad jie vertina šeimą, jie galbūt draugus, jie galbūt juos vertina ir už juos pastovi.“ (I3)
	Gyvenimo tikslų siekimas kaip rusų skiriamasis bruožas, motyvuojantis adaptuotis	„...manau, kad vis tiek mes (rusai) labai siekiam savo gyvenimo tikslų – ar tai būtų karjera, ar mokslai, ar kita sfera. Ir tam reikalinga ta adaptacija. Todėl mes turim priimti tuos iššūkius ir adaptuotis kaip įmanoma greičiau.“ (I1)
	Rusai Lietuvoje skiriasi nuo rusų, gyvenančių Rusijoje	„...mes tikrai skiriamės nuo rusų iš Rusijos dėl visos Sovietų Sąjungos istorijos, nes tikrai čia jau gimė mūsų tėvai, mes negalime pasakyti, kad mes esam čia emigrantai, nes čia jau gyvena ne viena mūsų karta. Tai gal iš tos pusės tikrai, nes mes jau turėjom to laiko čia adaptuotis.“ (I1)

<p>Lietuvių kultūros ypatumai</p>	<p>Santūrumas ir kuklumas – savybės, išskiriančios lietuvius</p>	<p>„Na gal lietuviai biški santūresni, jie tokie kuklesni, sakyčiau, negu kitų tautybių, nes na nemėgsta išsišokt ir kažkaip pasirodyt.“ (I4)</p> <p>„O mes, lietuviai, tuo tarpu esame daugiau linkę šitomis temomis (religija, lytinė orientacija) tiesiog nebendrauti su atsitiktiniais praeiviais.“ (I3)</p> <p>„...lietuviai yra daugiau užsiskleidę, taip pat tokie kaip rusai, ukrainiečiai – jie daugiau atsiskleidę, emocionališkesni. Ir man tai atrodo kartais galima pastebėti pačiam name, tiesiog architektūroje galbūt tie patys. <...> Man atrodo, kad tvoros net skirtingos, nes žmonės su uždaresniu mentalitetu nori kažkaip paslėpti kas dedasi viduje, jo namų ūkyje.“ (I6)</p> <p>„...pavyzdžiui, jeigu žmogus turi kažkokią problemą, jis sėdi, pavyzdžiui, autobusų stotelėje ir jis, nežinau, verkia, tai man atrodo, lietuvis pats nepradės su juo kalbėt ir klaust kas atsitiko, kaip jums padėt. Bet pavyzdžiui, rusas iš kart „kas atsitiko, ar galiu kažkaip padėt, gal iškviešt policiją, ar aš asmeniškai galiu kažką padaryt?“. Bet aš tikiu, kad jeigu tas žmogus, pavyzdžiui, kuris verkia, jeigu jis paprašys pagalbos iš arti stovinčio lietuvio, tai lietuvis jam padės. Tai nėra taip, kad lietuviai yra šaltakraujiški ir nepadedantys, jie tiesiog patys pirmi neinicijuoja to bendravimo.“ (I6)</p>
	<p>Draugai lietuviams svarbesni už šeimą</p>	<p>„...lietuviai šeimą irgi turi kaip vertybę, bet nesakyčiau, kad jų šeima yra būtent tos tetos, močiutės, bet tiesiog mama, tėtis, ir viskas. Sakyčiau, jiems draugai yra daug svarbesni, net kai paklausi kur švęsi gimtadienį ir su kuo, tai visada būdavo atsakymas su draugais, niekad nebūdavo, kad su šeima. Tai manau, kad lietuviams vis dėl to draugai yra daug svarbesni, nei šeima, o jeigu šeima, tai tik artimiausia, tai sesė, brolis, mama, tėtis.“ (I2)</p>
<p>Lietuvos lenkų kultūriniai ypatumai</p>	<p>Šeima – svarbiausia lenkų vertybė</p>	<p>„... (šeima) yra viena iš vertybių. Sakyčiau taip, tikrai, nes visur ir per vestuves, ir per šventes, ir per gimtadienius – kiekvieno gimtadienis yra tikrai svarbus ir atvažiuoja visi – visa šeima, susirinkdavome visada kartu.“ (I2)</p> <p>„...bendraudant su Lenkijos, Rusijos tautų atstovais aš matau, kad jie vertina šeimą, jie galbūt draugus, jie galbūt juos vertina ir už juos pastovi.“ (I3)</p>

	<p>Tikėjimas – kaip lenkų vertybė</p>	<p>„...man tai tas pats tikėjimas, manau yra svarbiausias elementas kultūros. <...> lenkai turėtų šeimą kaip pirmą vertybę, antra būtų sakyčiau tikėjimas <...> mano šeima yra labai tikinti ir mes kiekvieną sekmadienį eidavome į mišias, ir pamenu su mano lietuviais draugais – jiems tai buvo šokas, nes nei vienas iš mano lietuvių draugų neidavo į bažnyčią, kartais kai kurie iš jų eidavo per šventes – Kalėdas ar Velykas.“ (I2)</p> <p>lenkai turėtų šeimą kaip pirmą vertybę, antra būtų sakyčiau tikėjimas, trečias – draugai. (I. 2)</p>
	<p>Lenkai Lietuvoje jaučia ryšį su Lenkija</p>	<p>„Nors žinau, kad ne dauguma, tikrai mes neturime omenyje, kad mes norėtume grįžti į Lenkiją, bet mes gerbiame tą istoriją ir viską, ir tikrai turim meilę Lenkijai. Nors žinom, kad mes tikrai mylim Lietuvą ir gyvenam čia, bet vis tiek yra toks ryšys, toks, nežinau, pojūtis <...> sakyčiau, labai įdomus faktas dėl patriotizmo, nes lietuviai nemanau, kad turi tokį ryšį savo šaliai, kaip lenkai turi Lenkijai. <...> kiekvieną patriotinę šventę lenkai švenčia labai-labai gausiai kiekvieną kartą ir labai prisimena, ir su dainom, ir su himnais, ir su eilėraščiais, ir tikrai prisimena ir vertina, kad jie yra lenkai ir vertina visą istoriją, kuri buvo.“ (I2)</p>

2 lentelė. Lietuvos tautinių grupių tarpusavio komunikacijos iššūkių analizė

Kategorija	Subkategorijos	Citata
Skirtinga patirtis ir žinios, gautos mokykloje, lemia sunkumus bendraujant	Skaitoma skirtinga literatūra rusų ir lenkų mokyklose	„...mūsų pagrindas tikrai skiriasi, nes pavyzdžiui, Lietuvoje mes vis dar einam į rusų mokyklas ar lenkų mokyklas, kur dėstoma kita literatūra ir skiriasi mokymo proceso planas, ir tai tikrai pasireiškia mūsų kasdieniniame gyvenime.“ (I1)
	Tautinių mažumų skirtinga patirtis ir mokymosi procesas mokyklose lietuvių atžvilgiu	„...manau mes vis tiek turim tokių panašų, aš pasakysiu dabar anglišką žodį – „backgroundą“, nes vis tiek mes visi beveik išėjom <...> iš rusiškų mokyklų, kur turėjom skirtingą mokymosi procesą.“ (I1)
Išankstinis nusistatymas neleidžia bendrauti skirtingų tautybių atstovams	Bendra lietuvių ir rusų istorinė patirtis lemia išankstinį lietuvių nusistatymą prieš rusus kaip okupantus	„...mes turime blogų aspektų ir iš mūsų bendros istorijos ir kartais lietuvių požiūris yra ne visada toks teigiamas kaip mes norėtume. Ir nėra skirtumo, kad mes čia išaugom ir mūsų tėvai čia gimė.“ (I1)
	Baimė, kad apgaus arba apvogs	„... kolegė viena irgi neima čigonų, pavyzdžiui, kirpt arba dar kažkokių, nes sako... Na yra tokia kaip ir baimė, kad jie pameluos, kad jie kažką tai pavogs gal. <...> Na bet, kadangi daugumos yra baimė ir nepagrįsta baimė, ir pavyzdžiui, yra išankstinis nusistatymas. Tarkim, pas mus buvo tokia situacija, kad kažkas tai ten prišiuokšlino, bet vaikai iš tikrųjų ir paaugliai – ten visokių tautybių, įvairių – viena čigoniukė, keletas lietuvių, ten tris-keturi rusiukai ir visa grupelė ten prišiuokšlino, ten ir keiksmazodžiai ir visa kas buvo, bet kažkodėl išskyrė, kad atseit čigonai buvo, bet na tiktai. Paskui ta išsisprendė, kadangi prasidėjo dialogas ir geras toks dialogas „Facebook“e“ ir pasirodė, kad ten tiktai viena ta mergaitė ir buvo, visi kiti buvo kitų tautybių vaikai.“ (I4) „Mes žmonės ko nežinome, to ir bijome. Atmetama tas kas ne mūsų.“ (I5)
	Slavų stereotipinis požiūris lietuvių atžvilgiu	„...aš žinau, kad kai kurie taip sakt slaviško mentaliteto žmonės <...> galvoja, kad lietuviai labai šaltakraujiški, nes jie nepadedą, nes va, žmogui bloga ir jie neklausia kas yra blogai.“ (I6)

	Vyresni žmonės nėra atviri bendravimui su kitų tautybių atstovais	„...reikia bendrauti ir jaunimas tą jau daro, ir geranoriškai daro, ir jie kažkaip na bendrauja. Manau, čia vyresnių gal žmonių tokia problema yra.“ (I4)
	Kitataučiai kaip nepageidaujami kaimynai	„...visai neseniai, o gal jau praėjo šiek tiek laiko... Buvo atliktas Lietuvoje apklausa (rezultatus girdėjau per žinių radiją), klausė su kokiais kaimynais labiausiai nenorėtų lietuviai Lietuvoje gyventi. Atsakydavo daugumoje, kad su kitataučiais ir daugiavaikę šeimą.“ (I5)
	Tautybė kreipinyje kaip siekis apibrėžti žmogų kaip blogesnį arba silpnesnį	„...visada, kai vadindavo lenke, jie neturėjo omeny, kad „Labas, tu tiesiog esi lenkė“, bet sakė tai lyg tai būtų keiksmazodis ir naudojo žodį „lenkė“ ne tam, kad apibrėžti tautybę, bet taip lyg apibrėžti žmogų, kad jis yra blogesnis arba silpnesnis.“ (I2)
	Visuomenėje stereotipinio požiūrio skleidimas per žeidžiančius anekdotus, pajuokavimus	„Tarp žmonių bendraudama neretai girdžiu visokius nacionalistinius anekdotus, žeidžiamus juokus. Labiausiai apmaudu, kad tenka stebėti medijose.“ (I5)
Valstybinės kalbos prastas mokėjimas lemia sunkumus, bendraujant su lietuvių tautybės atstovais	Su tautinių grupių atstovais komunikuoti yra paprasčiau dėl bendravimo gimtąja kalba	„Iš tikrųjų su kitų tautybių atstovais kartais būna lengviau susikalbėti negu su lietuviais, bet čia irgi manau kalbos aspektas, nes su tautine mažuma mes komunikuojame mano gimtąja kalba, kas yra be galo man svarbu tokiam palankiam bendravimui.“ (I1)
	Prastas kalbos mokėjimas kaip iššūkis bendravime	„...mes tikrai tada nežinojom labai gerai lietuvių kalbos ir negalėjome normaliai susikomuoti, kad išvengti tų konfliktų.“ (I1) „...mano aplinkoj yra problema su valstybine kalba – su lietuvių kalba. Ir dažnai labai ateina, lietuviai labai džiaugiasi, ypač iš kitų miestų <...> kad galima su kažkuo lietuviškai pasikalbėt.“ (I4)
	Nusistatymas prieš žmogų, kalbantį lietuvių kalba su akcentu	„...labai blogai kalbėjau lietuviškai ir mano akcentas buvo labai labai milžiniškas, ir kiekvienas galėjo tikrai suprasti, kad aš nesu lietuvė <...> atėjo pas mane berniukas ir man tiesiai šviesiai pasakė, kad aš nesuprantu kodėl tu išvis kalbi, tu moki kalbėt, bet tu negražiai kalbi. Ir aš iš pradžių negalėjau suprast ką jis turi

		<p>omeny „negrąžiai kalbu“, ir po to jis sako, kad tu turi tiesiog viską blogai, tai kodėl tu išvis čia turi būti, gal geriau tu turėtum grįžt ir ten kalbėtum gražiau <...> man buvo labai skaudu, kad jis nepasakė, kad aš tau galėčiau padėti arba tau reikia kažkiek laiko ir tada kalbėsi geriau, arba tiesiog galėjo pasakyti, kad nieko tokio, kad kalbi, nes vis tiek moki kalbėt, tai kad tavo akcentas yra blogesnis tai nieko tokio. <...> su manim buvo kartu, pamenu tada mes sėdėjom, valgėm ir kiti draugai, kurie buvo lietuviai ir jie nieko nepasakė, tai jaučiausi labai blogai.“ (I2)</p>
	<p>Nenoras kalbėti lietuvių kalba, atsidūrus lietuvių aplinkoje lemia nesklaidumų bendraujant</p>	<p>„Na pirmas dalykas, tai buvo kalba, nes sesers vyras visą laiką, nors gyvendamas Lietuvoje, jis klabėdavo rusiškai ir tiek ateidamas, lankydamas pas mus, pas mūsų šeimą, jis kalbėdavo rusiškai ir nedaug dėdavo pastangų kalbėt lietuviškai ir tai kartais pykdė mano močiutę.“ (I7)</p>
<p>Vidinės savybės lemia nesusipratimus</p>	<p>Jautrumas, kai yra kritikuojama kultūra</p>	<p>„...yra šiek tiek jautrūs, kai juos (rusus) sukritikuoji, būtent kultūrą. Ne asmenines savybes, bet visą kultūrą.“ (I3)</p>
	<p>Slavų savybė suasmeninti informaciją diskusijų metu</p>	<p>„... kai vyksta kažkokia tai diskusija ar kažkoks nesutarimas su slavų tautybės atstovais, tai jie visa tai priima daug asmeniškiau.“ (I3)</p>
	<p>Nuoskauda, likusi po konfliktinės situacijos „nešama“ į kitus ginčus</p>	<p>„Ir dažniausiai konfliktai, jie būna, jie palieka tam tikrą emociją, nežinau, palikimą, ta prasme, kad lietuviai linkę yra laikyti tam tikrą pyktį ar nuoskaudą arba prisiminti tą įvykį. <...> Turiu omenyje, kad jeigu jis yra neišspręstas konfliktas, tai visa ta, visas tas konfliktas, jisai bus greičiausiai bus priimtas kažkur į pasąmonę ar asmeniškai ir gali būti primenamas kito konflikto metu.“ (I3)</p> <p>„...jeigu iš skirtingų kultūrų galbūt tas konfliktas nebūtų toks pavojingas gyvenimui, bet man atrodo po ginčo vis tiek lieka tas toks, tokia nuojauta, kad vis tiek ginčas lieka. Tai va ką galėčiau pasakyti.“ (I6)</p>
	<p>Romų polinkis meluoti bendraujant su mažiau pažįstamu žmogumi</p>	<p>„Bet vieną pastebėjau labai, jeigu pavyzdžiui, žmogus per kažką tai tave pažįsta ir pradeda taip įdomiai jie mėgsta labai pasakas sekt. Nuolat kažką primeluoja, visą ką, sakau: „Na jau skazačnikai jus“, sakau: „Tu man nepasakok, viską aš žinau“. O tas, kuris geriau manę pažįsta, sako: „Ai, nu nepasakok tu visokių nesąmonių kas tau patikės“.“ (I4)</p>

Lietuvių negeranoriškas požiūris į rusakalbius	Nepalankumas rusakalbių atžvilgiu	<p>„Dar kai studijavau mokykloje mes visada turėjome konfliktus su lietuviškom mokyklom, ir pavyzdžiui, kai mes ateidavome į kavines ar kažkur, mes negalėjome tarpusavyje kalbėti rusiškai, nes į mus visada keistai žiūrėdavo per, pavyzdžiui, pietų pertraukas.“ (I1)</p>
	Rusai blogai jaučiasi dėl negeranoriško požiūrio iš lietuvių, einant prie paminklų, kad būtų paminėta gegužės 9 diena	<p>„...pavyzdžiui, gegužės 9 dieną ir šita šventė.. Tai tikrai, manau, sukelia ne vieną konfliktą ir kai mes einam prie visų tų sovietmečio paminklų. Ir tikrai galim pamatyti tokių žvilgsnių, na nelabai geranoriškų iš lietuvių tautybės žmonių. Ne iš visų, bet tai galima įžvelgti.“ (I1)</p>
	Rusai nesijaučia laisvi švęsti jiems svarbią šventę	<p>„...gal irgi matėte socialiniuose tinkluose, irgi būtent tą, kad čia ne mūsų laisvės diena – pergales diena. Ir jie bando kažkaip labai išskirti tai, ir... bet čia irgi jeigu jie net taip ir galvoja, aš manau, kad reikia duoti laisvę ir kitų žmonių nuomonei. Ir priimti tą sprendimą, kad jie nori dabar tą šventę švęsti.“ (I1)</p>
Tautinės grupės yra linkusios vienytis	Tautinių mažumų atstovai vienijasi dėl panašių problemų	<p>„...ir mes turim tokias panašias problemas: kaip išmokti kalbą ir kaip adaptuotis prie lietuviškos bendruomenės, tai manau tai irgi vienija mus.“ (I1)</p>
	Savo tautybės atstovo palaikymas konfliktinėse situacijose su kitų tautinių grupių atstovais – kaip lenkų ir rusų skiriamasis bruožas	<p>„...kai lenkas įeina į kažkokį konfliktą, net jeigu sakykim tiesiog muštinės ir muštinės vyksta tarp lietuvio ir lenko, tai kiti lenkai net nepažinodami tą žmogų, jie nežinodami apie ką yra konfliktas, visada bus to lenko pusėje, ir laikys jo pusę ir norės padėti lenkui tik dėl to, kad jis yra lenkas. <...> bet tikrai pastebėjau ne vieną kartą, jeigu tu esi mano tautybės, tai aš tave palaikysiu labiau.“ (I2)</p> <p>„... jeigu ėjo rusų grupė ir užkliudė vieną iš jo, iš tos grupės narių kažkoks tai, nežinau, lietuvis, galų gale, kad ir daiktas koks, šiukšliadėžė ar dar kažkas, tai tada visi jie kartu – visa ta grupė pastovės už tą vieną nukentėjusį kartu – ta prasme.“ (I3)</p> <p>„Čigonai buriuojasi, jie visada grupėm visus konfliktus sprendžia.“ (I4)</p> <p>„...jeigu iš mūsų mokyklos kažkas turėjo kažkokį ginčą su žmogum iš lietuvių mokyklos, tai tada išeidavo mokykla prieš mokyklą, nes visa mokykla remdavo tą vieną žmogų, kartais net nežiūrint ar jie iš tikrųjų yra toj pusėj, ar jie supranta, ar jie eina už tas vertybes, tiesiog ėjo už žmogų, tai man atrodo, čia slavų</p>

		bruožas irgi, kad jie nevisada žiūri ar jie pritaria tam žmogui, bet jie eina už jį, jie ginčijasi už jį, dėl to, kad jis priklauso jų bendruomenei.“ (I6)
	Tautinių grupių uždaramas bendrauti kita kalba, siekiant išlaikyti savo kultūrą nepaveikta kitos	„... kai kurios tautybės yra uždaros ir nenori leisti tai tautai palikti pėdsaką jų kultūroje.“ (I1)
Konfliktinės situacijos grupės viduje dėl siekio integruotis į visuomenę	Vaikų motyvacijos mokytis trūkumas, būnant savo grupėje – romų atvejais	„Ir kas įdomu, kad jis leido savo vaikus, pavyzdžiui, į mokyklą lietuvišką, ne tą, kur iš kitų šeimų čigoniukai vaikšto, kadangi sako: „Buriuojasi ir nieko neveikia, nesimoko, nieko nenori ir aš nenoriu, kad mano vaikai būtų beraščiai“. Na tai vat irgi, yra konfliktinės situacijos net tarp jų kartais.“ (I4)
	Siekis integruotis į daugiatautę aplinką, neleidžiant savo tautinės grupės atstovams palikti blogą įspūdį	„Pavyzdžiui, man vienas pasakojo, kad vėlgi tėtis, kad labai su kaimynais savo, na kaip ir kaimynystę tokią sudaryt, t. y. jeigu pavyzdžiui, tokie nepaklusnūs čigoniukai ateina iš kito kiemo ir skriaudžia ne tik jo vaikus, bet ir rusus, ir kitus vaikus – jie ten vienoj vietoj, vienam kieme, tai jis iškart eina pas tėvus, iškart pasako ir jų daugiau nebėra jų kieme. <...> Labai jis ten savo autoritetą išlaiko.“ (I4)
Elgesys konfliktinių situacijų metu skiriasi	Rusai ir lenkai konfliktinės situacijos gali „nepastebėti“ arba viešai išreikšti savo poziciją	„Pavyzdžiui, rusai, lenkai gali neatkreipti dėmesio, o gali prie visų kažkaip ten irgi ir papasakot kažką tai, ką galvoja tarkim. Na bet ir irgi mėgsta taip pasirodyt, sakyčiau.“ (I4) „O jeigu juos (rusus) įžeidi, tai labai greitai parodo, kad tai jiems nepatinka, dažniausiai, ir irgi to neslepia.“ (I3)
	Slavų kultūros atstovai stengiasi neįžeisti žmogaus	„...kai bendrauja slavų atstovas, jisai stengiasi kito žmogaus galbūt tiek neįžeisti, ypač jeigu jam yra svarbu išlaikyti tą šiltą ryšį su asmeniu, su kuriuo argumentuotai galbūt diskutuoja.“ (I3)
	Garsus viešas pasakymas apie netoleruojamą elgesį kaip lietuvių skiriamasis bruožas	„... jie mėgsta garsiai iškalbėti savo nepasitenkinimą kažkokį tai ar duoti kažkokią mintį. Tai yra, pavyzdžiui, jeigu važiuojame viešuoju transportu ir ateina vienas vyrukas koks nors su, nežinau, su radiju ir jo klausosi garsiai, tai būtinai galbūt kažkas iš visų keleivių garsiai pasakys kaip jam smagu yra važinėti tyloje, pavyzdžiui, arba kai niekas jo netrukdo, čia taip kabutėse. <...> lietuviai garsiai išsakys savo nepasitenkinimą visai grupei, grupė tyliai paklausys, bet jis jausis padaręs gerą darbą ir parodys kokia yra jo tiesa.“ (I3)

	<p>Lietuviai yra linkę spręsti konfliktines situacijas žodžiu</p>	<p>„...manau, kad lietuviai, jie žino problemą, garsiai apie ją kaip sakau „pabumba, iškalba“.“ (I3)</p> <p>„...lietuviai visada stengėsi kuo ilgiau ginčytis žodžiais ir priešdavo prie fizinių veiksmų tik jeigu jau mūsų mokykla pradėdavo fizinius veiksmus.“ (I6)</p> <p>„...abiems (lietuviams ir rusams) tautoms būdinga žodžiais apsiklabėti, nežinau, apsivardžiuoti, diskutuoti, tik tai diskutuoti.“ (I7)</p>
	<p>„Negeranoriškas“ žvilgsnis konfliktinės situacijos metu – lietuvių skiriamasis bruožas</p>	<p>„Na, sakykim, pastebėjau, kad pavyzdžiui, kad vat lietuviai – jie mėgsta daugiau nutylėt, jie pažiūri ir negražiai, negerai pažiūri, taip ir pikta, jeigu kažkas tai jiems nepatinka. Na bet mažiau gal pasako.“ (I4)</p>
	<p>Lietuviai ir tautinių grupių atstovai gina savo kultūrą, pabrėžiant jos geruosius bruožus</p>	<p>„...jeigu kažkas išgirsta kažkokį blogą žodį apie kažkieno tautą, kultūrą ir stengtis tai apginti kažkaip, pabrėžiant to kultūros ar tautinės mažumos kaip tik gerąsias ir stipriąsias sritis ir bruožus.“ (I7)</p>
<p>Priemonės, leidžiančios spręsti konfliktines situacijas</p>	<p>Tolerancijos ugdymas kitų tautinių grupių atžvilgiu mokykloje ir šeimoje – kaip veiksnys, leidžiantis išvengti konfliktų</p>	<p>„...reikia tikrai ugdyti tą toleranciją iš mokyklos laikų ar net pati šeima turi savo vaikui tai kažkaip parodyti, kad jie išaugtų tikrai tokie tolerantiški ir suprastų, kad tikrai visi žmonės turi teisę gyventi čia.“ (I1)</p>
	<p>Žinios ir informacija apie kultūrinius skirtumus</p>	<p>„Tai manau, kad mums trūksta tiesiog, tiesiog žinių ir informacijos apie kultūras ir manau, kad būtų labai gerai, jeigu tai galėtume suprasti ne tik per kažkokias situacijas mūsų gyvenime, bet ir pati visuomenė galėtų daugiau teikti informacijos ir mokykloje, net ir per istorijos pamokas. Ir manau, kad tiesiog, tiesiog mums trūksta žinių.“ (I2)</p> <p>„Galbūt tada atsirastų, galėtų būti kažkokie „influenceriai“, kurie atsirastų socialinėje medijoje ir reprezentuotų kitų šalių kultūrą. Ta prasme koks nors „influenceris“ lenkas, ar ne, komunikuojantis arba bendraujantis lietuvių kalba ir tiesiog</p>

		<p>duodantis taip pažinti savo kultūrą per tą šmaikščią pusę, kasdienę.“ (I3)</p> <p>„...sakyčiau daugiau būti apsišvietusiems žmonėms, daugiau pasiskaičiusiems ir šiaip išsilavinusiems.“ (I7)</p>
	<p>Bendravimas kaip „raktas“ į kultūros pažinimą</p>	<p>„...reikia paties žmogaus nusiteikimo bendrauti <...> iš tikrųjų reikia bendrauti ir jaunimas tą jau daro, ir geranoriškai daro.“ (I4)</p> <p>„Ir paties to bendravimo praktine prasme, ta prasme, kad suprasti.“ (I3)</p>
	<p>Kelionės į užsienį kaip priemonė ugdyti tarpkultūrinę toleranciją</p>	<p>„...kuo daugiau žmonės keliauja, tuo tolerantiškesni jie tampa <...> kada žmonės visą laiką yra vienoj šaly ir nekeliauja, jie kažkaip nemato tų skirtingų, skirtumų, kad jie egzistuoja ir kitoje šalyje. Toj pačioj Ispanijoj, kad žmonės irgi konfliktuoja tarp savęs ir tarp, su kitais žmonėmis. Man atrodo, jeigu keliautų daugiau ir iš savo patyrimo patirtų, kad kai kurie dalykai yra normalūs, gal būtų daugiau atviresni savo šaly.“ (I6)</p>